

**Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Κοινωνική Πολιτική»**

**Κατεύθυνση «Πολιτικές για τη Μετανάστευση,
τις Κοινωνικές Διακρίσεις και την Ιδιότητα του Πολίτη»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η κοινωνική ένταξη των επί μακρόν διαμενόντων
πολιτών τρίτων χωρών στην Ελλάδα»**

Κουλός Κωνσταντίνος

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Θεόδωρος Παπαθεοδώρου, Καθηγητής, Επιβλέπων

Εμμανουήλ Σπυριδάκης, Καθηγητής

Ανδρέας Φερόνας, Αναπληρωτής Καθηγητής

Κόρινθος, Ιανουάριος 2023

Περίληψη

Το μεταναστευτικό ζήτημα έχει απασχολήσει πολύ έντονα τις τελευταίες δεκαετίες τη διεθνή κοινότητα και, ειδικότερα, την Ελλάδα, η οποία αποτέλεσε δημοφιλή μεταναστευτικό προορισμό στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Το επί μακρόν καθεστώς είναι σχετικά ένα νέο καθεστώς διαμονής που εισήχθη στο ελληνικό δίκαιο με το Ν. 3386/2005, σε μια προσπάθεια εναρμόνισης με την κοινοτική Οδηγία 2003/109/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.). Η παρούσα ερευνητική εργασία είχε σκοπό τη διερεύνηση των απόψεων των επί μακρόν διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών στην Ελλάδα για τις συνθήκες που αντιμετωπίζουν στη χώρα διαμονής τους. Διερευνήθηκε το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος στην Ελλάδα, μέσω των αντιλήψεων, των συναισθημάτων και των εμπειριών των ίδιων των μεταναστών που απέκτησαν τη συγκεκριμένη άδεια διαμονής. Ο μεθοδολογικός σχεδιασμός αφορούσε τη διεξαγωγή συνεντεύξεων σε 6 συμμετέχοντες, άνδρες, 33-45 ετών με καταγωγή από την Αλβανία, οι οποίοι ζουν στη χώρα μας υπό το επί μακρόν καθεστώς διαμονής. Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν ότι οι συμμετέχοντες, αν και αναγνωρίζουν τα οφέλη που προκύπτουν από την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής, δεν παραλείπουν να εκφράσουν ένα αίσθημα αδικίας, λόγω της άνισης μεταχείρισής τους από την πολιτεία. Είναι γεγονός ότι, μετά από τη μακροχρόνια παραμονή τους στην Ελλάδα και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους, οι συμμετέχοντες έχουν ενταχθεί στην ελληνική κοινωνία, κάτι που αντανάκλαται από τη θετική τους στάση προς τους Έλληνες και από την έλλειψη αναφορών σε περιστατικά φυλετικού διαχωρισμού ή ρατσιστικής συμπεριφοράς των Ελλήνων απέναντί τους. Ωστόσο, διατηρούν τις προσδοκίες τους για ουσιαστική ισότητα με τους Έλληνες, κάτι που, όπως αναδύεται από τις αναφορές και αφηγήσεις τους, μπορεί να διορθωθεί με κρατική παρέμβαση.

Λέξεις-κλειδιά: μετανάστες, επί μακρόν διαμένοντες, κοινωνική ένταξη, δικαιώματα, υποχρεώσεις, μεταναστευτική πολιτική, Ε.Ε.

Abstract

In recent decades, the immigration issue has been of great concern to the international community and, in particular, to Greece, which became a popular immigration destination in the early 1970s. The long-term status is a relatively new residence status introduced into Greek Legislation by Law 3386/2005, in an attempt to comply with the Community Directive 2003/109/EC of the European Union (EU). The purpose of this research was to investigate the opinions of long-term resident third-country citizens in Greece about the conditions they face in their country of residence. The status of the long-term resident in Greece was investigated, through the perceptions, feelings and experiences of the immigrants themselves who have obtained the specific residence permit. The methodological design involved conducting interviews with 6 participants, men, aged 33-45, originally from Albania, who live in our country under the long-term residence status. The results revealed that, although the participants recognize the benefits of obtaining the long-term residence permit, they do not neglect to express the feeling of injustice, due to their unequal and uneven treatment by the state. It is a fact that after their long stay in Greece and the improvement of their living conditions, the participants have integrated into Greek society, which is also reflected by their positive attitude towards Greeks and by the lack of reports of racial segregation or racist behavior incidents towards them. However, they maintain their expectations of substantial equality with the Greeks, something that, as emerged from their reports and narratives, can be remedied by state intervention.

Key-words: immigrants, long-term residents, social inclusion, rights, obligations, immigration policy, E.U.

Περιεχόμενα

Περίληψη	2
Abstract.....	3
Εισαγωγή	6
ΜΕΡΟΣ Ι - ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	9
Κεφάλαιο Πρώτο: Μετανάστευση στην Ελλάδα.....	9
1.1 Ορισμός - Ιστορική αναδρομή	9
1.2 Χαρακτηριστικά μετανάστευσης	11
1.3 Αίτια μετανάστευσης.....	12
Κεφάλαιο Δεύτερο: Νομοθεσία - Θεσμικό πλαίσιο.....	15
2.1 Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική και νομοθεσία	15
2.2 Ευρώπη και επί μακρόν διαμένοντες.....	17
2.3 Ελληνική μεταναστευτική νομοθεσία	19
2.4 Ελλάδα και επί μακρόν διαμένοντες	21
Κεφάλαιο Τρίτο: Επί μακρόν διαμένοντες και κοινωνική ένταξη.....	25
3.1 Δικαιώματα και υποχρεώσεις.....	25
3.2 Απασχόληση - οικονομία.....	26
3.3 Κοινωνικές σχέσεις	26
3.4 Ευρωπαϊκή προοπτική	28
ΜΕΡΟΣ ΙΙ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ	30
Κεφάλαιο Τέταρτο: Μεθοδολογία	30
4.1 Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα.....	30

4.2 Μεθοδολογική προσέγγιση	30
4.3 Διαδικασία επιλογής και χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων	31
4.4 Διαδικασία και εργαλεία συλλογής δεδομένων	32
4.5 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων	33
4.6 Ζητήματα δεοντολογίας	34
Κεφάλαιο Πέμπτο: Αποτελέσματα ανάλυσης δεδομένων	36
5.1 Λόγοι επιλογής της επί μακρόν άδειας διαμονής	36
5.2 Αλλαγές κατά τις συναλλαγές με δημοσίους και ιδιωτικούς φορείς μετά την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής	43
5.3 Συναισθήματα και εμπειρίες	48
Κεφάλαιο Έκτο: Συμπεράσματα	56
Βιβλιογραφικές Αναφορές	63
Παραρτήματα	67

Εισαγωγή

Τις τελευταίες δεκαετίες, η Ελλάδα έχει μετατραπεί από αφετηρία σε σημείο προορισμού σημαντικού όγκου μεταναστευτικών ρευμάτων. Η μεγάλη πλειοψηφία των μεταναστών που έχει υποδεχθεί προέρχεται από τα Βαλκάνια και, συγκεκριμένα, την Αλβανία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Μολονότι και άλλες χώρες της νότιας Ευρώπης βίωσαν τη μετατροπή τους από χώρες αποστολής σε χώρες υποδοχής μεταναστών τις τελευταίες δεκαετίες, σε καμία χώρα δεν υπήρξε τόσο έντονος αυτός ο μετασχηματισμός, όπως στην περίπτωση της Ελλάδας. Κατά το μεγαλύτερο μέρος της σύγχρονης ιστορίας της η Ελλάδα παρουσιάζει υψηλά ποσοστά εισροής μεταναστών, κυρίως λόγω της γεωγραφικής της θέσης, επιβεβαιώνοντας ολοένα και περισσότερο το χαρακτηρισμό της ως χώρα υποδοχής μεταναστών και προσφύγων, έχοντας ωστόσο γνωρίσει και περιόδους μαζικής φυγής πληθυσμών στο εξωτερικό, κυρίως για επαγγελματικούς και εκπαιδευτικούς λόγους. Οι μεγάλες πληθυσμιακές κινήσεις προς την Ελλάδα κατά την τελευταία εικοσαετία περιλαμβάνουν: α) τους ομοεθνοτικούς επαναπατρισθέντες, ιδίως Έλληνες του Πόντου, που κατέφθασαν από τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες (Γεωργία, Καζακστάν, Ρωσία και Αρμενία), β) τους μετανάστες ελληνικής καταγωγής, κυρίως από την Αλβανία (Βορειοηπειρώτες), γ) τους μετανάστες από χώρες εκτός Ε.Ε., ιδίως από ασιατικές χώρες και δ) τους Έλληνες μετανάστες που επέστρεψαν από τη Βόρεια Ευρώπη, τις Ηνωμένες Πολιτείες, τον Καναδά και την Αυστραλία (Gropas & Triandafyllidou, 2005).

Η χώρα μας άρχισε να αποτελεί δημοφιλή μεταναστευτικό προορισμό στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Αυτή η διαδικασία συγκέντρωσε δυναμική κατά τη δεκαετία του 1990 και, έκτοτε, οι εισροές και μετακινήσεις πληθυσμών συνιστούν κρίσιμους παράγοντες του κοινωνικού μετασχηματισμού, μονοπωλώντας σε μεγάλο βαθμό την επικαιρότητα, τη συζήτηση αλλά και την ακαδημαϊκή έρευνα για τη μετανάστευση. Τα τελευταία χρόνια, σε μια περίοδο κατά την οποία η Ελλάδα υποφέρει βαθιά από την οικονομική κρίση και τα συνακόλουθα μέτρα λιτότητας, με τις κοινωνικές και πολιτικές συνέπειές τους, έχει αναζωογονηθεί η δημόσια συζήτηση για τη μετανάστευση (Labrianidis & Pratsinakis, 2016). Ως εκ τούτου, το ζήτημα της μετανάστευσης εξακολουθεί να αποτελεί θέμα μεγάλου ενδιαφέροντος, διαφωνιών και αντιπαραθέσεων, καθώς διαθέτει βαθιές κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές προεκτάσεις.

Το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος πολίτη τρίτης χώρας, που υλοποιείται με τη χορήγηση πενταετούς άδειας διαμονής, είναι ένα σχετικά νέο καθεστώς διαμονής που εισήχθη στο ελληνικό δίκαιο με το Ν. 3386/2005, σε συμμόρφωση με την κοινοτική Οδηγία 2003/109/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), στα πλαίσια της προσπάθειας συντονισμού και εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών των κρατών – μελών της ένωσης. Όπως ανέφερε το άρθρο 67 του Ν. 3386/2005 (ΦΕΚ Α΄ 212/25.8.2005), ως επί μακρόν διαμένον νοείται «ο ενήλικος υπήκοος τρίτης χώρας που διαμένει νόμιμα κατά τα πέντε τελευταία έτη στην Ελλάδα», το οποίο διάστημα θα πρέπει να είναι συνεχές και ο οποίος «μπορεί να αποκτήσει την ιδιότητα του επί μακρόν διαμένοντος». Όπως ήδη αναφέρθηκε και θα μελετηθεί και στη συνέχεια, η ιδιότητα του επί μακρόν διαμένοντος, πέρα από τη σχετική πενταετή άδεια διαμονής, συνιστά στην ουσία ένα «καθεστώς» που αποκτιέται μετά από συγκεκριμένες προϋποθέσεις ένταξης. Αφορά πολίτες τρίτων χωρών, οι οποίοι, στην πλειοψηφία τους, έχουν ήδη ενταχθεί επαγγελματικά, κοινωνικά και οικονομικά και έχουν δημιουργήσει ποικίλους και ισχυρούς δεσμούς με τη χώρα διαμονής. Στόχος του θεσμικού πλαισίου είναι η παροχή αρωγής ώστε να ενταχθούν ακόμη περισσότερο, ενώ η παροχή βοήθειας μπορεί να λειτουργεί ακόμη και ως επιβράβευση και αναγνώριση των δεσμών αυτών. Το επί μακρόν καθεστώς διαμονής προσφέρει δυνατότητα εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) ενώ οι απλές άδειες διαμονής όχι. Ως εκ τούτου, το καθεστώς των επί μακρόν διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών τοποθετείται σε ανώτερο επίπεδο από την απλή άδεια διαμονής, στην κατεύθυνση της εξίσωσης των δικαιωμάτων των μεταναστών με τους πολίτες της Ε.Ε., εκτός από το δικαίωμα ψήφου, ακόμη και ως ένα βήμα πριν την εθνική (άρα και ευρωπαϊκή) ιθαγένεια. Η παρούσα εργασία στοχεύει στη διερεύνηση των απόψεων των επί μακρόν διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών στην Ελλάδα για τις συνθήκες που αντιμετωπίζουν στη χώρα διαμονής τους. Σκοπός της έρευνας ήταν να μελετηθεί το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος στην Ελλάδα, μέσω των αντιλήψεων, συναισθημάτων και εμπειριών των ίδιων των μεταναστών που απέκτησαν τη συγκεκριμένη άδεια διαμονής. Μέσω της έρευνας αναζητήθηκαν οι λόγοι για τους οποίους οι συμμετέχοντες επέλεξαν την επί μακρόν άδεια διαμονής, το αν και κατά πόσο έχουν διαπιστώσει διαφορές στις συναλλαγές με ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς και επιχειρήθηκε η σκιαγράφηση του πώς αισθάνονται και πώς βιώνουν οι ίδιοι το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος. Η έρευνα είναι πρωτότυπη, καθώς δεν

έχει διεξαχθεί συναφής μελέτη στον ελλαδικό χώρο, κάτι που αναδεικνύει ταυτόχρονα την αναγκαιότητα και τη χρησιμότητά της. Παρότι έχει διεξαχθεί πληθώρα μελετών με αντικείμενο τη μετανάστευση αλλά και τους μετανάστες στη χώρα μας, η παρούσα μελέτη εστιάζει αποκλειστικά στο επί μακρόν καθεστώς διαμονής και επιδιώκει τη διερεύνηση των ίδιων των απόψεων των μεταναστών για τις συνθήκες διαβίωσής τους. Ως προς τη δομή της, η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος αναπτύσσεται το πολιτικό και το θεσμικό πλαίσιο για τη μετανάστευση. Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθενται τα στοιχεία που αφορούν στη μετανάστευση στον ελλαδικό χώρο και ακολουθεί μία ιστορική αναδρομή, όπου και οριοθετούνται τα χαρακτηριστικά και τα αίτια της μετανάστευσης στην Ελλάδα, ώστε να αναδειχθεί η χώρα μας ως μία από τις σημαντικότερες στην υποδοχή μεταναστών. Το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στο νομοθεσία και στο θεσμικό πλαίσιο σχετικά με τη μετανάστευση. Πιο συγκεκριμένα, θα περιγραφεί η ευρωπαϊκή και η ελληνική μεταναστευτική νομοθεσία και το θεσμικό πλαίσιο σχετικά με τους επί μακρόν διαμένοντες στον ευρωπαϊκό και ελληνικό χώρο. Το τρίτο κεφάλαιο ασχολείται με τη διερεύνηση της κοινωνικής ένταξης των επί μακρόν διαμενόντων πολιτών, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεών τους, των δικαιωμάτων τους, της εργασιακής τους απασχόλησης και του ρόλου τους στην οικονομία και τις κοινωνικές σχέσεις και ολοκληρώνεται με τη μελέτη της ευρωπαϊκής προοπτικής ως προς την ένταξή τους. Στο δεύτερο μέρος, αναπτύσσεται η μεθοδολογία της έρευνας, ακολουθούν τα αποτελέσματα και η ανάλυσή τους και η εργασία ολοκληρώνεται με την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Κεφάλαιο Πρώτο: Μετανάστευση στην Ελλάδα

1.1 Ορισμός - Ιστορική αναδρομή

Η μετανάστευση είναι η εκούσια ή ακούσια μετακίνηση ανθρώπων σε μια νέα χώρα στην οποία σκοπεύουν να εγκατασταθούν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι όγκοι των μεταναστευτικών ρευμάτων αυξάνονται σταθερά τις τελευταίες δεκαετίες σε παγκόσμιο επίπεδο, προκαλώντας έντονες και ποικίλες αντιδράσεις των χωρών υποδοχής. Τα επίπεδα της μετανάστευσης έχουν φτάσει σε ιστορικά πρωτοφανή επίπεδα τα τελευταία χρόνια, συχνά περιλαμβάνοντας τη μετακίνηση από τις αναπτυσσόμενες χώρες προς τις πιο ανεπτυγμένες χώρες. Υπολογίζεται ότι σήμερα υπάρχουν περίπου 232 εκατομμύρια διεθνείς μετανάστες σε όλο τον κόσμο και αυτοί οι αριθμοί αναμένεται να συνεχίσουν να αυξάνονται στο άμεσο μέλλον (Esses et al., 2017). Η μετανάστευση έχει σημαντικό αντίκτυπο στα άτομα που μετεγκαθίστανται, αλλά και στα κράτη προέλευσης και υποδοχής. Τα κράτη που υποδέχονται μετανάστες διαφέρουν σημαντικά ως προς την προσέγγισή τους προς τους μετανάστες και ως προς την άσκηση των μεταναστευτικών τους πολιτικών. Μερικές χώρες, όπως ο Καναδάς και οι Ηνωμένες Πολιτείες, αντιμετωπίζουν τους μετανάστες, ιδιαίτερα αυτούς που διαθέτουν υψηλή εξειδίκευση στους τομείς τους, ως πολύτιμο αγαθό και δέχονται μεγάλους αριθμούς ετησίως με βάση τις πιθανές οικονομικές συνεισφορές τους. Ωστόσο, ακόμη και οι χώρες αυτές έχουν προβλέψει τη θέσπιση νομοθεσιών για την αποφυγή εισροής και παραμονής μεγάλου αριθμού μεταναστών χωρίς έγγραφα ή άδεια διαμονής. Άλλες χώρες, όπως η Γερμανία, έχουν ιστορικά αρνηθεί ότι η χώρα τους είναι ένα έθνος υποδοχής μεταναστών (Esses et al., 2017). Μια σύντομη ιστορική επισκόπηση των μεταναστευτικών τάσεων στην Ελλάδα από τον 20ό αιώνα κι έπειτα, αποκαλύπτει εισροές μεταναστών από την Νοτιοανατολική Ευρώπη λόγω των Βαλκανικών πολέμων και προσφύγων από τη Μικρά Ασία (περίπου 1,4 εκατομμύρια τη δεκαετία του 1920 και περίπου 350.000 τη δεκαετία του 1950 από την Κωνσταντινούπολη) και από την Αίγυπτο. Ωστόσο, οι πρόσφυγες ήταν κυρίως ελληνικής καταγωγής, με αποτέλεσμα να ενσωματωθούν γρήγορα στην ελληνική κοινωνία, ενώ η συμβολή τους στην ελληνική οικονομία και το εμπόριο ήταν θετική. Κατά τα μέσα του 20ού αιώνα, η ανύπαρκτη ή αναιμική οικονομική

ανάπτυξη της χώρας οδήγησε σταδιακά σε έντονη μετανάστευση των Ελλήνων προς τις χώρες της βόρειας Ευρώπης (Γερμανία, Βέλγιο), τις ΗΠΑ και την Αυστραλία. Η μετανάστευση των Ελλήνων, ωστόσο, μειώθηκε σημαντικά στα μέσα έως τα τέλη της δεκαετίας του 1970 μετά την αυστηροποίηση των μεταναστευτικών καθεστώτων στη Βόρεια Ευρώπη. Παράλληλα, η προσχώρηση της Ελλάδας στην ΕΟΚ το 1981 βελτίωσε τις οικονομικές συνθήκες και προοπτικές και αύξησε τις ευκαιρίες απασχόλησης και ανάπτυξης, με αποτέλεσμα την αύξηση των μεταναστευτικών ροών προς τη χώρα. Οι γεωπολιτικές αλλαγές του 1989 μετέτρεψαν γρήγορα τη χώρα σε προορισμό μεγάλου αριθμού μεταναστών χωρίς νομιμοποιητικά και ταξιδιωτικά έγγραφα από τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, την Κεντρική-Ανατολική Ευρώπη, τα Βαλκάνια, τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και αργότερα τη Νότια Ασία, τη Μέση Ανατολή και την υποσαχάρια Αφρική. Η οικονομία της Ελλάδας, η οποία χαρακτηρίζεται από ένα μικρό αριθμό τομέων έντασης εργασίας (τουρισμός, γεωργία, κατασκευές) και, παράλληλα, μια μεγάλη σε μέγεθος και βαθιά ριζωμένη άτυπη οικονομία, προσέφερε ευκαιρίες απασχόλησης σε αυξανόμενους αριθμούς μεταναστών (Triandafyllidou, ELIAMEP & EUI, 2013). Η βελτίωση των οικονομικών συνθηκών στον ελλαδικό χώρο και η αύξηση των μισθών, σε συνδυασμό με τη βελτίωση του κατά κεφαλήν εισοδήματος και του ΑΕΠ της χώρας, καθώς και οι μεταβαλλόμενες ανάγκες της κοινωνίας και της αγοράς, όπως ο αυξανόμενος αριθμός γυναικών που εισέρχονται στην αγορά εργασίας, υπήρξαν ισχυροί παράγοντες έλξης του εισερχόμενου εργατικού δυναμικού, ιδιαίτερα στην αδήλωτη εργασία φροντίδας και καθαρισμού. Η απότομη αύξηση της εισροής μεταναστών ήταν ένα απροσδόκητο φαινόμενο τόσο για την πολιτεία όσο και για το γενικό πληθυσμό. Η μεταναστευτική πολιτική της περιόδου χαρακτηριζόταν από διοικητική και πολιτική ανεπάρκεια και σύγχυση, γεγονός που οδηγούσε σε αδυναμία αλλά και απροθυμία αντιμετώπισης του φαινομένου, την ίδια στιγμή που ένας συνεχώς αυξανόμενος αριθμός παράτυπων μεταναστών ζούσε, εργαζόταν και δραστηριοποιούνταν μέσα σε ένα γκρίζο και ασαφές καθεστώς διαμονής και νομιμότητας. Από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, το κύριο μέσο της μεταναστευτικής πολιτικής συνίστατο σε μέτρα νομιμοποίησης και καταστολής, με αυξανόμενη έμφαση στους συνοριακούς ελέγχους. Τα ζητήματα ένταξης, συμπεριλαμβανομένης της πολιτογράφησης και της απόκτησης ιθαγένειας για την αυξανόμενη δεύτερη γενιά μεταναστών στην Ελλάδα, εισήρθαν στην πολιτική

ατζέντα μόλις στα μέσα της δεκαετίας του 2000. Το ξέσπασμα της ελληνικής οικονομικής κρίσης το 2010 και τα επακόλουθα μέτρα αυστηρής λιτότητας άλλαξαν δραματικά τις συνθήκες σε ολόκληρη τη χώρα και, αναπόφευκτα, επηρέασαν βαθιά το μεταναστευτικό τοπίο (Triandafyllidou, ELIAMEP & EUI, 2013).

1.2 Χαρακτηριστικά μετανάστευσης

Η μείωση του ρυθμού των μεταναστευτικών ρευμάτων εξόδου από την Ελλάδα και η αυξανόμενη παλιννόστηση των Ελλήνων μεταναστών δημιούργησαν ένα θετικό μεταναστευτικό ισοζύγιο στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1970. Οι μεταναστευτικές εισροές άρχισαν να ενισχύονται στις αρχές της δεκαετίας του 1980, όταν ένας μικρός αριθμός Αφρικανών, Ασιατών και Πολωνών έφτασε στη χώρα αναζητώντας εργασία στον τομέα των κατασκευών, τη γεωργία και τις οικιακές υπηρεσίες. Ωστόσο, το μεταναστευτικό φαινόμενο εκείνη την εποχή ήταν ακόμη περιορισμένο σε μέγεθος. Το 1986, υπήρχαν συνολικά περίπου 90.000 μετανάστες στη χώρα, το ένα τρίτο των οποίων ήταν από την Ευρώπη. Το 1991, ο αριθμός των εγγεγραμμένων «αλλοδαπών» (όπως επισήμως αναφέρονται στην Ελλάδα) είχε αυξηθεί σε 167.000 σε συνολικό πληθυσμό 10.259.900 ατόμων. Η κατάρρευση των καθεστώτων στις πρώην κομμουνιστικές χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης το 1989 βοήθησε να μετατραπεί η κάποτε σποραδική μετανάστευση στην Ελλάδα σε ένα μαζικό, ανεξέλεγκτο φαινόμενο. Ως αποτέλεσμα, η χώρα έλαβε το υψηλότερο ποσοστό μεταναστών σε σχέση με το εργατικό δυναμικό της τη δεκαετία του 1990, παρόλο που ήταν ένα από τα λιγότερο ανεπτυγμένα κράτη στην Ευρώπη εκείνη την εποχή. Μέχρι το 2001, η Ελλάδα υπολογίζεται ότι φιλοξενούσε στο έδαφός της περίπου 762.000 άτομα άλλης εθνικότητας. Η επόμενη φάση της μετανάστευσης στη χώρα μας, που σηματοδοτήθηκε τη δεκαετία του 1990, ήταν στενά συνδεδεμένη με την αποσύνθεση του πρώην ανατολικού μπλοκ και προκλήθηκε από δύο διακριτές μετακινήσεις πληθυσμών: τη μετανάστευση χωρίς έγγραφα από τα Βαλκάνια και τη μετανάστευση ατόμων ελληνικής καταγωγής (Pratsinakis, 2014). Η φάση αυτή ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 με αρχές της δεκαετίας του 2000 και χαρακτηρίζεται από τη διαφοροποίηση και την παγκοσμιοποίηση των μεταναστευτικών ροών και από τη συνεχιζόμενη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η παγκόσμια οικονομική ύφεση και η κλιμακούμενη κρίση του χρέους της Ελλάδας σηματοδότησαν τη μετάβαση σε μια τρίτη φάση που

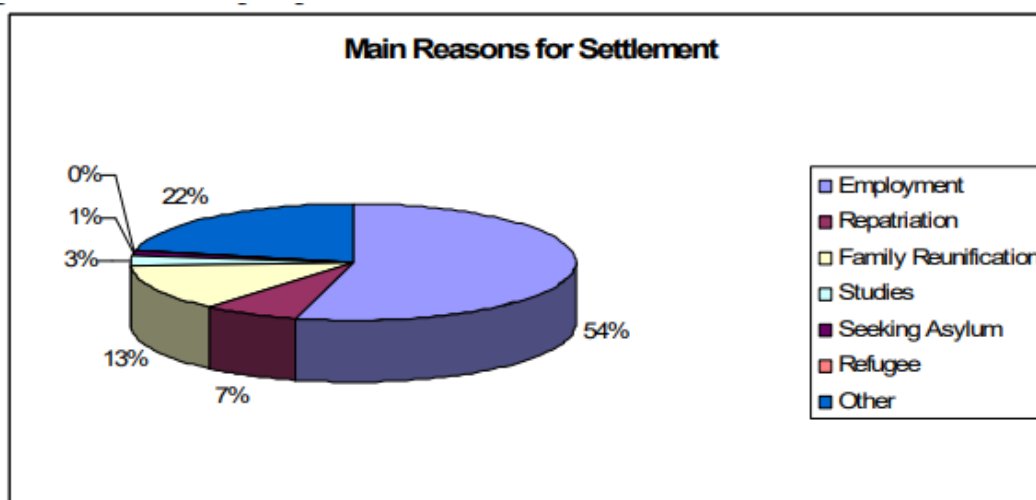
ξεκίνησε από τα τέλη της δεκαετίας του 2000, μιας φάσης που χαρακτηρίζεται από τη ραγδαία αύξηση της παράνομης μετανάστευσης. Οι σκληρές μεταναστευτικές πολιτικές στην Ισπανία και την Ιταλία και οι συμφωνίες με τις γειτονικές αφρικανικές χώρες για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης κατηύθυναν το μεγαλύτερο όγκο της παράτυπης μετανάστευσης προς την Ε.Ε. μέσω των ελληνικών συνόρων. Ταυτόχρονα, οι ροές από την Ασία και τη Μέση Ανατολή, κυρίως από το Πακιστάν, το Αφγανιστάν, το Ιράκ και το Μπαγκλαντές προς την Ελλάδα άρχισαν να αυξάνονται. Τα στοιχεία δείχνουν ότι σχεδόν όλη η παράνομη μετανάστευση προς την Ευρωπαϊκή Ένωση διερχόταν πλέον από τα σύνορα της χώρας μας. Εκτιμάται ότι κατά το 2010, το 90% όλων των προσαγωγών για μη εξουσιοδοτημένη είσοδο στην Ευρωπαϊκή Ένωση έλαβε χώρα στην Ελλάδα, έναντι 75% το 2009 και 50% το 2008. Αυτές οι εξελίξεις, σε συνδυασμό με τις χρόνιες ανεπάρκειες του ελληνικού συστήματος ασύλου αλλά και την εφαρμογή του Κανονισμού Δουβλίνο II (2003/343/CE), που προβλέπει τη διεκπεραίωση των αιτήσεων ασύλου στην αρχική χώρα εισόδου στην Ε.Ε. και, συνεπώς, τη μετεγκατάσταση μη εξουσιοδοτημένων μεταναστών από όλη την Ευρώπη σε αυτές τις χώρες μέχρι να εκδικαστεί η υπόθεσή τους, μετέτρεψαν την Ελλάδα σε «αποθήκη» λαθρομετανάστευσης προς την Ευρώπη (Kasimiris, 2012). Η κατάσταση δεν άργησε να εκτροχιαστεί και να οδηγηθούμε μοιραία στο ξέσπασμα μιας πρωτοφανούς ανθρωπιστικής κρίσης που επηρέαζε ανθρώπους ανεπιθύμητους από τις χώρες του Ευρωπαϊκού Βορρά, ανθρώπους παγιδευμένους στην Ελλάδα χωρίς έγγραφα και, ως εκ τούτου, χωρίς δικαιώματα, ιδιαίτερα στην Αθήνα και στα συνοριακά αστικά κέντρα όπου είχαν συγκεντρωθεί οι περισσότεροι νεοαφιχθέντες.

1.3 Αίτια μετανάστευσης

Προς το τέλος του 20^{ου} αιώνα, η Ευρώπη είχε αναδειχθεί σε μεγάλο πόλο έλξης για εκατομμύρια μετανάστες που εκτοπίστηκαν από τις πατρίδες τους για πολιτικούς και οικονομικούς λόγους, στους οποίους προστίθενται επίσης διάφοροι κοινωνικοί και θρησκευτικοί παράγοντες. Η Ελλάδα δεν αποτέλεσε εξαίρεση και συνέχισε να δέχεται ένα κύμα μεταναστών από τις χώρες του πρώην κομμουνιστικού μπλοκ καθώς και από άλλα έθνη ως αποτέλεσμα των παραδοσιακά καλών και ειρηνικών σχέσεων με τις χώρες αυτές. Επιπλέον, η εγγύτητα της Ελλάδας με αυτές τις χώρες καθώς και το σχετικά καλύτερο βιοτικό της επίπεδο σε σύγκριση με τις

χώρες προέλευσης της μετανάστευσης ήταν οι κύριοι λόγοι που οδήγησαν πολλούς να επιλέξουν την Ελλάδα ως χώρα προορισμού. (Skandalis & Ghazzawi, 2014; Karassavoglou, Alexiou & Zoumboulidis, 2008). Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας, η οποία έγινε ιδιαίτερα σημαντική μετά τον σχηματισμό του χώρου Σένγκεν, συνέβαλε επίσης στη μετατροπή της χώρας σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Τοποθετημένη στη νοτιοανατολική «πύλη» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με εκτεταμένες ακτογραμμές και εύκολα προσβάσιμα σύνορα, η Ελλάδα είχε γίνει μια ιδανική χώρα διέλευσης για όσους αναζητούσαν είσοδο στην Ευρώπη. Αναλυτικότερα, στα μέσα της δεκαετίας του 1970, η Ελλάδα απέκτησε θετικό μεταναστευτικό ισοζύγιο για πρώτη φορά στην πρόσφατη ιστορία της. Αυτή η αλλαγή ισορροπίας οφειλόταν κυρίως στη μείωση της μετανάστευσης και της επιστροφής Ελλήνων από τη Γερμανία και άλλες ευρωπαϊκές χώρες, αλλά ταυτόχρονα παρατηρήθηκαν εισροές πολιτών τρίτων χωρών. Οι κύριες πηγές της μετανάστευσης εκείνη την εποχή ήταν χώρες της Ασίας και της Αφρικής όπως το Πακιστάν, οι Φιλιππίνες και η Αίγυπτος (Fakiolas & King, 1996). Στη δεκαετία του 1980, οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης άρχισαν να εμφανίζονται ως χώρες προέλευσης μεταναστών. Οι πρώτες αξιοσημείωτες ροές από αυτές τις περιοχές παρατηρήθηκαν από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, όταν σε ορισμένες από τις σοσιαλιστικές χώρες ξεκίνησε δειλά μια πορεία πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών και μετασχηματισμών. Οι μετανάστες άρχισαν να φτάνουν από την Πολωνία και αργότερα από τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Οι ροές αυξήθηκαν απότομα, ωστόσο, στο τέλος της δεκαετίας με την κατάρρευση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και των συμμάχων της στην περιοχή και στη συνέχεια με την κατάρρευση της Αλβανίας στις αρχές της δεκαετίας του 1990 (Cavounidis, 2004). Παρόλο που σημαντικά τμήματα των ροών από την πρώην Σοβιετική Ένωση και από την Αλβανία ήταν ελληνικής προέλευσης και απολάμβαναν ειδικού καθεστώτος, η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών που προέρχονταν από πρώην σοσιαλιστικές χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης μέχρι τα εγκαίνια του πρώτου προγράμματος νομιμοποίησης παράνομων μεταναστών της Ελλάδας το 1998, βρίσκονταν στην Ελλάδα παράνομα. Οι περισσότεροι από αυτούς τους μη εξουσιοδοτημένους μετανάστες από πρώην σοσιαλιστικές χώρες ήταν από τα Βαλκάνια. Στο πρόγραμμα νομιμοποίησης του 1998, η Αλβανία ήταν η βασική χώρα προέλευσης αιτούντων, ξεπερνώντας κατά πολύ όλες τις άλλες. Στο πρώτο στάδιο του προγράμματος, ένα αξιοσημείωτο 65% από τους περισσότερους από 370.000 αιτούντες ήταν από την

Αλβανία. Η Βουλγαρία ήταν δεύτερη, αντιπροσωπεύοντας το 7% των αιτούντων και η Ρουμανία τρίτη, με 4% των αιτούντων (Cavounidis, 2004). Σύμφωνα με την απογραφή της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας το 2001, ο κύριος λόγος εγκατάστασης μεταναστών στην Ελλάδα ήταν η αναζήτηση εργασίας, ακολουθούμενη από την οικογενειακή επανένωση, ενώ τα ποσοστά των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων ήταν αρκετά χαμηλά. Το μεγαλύτερο ποσοστό (42%) των ομοεθνοτικών παλιννοστούντων από την πρώην Σοβιετική Ένωση δηλώνει ότι αποφάσισαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους επειδή ήθελαν να έρθουν στην Ελλάδα. Ο δεύτερος σημαντικότερος λόγος (22%) ήταν η ανεργία στη χώρα καταγωγής τους ενώ ο τρίτος ήταν ο εμφύλιος πόλεμος στη χώρα καταγωγής τους (19%) μαζί με την τρομοκρατία (6%). Τέλος, το 8% των επαναπατρισθέντων Ελλήνων από χώρες της πρώην ΕΣΣΔ δήλωσαν ότι ήρθαν στην Ελλάδα ακολουθώντας άλλους συγγενείς τους (Triandafyllidou, Marouf & Nikolova, 2009).

Γράφημα 1: Οι λόγοι της μετανάστευσης στην Ελλάδα σύμφωνα με απογραφή της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας το 2001 (Triandafyllidou, Marouf & Nikolova, 2009).

Σε αντίθεση με τα μεταναστευτικά ρεύματα στη Νότια Ευρώπη, η Ελλάδα υπόκειται σε μεταναστευτικό αντίκτυπο ως αποτέλεσμα της κατάρρευσης των κομμουνιστικών καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη, ορισμένα από τα οποία μοιράζονται σύνορα με την Ελλάδα. Τα χαρακτηριστικά των χωρών αποστολής μεταναστευτικών ρευμάτων στην Ελλάδα διαφέρουν από εκείνα των άλλων χωρών

της Νότιας Ευρώπης ως προς την εγγύτητα αλλά και την κυριαρχία της χώρας προέλευσης, καθώς είναι κυρίως πρώην κομμουνιστικές χώρες που φαίνεται να έχουν μπροστά τους μακρύ και δύσκολο δρόμο οικονομικής μετάβασης. Αυτές οι παράμετροι αποτέλεσαν και σημαντικές αιτίες για την εισροή των μεταναστευτικών κυμάτων από τις χώρες αυτές προς την Ελλάδα (Cavounidis, 2002).

Κεφάλαιο Δεύτερο: Νομοθεσία - Θεσμικό πλαίσιο

2.1 Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική και νομοθεσία

Σύμφωνα με τους Guzi, Kahanec & Ulceluse (2021), η μετανάστευση αποτελούσε ανέκαθεν αναπόσπαστο μέρος της πολιτικής της Ε.Ε., ενώ η νομοθεσία για τη μετανάστευση έχει λειτουργήσει ως μέσο επιρροής ως προς τη διαμόρφωση των κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών συνθηκών των κρατών-μελών της. Οι τέσσερις πυλώνες στους οποίους στηρίζεται η μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνουν την τακτική μετανάστευση και κινητικότητα, την παράτυπη μετανάστευση και την εμπορία ανθρώπων, τη διεθνή προστασία και το άσυλο και τη μεγιστοποίηση του αντίκτυπου της μετανάστευσης και της κινητικότητας στην ανάπτυξη των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Στο πλαίσιο της προσέγγισης αυτής, αναπόσπαστο μέρος αποτελούν τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών.

Ο δημόσιος διάλογος για τη μετανάστευση και τις ρυθμίσεις της στο πλαίσιο των κρατών-μελών διέπεται συχνά από διαφορετικότητα απόψεων. Κάποιοι υιοθετούν μία φιλελεύθερη στάση που υποστηρίζει ότι η Ένωση χρειάζεται περισσότερους μετανάστες, επιχειρηματολογώντας ότι οι μεταναστευτικές εισροές είναι ωφέλιμες καθώς επιφέρουν θετικό αντίκτυπο, όπως η χαλάρωση της έντασης του συνταξιοδοτικού συστήματος και η επιβράδυνση του ρυθμού γήρανσης. Άλλα κράτη-μέλη υιοθετούν αντιμεταναστευτική στάση, θεωρώντας ότι οι μεταναστευτικές εισροές επιβαρύνουν δημοσιονομικά τις ευρωπαϊκές χώρες. Υποστηρίζουν ότι με στόχο την προαγωγή της κοινωνικής ένταξης και την πρόληψη του κοινωνικού αποκλεισμού, τα κράτη-μέλη παρέχουν γενναιόδωρες κοινωνικές μεταβιβάσεις με αποτέλεσμα να επιβαρύνονται δραματικά οι δημόσιοι πόροι (Speciale, 2010).

Μέσω των μεταναστευτικών πολιτικών της, η Ε.Ε. καθορίζει τους όρους και τα πλαίσια για τη νόμιμη διαμονή ή την είσοδο των μεταναστών στα κράτη-μέλη, με στόχο τη διαχείριση και την αντιμετώπιση της τακτικής αλλά και της παράτυπης μετανάστευσης, την ανταλλαγή πληθυσμών και την κατανομή τους. Ένα πρώτο βήμα ήταν η δημιουργία της Συνθήκης Σένγκεν και η απόφαση για ευθυγραμμισμένη πολιτική μεταξύ του ασύλου, το οποίο υπάγεται σε διεθνείς κανόνες και της μετανάστευσης (με τις Συνόδους Κορυφής του Τάμπερε και της Σεβίλλης). Παρά τα βήματα αυτά, η ομοφωνία των κρατών-μελών παραμένει μέχρι σήμερα δύσκολη λόγω των διαφορετικών προσεγγίσεων τους στην πολιτική για τους πρόσφυγες, τους μετανάστες και το άσυλο (Μπάγκαβος, Παπαδοπούλου & Συμεωνάκη, 2008).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω της έκδοσης Κανονισμών και Οδηγιών, παρουσιάζει και επιδιώκει μια ενωσιακή και κοινοτική αρμοδιότητα και πολιτική στα ζητήματα της μετανάστευσης ενώ, ταυτόχρονα, ο βαθμός εναρμόνισης των κρατών-μελών τις κεντρικές κατευθύνσεις ποικίλλει αρκετά. Η διαχείριση των συνόρων των κρατών-μελών στηρίζεται στη θεμελιώδη κανονιστική αρχή και στις αρχές της επικουρικότητας, της αναλογικότητας και του σεβασμού των εθνικών ταυτοτήτων. Οι Οδηγίες, οι Κανονισμοί και άλλες συναφείς πράξεις προέρχονται από τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, η οποία στηρίζεται στη λήψη αποφάσεων από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με την ειδική πλειοψηφία των κρατών μελών και στη συναπόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Παράλληλα, η Συνθήκη Σένγκεν ορίζει τη λειτουργία των κοινών εξωτερικών συνόρων των κρατών-μελών και αναφέρει ότι οι πολίτες της Ε.Ε. έχουν δικαίωμα παραμονής ως επισκέπτες σε ένα άλλο κράτος-μέλος για τρεις μήνες ή δίνει το δικαίωμα εργασίας με λήψη ίσης μεταχείρισης (Νικολακοπούλου-Στεφάνου, 2016). Τα άρθρα 79 και 80 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ε.Ε. συνιστούν τη νομοθετική βάση της πολιτικής για τη μετανάστευση, με αρμοδιότητες που αφορούν ζητήματα όπως η τακτική μετανάστευση (καθορισμός όρων για την είσοδο και νόμιμη διαμονή σε ένα κράτος-μέλος, η ένταξη (εδώ παρατηρείται έλλειψη ή απουσία εναρμόνισης της εθνικής νομοθεσίας/κανονισμών με την πολιτική της Ε.Ε.), η αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης και οι συμφωνίες επανεισδοχής, που συνιστούν ένα τυπικό εργαλείο διαχείρισης της παράτυπης μετανάστευσης (Carrera, Vara & Strik, 2019). Κάθε κράτος-μέλος, ωστόσο, διατηρεί το δικαίωμα να καθορίζει τον όγκο εισδοχής μεταναστών πολιτών τρίτων χωρών που αναζητούν εργασιακή απασχόληση, ενώ η Ένωση εργάζεται μέσω των πολιτικών της

για να συνάψει με τρίτες χώρες συμφωνίες για την επιστροφή των ανωτέρω στις χώρες καταγωγής τους. Βασικό επίτευγμα της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής είναι η ψηφοφορία με ειδική πλειοψηφία για την τακτική μετανάστευση και η νέα νομική βάση για τα μέτρα ένταξης, όπως απορρέουν από τη Συνθήκη της Λισαβόνας του 2009. Η Ε.Ε. έχει από κοινού αρμοδιότητα με τα κράτη-μέλη για τον προσδιορισμό του αριθμού των μεταναστών που δύνανται να εισέλθουν ώστε να αναζητήσουν εργασία (άρθρο 79, παρ. 5 της Συνθήκης της Λισαβόνας), ενώ το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έχει πλήρη δικαιοδοσία στους τομείς της μετανάστευσης και του ασύλου (European Parliament, 2021).

Η Οδηγία 2014/36/ΕΕ είχε ως στόχο τη θέσπιση αυστηρών κριτηρίων εισδοχής για τους εργαζόμενους μετανάστες, ενώ η Οδηγία 2009/50/ΕΚ δημιούργησε τη «μπλε κάρτα της Ε.Ε.» σχετικά με την εργασιακή απασχόληση υψηλής ειδίκευσης στα κράτη μέλη (Λιαργκόβας & Παπαγεωργίου, 2018). Οδηγίες, Συμβάσεις (όπως η Σύμβαση του Δουβλίνου) και Κανονισμοί (όπως ο Κανονισμός του Δουβλίνου), Σύμφωνα (όπως το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη Μετανάστευση) και Οργανισμοί (όπως το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης, το Κέντρο Πληροφόρησης Μελετών και Ανταλλαγών σε Θέματα Ασύλου, το TREVI, η EUROPOL και το EUROJUST) της Ε.Ε., στο πλαίσιο της μεταναστευτικής της πολιτικής, επιδιώκουν το συντονισμό των κρατών-μελών και την παροχή μίας κοινής κατευθυντήριας γραμμής ως προς τη μετανάστευση και το άσυλο.

2.2 Ευρώπη και επί μακρόν διαμένοντες

Μέσω του θεσμού των επί μακρόν διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών σε κράτη-μέλη της Ε.Ε., η Ένωση επιδιώκει να προωθήσει την οικονομική και κοινωνική συνοχή, θεμελιώδη στόχο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ), όπως διαφαίνεται κυρίως από το 63 παρ. 3 και 4. Στο πλαίσιο αυτό, η Οδηγία 2003/109/ΕΚ προσδιορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση και την ανάκληση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος σε πολίτες τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα σε κάποιο κράτος-μέλος της Ε.Ε. για τουλάχιστον πέντε χρόνια. Αναλυτικότερα, η Οδηγία 2003/109/ΕΚ αφορά στους επί μακρόν διαμένοντες πολίτες τρίτων χωρών στο έδαφος της Ε.Ε. και καθορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες ένας πολίτης τρίτης χώρας που κατοικεί νόμιμα και συνεχώς για τουλάχιστον πέντε χρόνια σε ένα κράτος-μέλος της Ε.Ε., αποκτά δικαιώματα ίσης μεταχείρισης με τους

πολίτες της Ε.Ε. σε διάφορους τομείς και ζει υπό μόνιμο καθεστώς διαμονής. Η Οδηγία εξασφαλίζει ενισχυμένη προστασία έναντι της απέλασης και δίνει τη δυνατότητα μετακίνησης για εργασία σε άλλα κράτη-μέλη, πάντα κάτω από συγκεκριμένους όρους. Επίσης, καθορίζει τα δικαιώματα των επί μακρόν διαμενόντων πολιτών και τους τομείς στους οποίους μπορεί να τους παρασχεθεί ίση μεταχείριση με τους πολίτες της Ε.Ε. και διευκρινίζει το προϋποθέσεις που ισχύουν εάν επιθυμούν να μετακομίσουν σε άλλο κράτος μέλος της Ε.Ε. Η Οδηγία εφαρμόστηκε για πρώτη φορά τον Ιανουάριο του 2004, προβλέποντας χρονικό περιθώριο για την εισαγωγή της στο εθνικό δίκαιο των κρατών-μελών έως τον Ιανουάριο του 2006. Δευτερεύων στόχος της Οδηγίας ήταν η προώθηση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών-μελών, θέτοντας ένα ελάχιστο σύνολο προϋποθέσεων για την απόκτηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος. Η Οδηγία υπέστη τροποποίηση το 2011 προκειμένου να καλύψει τους πολίτες τρίτων χωρών, όπως τους πρόσφυγες ή τους απάτριδες που πληρούν τις προϋποθέσεις για διεθνή προστασία (European Parliament, 2022).

Προϋπόθεση για την απόκτηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος συνιστά η προηγούμενη νόμιμη διαμονή στο κράτος-μέλος επί πέντε συναπτά έτη, αδιαλείπτως. Περαιτέρω, οι πολίτες τρίτων χωρών θα πρέπει να αποδείξουν ότι διαθέτουν σταθερούς και τακτικούς οικονομικούς πόρους ώστε να δύνανται να συντηρούν τον εαυτό τους και την οικογένειά τους, καθώς επίσης να έχουν ασφάλιση υγείας και πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Επιπλέον, η Οδηγία ορίζει ότι οι αρχές του κράτους-μέλους έχουν δικαίωμα να αρνηθούν τη χορήγηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος για λόγους δημόσιας τάξης ή ασφάλειας. Σε όσους πληρούν τις ανωτέρω προϋποθέσεις χορηγείται άδεια διαμονής που ισχύει για τουλάχιστον πέντε χρόνια και ανανεώνεται αυτόματα, μόνο με την επίδειξη του διαβατηρίου και χωρίς άλλες διατυπώσεις. Το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος μπορεί να ανακληθεί ανά πάσα στιγμή μετά τη χορήγησή του εάν αποδειχθεί ότι αποκτήθηκε με δόλο και απάτη από πλευράς των αιτούντων, εάν εκδοθεί απόφαση επιστροφής στο πρόσωπό τους ή θεωρούνται ως σοβαρή απειλή για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια της χώρας, εάν έχουν απουσιάσει από το έδαφος της Ε.Ε. για διάστημα μεγαλύτερο των δώδεκα συναπτόν μηνών ή από το έδαφος της Ελλάδας για διάστημα που υπερβαίνει τα έξι έτη, εάν έχουν αποκτήσει το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος σε άλλο κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή εάν ανακληθεί ή

απορριφθεί σχετική αίτηση ανανέωσης καθεστώτος διεθνούς προστασίας (Οδηγία 2011/95/ΕΕ). Σχετικά με τα δικαιώματα των επί μακρόν διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών, οι τελευταίοι απολαύουν ίσης μεταχείρισης με τους πολίτες της χώρας διαμονής σε συγκεκριμένους τομείς όπως η απασχόληση, η εκπαίδευση, η κοινωνική ασφάλιση, η φορολογία και η σχεσιακή ελευθερία. Επιπρόσθετα, οι επί μακρόν διαμένοντες δύνανται να μετακομίσουν για να ζήσουν, να εργαστούν ή να σπουδάσουν σε άλλο κράτος-μέλος της Ε.Ε. για χρονικό διάστημα άνω των τριών μηνών, εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις. Όσον αφορά τα κράτη-μέλη της Ε.Ε., η Οδηγία δεν ισχύει στη Δανία και την Ιρλανδία, όπου ισχύουν ειδικές ρυθμίσεις για την πολιτική μετανάστευσης και ασύλου και, μετά την αποχώρησή του από την Ε.Ε., ούτε στο Ηνωμένο Βασίλειο.

2.3 Ελληνική μεταναστευτική νομοθεσία

Πριν τη δεκαετία του 1990 η ελληνική πολιτεία δεν είχε δώσει έμφαση στη μεταναστευτική της πολιτική και στη νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών. Σε θεσμικό επίπεδο, η νομοθεσία περί μετανάστευσης ρυθμιζόταν από τον παλιό νόμο Ν. 4310/1929 *«Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού ελέγχου, διαβατηρίων, απελάσεων και εκτοπίσεων»*. Σύμφωνα με τις διατάξεις του ανωτέρω νόμου, μπορούσε να χορηγηθεί στους αλλοδαπούς άδειας διαμονής και εργασίας μόνο εφόσον υπήρχε εργασία μεταξύ εργοδότη και αλλοδαπού εργαζόμενου, με εξαίρεση την αρχική περίοδο παραμονής τρίμηνης διάρκειας χωρίς άδεια. Μετά τη λήξη της τρίμηνης παραμονής χορηγείτο από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης προσωρινή άδεια διαμονής, διάρκειας τριών μηνών. Η χορήγηση της άδειας διαμονής για εργασιακούς λόγους είχε διάρκεια ενός έτους και μπορούσε να ανανεωθεί μετά από πρόσκληση από έλληνα εργοδότη, κάθε χρόνο για ανώτατο χρονικό διάστημα πέντε ετών. Οι διατάξεις όριζαν την προαπαιτούμενη ύπαρξη άδειας διαμονής για τη χορήγηση άδειας εργασίας, η οποία περιοριζόταν αποκλειστικά σε εργασιακούς τομείς που είχαν αυξημένη ζήτηση. Η ανανέωση της άδειας διαμονής μετά τη λήξη της πενταετίας μπορούσε να πραγματοποιηθεί κάθε δύο έτη και η παραμονή για διάστημα άνω των 15 ετών επέτρεπε στο μη Κοινοτικό υπήκοο να υποβάλει αίτηση μόνιμης διαμονής στην Ελλάδα.

Η προσέγγιση της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής μέσα από μία νέα οπτική, απομακρυσμένη από τη λογική της «αστυνόμευσης», αποτυπώθηκε στο Ν.

2910/2001 - ΦΕΚ 91/Α/2-5-2001 «Είσοδος και παραμονή Αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια, κτήση της Ελληνικής Ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις». Οι προβλέψεις του νόμου ρύθμιζαν τη μακροχρόνια παραμονή των αλλοδαπών, τη χαρτογράφησή τους, τη διεξαγωγή των εσωτερικών και των εξωτερικών ελέγχων και την ένταξή τους στην αγορά εργασίας και απασχόλησης. Σε σύγκριση με το προηγούμενο θεσμικό καθεστώς, με το νόμο αυτό εισήχθησαν ορισμένες καινοτομίες, όπως η ανάθεση του συντονισμού όλων των θεμάτων και ζητημάτων και, γενικά, όλου του χαρτοφυλακίου της μετανάστευσης στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, με την παράλληλη δημιουργία της Διεύθυνσης Αλλοδαπών και Μετανάστευσης και τη σύσταση Διευθύνσεων ή Τμημάτων σε κάθε νομό της χώρας. Με σκοπό την ορθολογική και αποδοτική κατανομή του εργατικού δυναμικού των μεταναστών στην εργασιακή απασχόληση, δόθηκε η δυνατότητα δημιουργίας Γραφείων Ευρέσεως Εργασίας σε έδρες πρεσβειών και έμμισθων ελληνικών προξενικών αρχών. Σημαντική ήταν και η δημιουργία του Κέντρου Μελέτης της Μετανάστευσης με στόχο την ανάπτυξη της έρευνας για το σχεδιασμό και την εφαρμογή της μεταναστευτικής πολιτικής. Στην περίπτωση αίτησης άδειας διαμονής για λόγους οικογενειακής επανένωσης, οι διατάξεις του Ν. 1975/1991 (άρθρο 14) απαιτούσαν την 15ετή συνολική νόμιμη παραμονή του αλλοδαπού στη χώρα, ενώ στο Ν. 2910/2001 άρθρο 28) η απαραίτητη διάρκεια παραμονής ήταν μόλις τα δύο χρόνια, όπου ο αλλοδαπός μπορούσε να αιτηθεί την πρόσκληση των μελών της οικογένειάς του. Η είσοδος και η άδεια διαμονής στη χώρα για εργασιακούς λόγους (παροχή εξαρτημένης εργασίας) χορηγούταν για ένα έτος και μπορούσε να ανανεωθεί κάθε φορά για όσο χρόνο ήταν σε ισχύ η άδεια εργασίας. Η διάρκεια της άδειας εργασίας ήταν μέχρι ένα έτος και ανανεωνόταν μετά από αίτηση, υπό την προϋπόθεση της ύπαρξης σύμβασης εργασίας και της εκπλήρωσης των φορολογικών και ασφαλιστικών υποχρεώσεων του αιτούντος. Η νομοθεσία προέβλεπε, επίσης, ρυθμίσεις για την προαγωγή της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών και την κατοχύρωση των διαφόρων δικαιωμάτων τους ενώ, παράλληλα, προωθήθηκε η πρόσβαση των ανήλικων αλλοδαπών στην εκπαίδευση με ίδια υποχρεωτική φοίτηση όπως ίσχυε για τους έλληνες πολίτες. Οι αλλοδαποί απέκτησαν ασφαλιστικά δικαιώματα ίσα με τους έλληνες πολίτες και κατοχυρώθηκε θεσμικά η πρόσβασή τους στο σύστημα δικαιοσύνης. Βάσει αυτών, ο Ν. 2910/2001 αποτέλεσε την πρώτη συστηματική παρέμβαση του ελληνικού κράτους στον τομέα

της μετανάστευσης και των πολιτικών της, πάντοτε ωστόσο στο πλαίσιο των περιοριστικών πολιτικών που ασκούσαν στην Ε.Ε.

Λίγα χρόνια αργότερα, ψηφίστηκε ο Ν. 3386/2005 «*Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια*», ο οποίος αποτέλεσε μία επιπρόσθετη προσπάθεια της Πολιτείας να ρυθμίσει περαιτέρω τη μεταναστευτική πολιτική της, με τις κύριες διαφοροποιήσεις να αφορούν στην παράνομη μετανάστευση καθώς και στο καθεστώς έκδοσης των αδειών εργασίας και διαμονής. Περαιτέρω, ο νόμος ενσωμάτωσε δύο Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την οικογενειακή επανένωση (2003/86) και τη χορήγηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος (2003/109), με στόχο την αντιμετώπιση αυτών των δύο σοβαρών ζητημάτων υπό μία ενιαία βάση σε επίπεδο Ε.Ε. Στο Κεφάλαιο ΙΓ τέθηκαν οι προϋποθέσεις της απόκτησης της ιδιότητας του επί μακρόν διαμένοντος, όπως θα αναπτυχθεί στο επόμενο υποκεφάλαιο. Με το νόμο αυτό ορίστηκε και η έναρξη της προθεσμίας υπολογισμού της πενταετούς νόμιμης διαμονής για την απόκτηση του επί μακρόν καθεστώτος διαμονής, η οποία είναι και η βασική προϋπόθεση για την υποβολή της αντίστοιχης αίτησης.

Τέλος, το 2014, ψηφίστηκε και τέθηκε σε εφαρμογή ο Ν.4251/14 «*Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις*» (ΦΕΚ Α' 80/01-04-2014), ο οποίος αντικατέστησε το Ν.3386/2005 και ισχύει έως σήμερα. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα ήταν η τελευταία από τις χώρες της Νότιας Ευρώπης που εφάρμοσε ένα πρόγραμμα νομιμοποίησης των παράτυπα ευρισκομένων μεταναστών στην επικράτειά της. Κατά την εφαρμογή του πρώτου προγράμματος νομιμοποίησης της Ελλάδας το 1998, η Ιταλία αναλάμβανε ήδη το τέταρτο πρόγραμμα, η Ισπανία είχε πραγματοποιήσει τρία προγράμματα και η Πορτογαλία δύο (OECD, 1999a).

2.4 Ελλάδα και επί μακρόν διαμένοντες

Το νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με τους επί μακρόν διαμένοντες πολίτες τρίτων χωρών στην Ελλάδα περιγράφεται για πρώτη φορά στο άρθρο 67 του Ν. 3386/2005 (ΦΕΚ Α' 212/25.8.2005), το οποίο αναφέρει ότι για την απόκτηση της ιδιότητας θα πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά οι εξής προϋποθέσεις: «α. Να διαθέτει για τον ίδιο και για τα εξαρτώμενα μέλη της οικογένειας του σταθερούς και τακτικούς πόρους, οι οποίοι αξιολογούνται σύμφωνα με τη φύση τους, β. Να διαθέτει

για τον ίδιο και τα εξαρτώμενα μέλη της οικογένειας του πλήρη ασφάλιση ασθένειας, γ. Να διαθέτει κατάλυμα, το οποίο πληροί προδιαγραφές υγιεινής, δ. Να συντρέχουν τα κριτήρια του επόμενου άρθρου.» Οι διατάξεις του κεφαλαίου αυτού δεν έχουν εφαρμογή στις ακόλουθες περιπτώσεις: «τους κατόχους άδειας διαμονής για σπουδές, απόκτηση ιατρικής ειδικότητας, καθώς και για επαγγελματική κατάρτιση...κατόχους άδειας διαμονής, η οποία από τη φύση της έχει προσωρινό χαρακτήρα, όπως στις περιπτώσεις των άρθρων 16, 18, 19 και 20 παρ. 5., τους υπαγόμενους στο καθεστώς της Σύμβασης της Βιέννης του 1961 για τις διπλωματικές σχέσεις, η οποία έχει κυρωθεί με το ν.δ. 503/1970 (ΦΕΚ 108 Α΄) και της Σύμβασης της Βιέννης του 1963 για τις προξενικές σχέσεις, η οποία έχει κυρωθεί με το ν. 90/1975 (ΦΕΚ 150 Α΄)». Η πενταετής διαμονή στην Ελλάδα θα πρέπει να είναι συνεχόμενη και για τις «περιόδους διαμονής για τους λόγους που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο δεν προσμετρούνται στον υπολογισμό της πενταετούς περιόδου», ενώ οι περίοδοι απουσίας θα πρέπει να είναι «κατώτερες των έξι διαδοχικών μηνών» και εφόσον «δεν υπερβαίνουν συνολικά τους δέκα μήνες εντός της πενταετίας, προσμετρούνται στον υπολογισμό της πενταετίας». Τέλος, το άρθρο 67 ορίζει ότι: «Αρμόδιο όργανο για τη χορήγηση της επί μακρόν άδειας διαμονής είναι εκείνο που ανανέωσε την οικεία άδεια διαμονής του πριν από τη συνδρομή των προϋποθέσεων και κριτηρίων απόκτησης της επί μακρόν άδειας διαμονής». Ακόμη μία απαραίτητη προϋπόθεση για την απόκτηση της ιδιότητας του επί μακρόν διαμένοντος είναι σύμφωνα με το άρθρο 68 του ίδιου νόμου η «α. Επαρκής γνώση της ελληνικής γλώσσας» και «β. Γνώση στοιχείων της ελληνικής ιστορίας και του ελληνικού πολιτισμού». Το άρθρο 91, παρ. 1, ορίζει με σαφήνεια και πάλι την προϋπόθεση της πενταετούς μόνιμης διαμονής στην Ελλάδα: «Για την πλήρωση των προϋποθέσεων προς απόκτηση της ιδιότητας του επί μακρόν διαμένοντος, σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του νόμου αυτού απαιτείται πενταετής νόμιμη διαμονή στη Χώρα από την απόκτηση άδειας διαμονής σύμφωνα με το ν. 2910/2001», ενώ το άρθρο 92, παρ. 2 ορίζει το χρηματικό αντίτιμο του παραβόλου: «Το παράβολο το οποίο καταβάλλεται κατά την υποβολή της αίτησης για την υπαγωγή στο καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος ανέρχεται στο ποσό των εννιακοσίων (900) ευρώ».

Περαιτέρω, ο Ν.4251/14 «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 80/01-04-2014), ο οποίος αντικατέστησε το Ν.3386/2005 και ισχύει έως σήμερα, με τις τροποποιήσεις που έχει υποστεί,

περιγράφει στο Τμήμα Ε' (άρθρα 88-106) το «Καθεστώς πολιτών τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες κατά την Οδηγία 2003/109/ΕΚ της 25ης Νοεμβρίου 2003 και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2011/51/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Μαΐου 2011, που τροποποιεί την Οδηγία 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου, επεκτείνοντας το πεδίο εφαρμογής της και στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας». Στο άρθρο 89 του νόμου αναφέρονται οι προϋποθέσεις για την απόκτηση του επί μακρόν καθεστώτος διαμονής. Όπως ήδη τονίσθηκε, βασική προϋπόθεση συνιστά η πενταετής διαμονή του ατόμου στη χώρα «πριν από την ημερομηνία υποβολής της σχετικής αίτησης», χωρίς κενά χρονικών περιόδων («αδιάλειπτα») και νόμιμα (το άρθρο αναφέρεται σε περιπτώσεις που εξαιρούνται και το πώς προσμετρούνται). Απαιτούμενος όρος είναι, επίσης, η ύπαρξη εισοδήματος ικανού να καλύψει τις ανάγκες του αιτούντος και της οικογένειάς του, το οποίο να μην «προέρχεται από προσφυγή στο σύστημα κοινωνικής αρωγής της Χώρας» και να είναι ίσο ή ανώτερο από τις «ετήσιες αποδοχές του αμειβόμενου με τον κατώτατο μισθό», όπως ορίζεται από την ελληνική νομοθεσία. Το ελάχιστο εισόδημα προσαυξάνεται «κατά 10% για το σύνολο των συντηρούμενων μελών της οικογένειάς του, συνυπολογιζομένου τυχόν ποσού προερχόμενου από επίδομα τακτικής επιδότησης ανεργίας». Η συνεισφορά των υπολοίπων μελών της οικογένειας του αιτούντος λαμβάνονται υπόψη στον υπολογισμό του ετήσιου εισοδήματος, ενώ ελέγχεται και ο βαθμός τήρησης των φορολογικών και ασφαλιστικών υποχρεώσεών του ώστε να διαπιστωθεί ο τακτικός ή μη χαρακτήρας του ετήσιου εισοδήματος. Περαιτέρω, προϋπόθεση για την απόκτηση του επί μακρόν καθεστώτος διαμονής αποτελεί η πλήρης «ασφάλιση ασθενείας ως προς το σύνολο των παροχών που καλύπτονται για τις αντίστοιχες κατηγορίες ασφαλισμένων ημεδαπών, η οποία καλύπτει και τα μέλη της οικογένειάς του». Επιπλέον, ο αιτούμενος απαιτείται να «πληροί όρους ένταξης στην ελληνική κοινωνία, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 90 παράγραφος 2», μία συνθήκη που ικανοποιείται εφόσον : α) Διαθέτει ικανοποιητική γλωσσική επάρκεια και γνωρίζει βασικά στοιχεία της ιστορίας και του πολιτισμού της χώρας, σύμφωνα με το άρθρο 107 ή β) Κατέχει δελτίο μόνιμης διαμονής ως μέλη οικογένειας Έλληνα ή γ) Υπάρχει σχετική εισήγηση από επιτροπή πολιτογράφησης του άρθρου 12 του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας και σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 5Α του ίδιου Κώδικα ή δ) Διαμένει νόμιμα στην Ελλάδα για δώδεκα έτη ή ε) Είναι κάτοχος

Ειδικού Δελτίου Ταυτότητας Ομογενούς. Το άρθρο αναφέρει συγκεκριμένες διαδικασίες στον υπολογισμό της υποχρεωτικής πενταετίας διαμονής στην Ελλάδα ως προς τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας και ως προς τις περιόδους απουσίας από τη χώρα. Συνεπώς, ένας πολίτης τρίτης χώρας που κατέχει νόμιμη άδεια διαμονής στη χώρα και επιθυμεί να ενταχθεί στο επί μακρόν καθεστώς διαμονής θα πρέπει να έχει ετήσιο εισόδημα όχι χαμηλότερο από το κατώτερο προβλεπόμενο ποσό της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας, να είναι ασφαλισμένος ο ίδιος και τα μέλη της οικογένειάς του και να πληροί τους όρους ένταξης στην ελληνική κοινωνία. Καθίσταται σαφές, συνεπώς, ότι η ελληνική νομοθεσία θέτει ως προϋποθέσεις απόκτησης του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος την προηγούμενη, ουσιαστικά, οικονομική, κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των αιτούντων, από τη στιγμή που αυτοί διαθέτουν σταθερή δουλειά με ικανοποιητικό οικογενειακό εισόδημα, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη για το σύνολο των μελών της οικογένειας, καθώς και σταθερή και μόνιμη κατοικία. Μια ακόμη σημαντική αλλαγή που επέφερε ο Ν. 4251/2014 αφορά στο ύψος του παραβόλου για την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής, το οποίο ανέρχεται σήμερα στα εκατόν πενήντα (150) ευρώ όταν πρόκειται για αρχική χορήγηση ενώ είναι μηδενικό σε περίπτωση ανανέωσης ή αλλαγής από άλλη άδεια διαμονής μακράς διάρκειας (αόριστης ή δεκαετούς διάρκειας, άδεια διαμονής δεύτερης γενιάς κλπ).

Επιπλέον, το Π.Δ. 150/2006 ενσωματώνει την Οδηγία 2003/109/EK σχετικά με το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος. Η άδεια διαμονής μακράς διάρκειας εξασφαλίζει, ακόμη, στον κάτοχο της προστασία από απέλαση. Παρότι επιτρέπεται η διοικητική απέλαση μόνο στην περίπτωση που κριθεί ότι το άτομο αποτελεί απειλή κατά της δημόσιας τάξης ή της δημόσιας ασφάλειας, σύμφωνα με το άρθρο 76 του Ν. 3386/2005 και το άρθρο 10 του Π.Δ. 150/2006, ο επί μακρόν διαμένων δεν κινδυνεύει από απέλαση εφόσον είναι γονέας ημεδαπού ανηλίκου του οποίου έχει την επιμέλεια διατροφή ή έχει υπερβεί το 80ο έτος της ηλικίας του (άρθρο 79, παρ. 2, .3386/2005). Όσον αφορά τα άλλα κράτη-μέλη της Ε.Ε., οι επί μακρόν διαμένοντες σε κάποιο άλλο κράτος-μέλος που διαμένουν στην Ελλάδα για εργασιακούς λόγους (άσκηση μισθωτής δραστηριότητας) δεν έχουν το δικαίωμα για τους πρώτους 12 μήνες να απασχοληθούν σε άλλη εργασιακή ειδικότητα, παρά μόνο σε εκείνη για την οποία έλαβαν αρχικά την άδεια διαμονής τους. Όμοια, δεν έχουν για αυτό το χρονικό διάστημα το δικαίωμα να μεταβάλουν τον ασφαλιστικό τους φορέα.

Κεφάλαιο Τρίτο: Επί μακρόν διαμένοντες και κοινωνική ένταξη

3.1 Δικαιώματα και υποχρεώσεις

Το άρθρο 97 του Ν.4251/14 προσδιορίζει αναλυτικά τα δικαιώματα αλλά και τις υποχρεώσεις των επί μακρόν διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών. Όπως αναφέρεται, κάθε πολίτης τρίτης χώρας που υπάγεται στο επί μακρόν καθεστώς διαμονής λαμβάνει ίση μεταχείριση με τους νόμιμους πολίτες της χώρας διαμονής ως προς: α) τους εργασιακούς όρους και τη μισθωτή / μη μισθωτή εργασιακή δραστηριότητα (συμπεριλαμβανόμενων των «*όρων απόλυσης και αμοιβής*»), β) την «*εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση, περιλαμβανομένων των υποτροφιών σπουδών*», γ) «*την αναγνώριση επαγγελματικών διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων*», δ) «*την κοινωνική ασφάλεια και τα βασικά πλεονεκτήματα της κοινωνικής αρωγής και προστασίας*», όπως οριοθετούνται στο πλαίσιο συγκεκριμένων νόμων, ε) «*τις φορολογικές διευκολύνσεις*», στ) «*την πρόσβαση και παροχή αγαθών και υπηρεσιών που βρίσκονται στη διάθεση του κοινού και την πρόσβαση στις διαδικασίες απόκτησης στέγης*», ζ) «*την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και της εγγραφής και συμμετοχής σε οργανώσεις εργαζομένων ή εργοδοτών ή σε οποιαδήποτε οργάνωση της οποίας τα μέλη ασκούν συγκεκριμένο επάγγελμα, περιλαμβανομένων και των πλεονεκτημάτων που παρέχονται από αυτόν τον τύπο οργάνωσης, υπό την επιφύλαξη των διατάξεων περί δημόσιας τάξης και δημόσιας ασφάλειας*» και η) «*την ελεύθερη κίνηση και εγκατάσταση στο σύνολο της Επικράτειας*» (με τυχόν περιορισμούς των διατάξεων του άρθρου 21, παρ. 1). Ωστόσο δεν συμμετέχει σε «*δραστηριότητες που αφορούν την άσκηση δημόσιας εξουσίας*» ούτε έχει δικαίωμα ψήφου στις εκλογές της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης.

Περαιτέρω, όπως οριοθετείται στην παράγραφο 2 του άρθρου 98, όσοι υπάγονται στο επί μακρόν καθεστώς διαμονής χαίρουν του δικαιώματος ίσης μεταχείρισης, όπως προβλέπεται στην προηγούμενη παράγραφο, το οποίο ασκείται «*στις περιπτώσεις που ο τόπος κατοικίας του επί μακρόν διαμένοντος ή των μελών της οικογένειας...ευρίσκεται εντός της Επικράτειας της χώρας*». Πέραν αυτών, οι επί μακρόν διαμένοντες υπόκεινται σε περιορισμούς του δικαιώματος της ίσης μεταχείρισης ως προς την πρόσβαση στη μισθωτή/μη μισθωτή εργασιακή απασχόληση που «*ασκείται αποκλειστικά από Έλληνες ή πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ε.Ο.Χ.*», ενώ όσον αφορά την πρόσβαση στην εκπαίδευση και

επαγγελματική κατάρτιση θα πρέπει να αποδείξει την απαιτούμενη γλωσσική του επάρκεια. Εφόσον ο επί μακρόν διαμένων επιθυμεί να εισέλθει σε Πανεπιστημιακά ή Τεχνολογικά ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, θα πρέπει να έχει εκπληρώσει τις εκπαιδευτικές προϋποθέσεις της ισχύουσας νομοθεσίας. Τέλος, οριοθετείται μία «*επιφύλαξη των διατάξεων της Οδηγίας 2011/95/ΕΕ*» ως προς τους «*δικαιούχους διεθνούς προστασίας*», όπως ορίζονται στις παραγράφους 1(δ) και 3. Συνδυάζοντας τα παραπάνω, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η απόκτηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος δε συνεπάγεται απόλυτα ίση μεταχείριση των πολιτών τρίτων χωρών με τους ημεδαπούς ή τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς στερούνται δικαιωμάτων που θα τους προσέδιδαν την ιδιότητα του πολίτη, παρά συνιστά μία εξελιγμένη εκδοχή της δίκαιης μεταχείρισης των αλλοδαπών από την πολιτεία, (Παπαθεοδώρου, 2015).

3.2 Απασχόληση - οικονομία

Όπως αναφέρθηκε στην ανάλυση της ελληνικής νομοθεσίας, ο επί μακρόν διαμένων υποχρεούται να διαμένει επί συναπτά έτη με νόμιμη άδεια διαμονής στην Ελλάδα και να εργάζεται ήδη νόμιμα, έχοντας την ικανότητα να αποδείξει το μισθό του και την ασφαλιστική του ικανότητα. Επιπλέον, θα πρέπει να λαμβάνει μισθολογικά παραπάνω από το ετήσιο κατώτερο μισθό, όπως ορίζεται από την ελληνική νομοθεσία. Ωστόσο, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η άσκηση του δικαιώματος της εργασιακής απασχόλησης είναι δύσκολη αρκετές φορές για τους μετανάστες, καθώς έχουν να αντιμετωπίσουν αρκετά εμπόδια. Πέραν αυτού, παρουσιάζονται και άλλες δυσκολίες, για παράδειγμα, για είδος μετατροπής της διαμονής σε σχέση με το είδος της εργασίας απαιτείται η αξιολόγηση της μετατροπής από την Περιφέρεια που απευθύνεται ο μετανάστης (Βουτσίνου, 2015).

3.3 Κοινωνικές σχέσεις

Κάθε δημοκρατική χώρα παγκοσμίως έχει καθήκον να διαμορφώνει τη νομοθεσία και τους θεσμούς της με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτρέπονται οι διακρίσεις λόγω της διαφορετικότητας, δεδομένο που άπτεται της μετανάστευσης γενικότερα. Παράλληλα, μία δημοκρατική χώρα σαν την Ελλάδα, οφείλει να αναγνωρίζει και να διασφαλίζει το δικαίωμα στην ισότητα ως ατομικό και πολιτικό δικαίωμα (Δασκαλοπούλου, 2005). Ο επί μακρόν διαμένων πολίτης τρίτης χώρας διαθέτει,

επομένως, κάθε ατομικό και κοινωνικό δικαίωμα απρόσκοπτης και ομαλής ένταξης του στην κοινωνική πραγματικότητα και ζωή της χώρας που τον φιλοξενεί. Η ενταξιακή αυτή διαδικασία γίνεται ευκολότερη χάρη στους όρους και τις προϋποθέσεις απόκτησης του επί μακρόν καθεστώτος διαμονής, από τη στιγμή που γνωρίζει σε ικανοποιητικό βαθμό την ελληνική γλώσσα (είτε με αποδεικτικό γλωσσομάθειας ή φοίτησης είτε πρακτικά λόγω υπερδωδεκαετούς διαμονής), εργάζεται νόμιμα στη χώρα, είναι συνεπής στις φορολογικές και ασφαλιστικές του υποχρεώσεις, καθώς και των μελών της οικογένειάς του και γνωρίζει βασικά στοιχεία της ελληνικής ιστορίας και του πολιτισμού, συνθήκες που συνιστούν πιστοποίηση των όρων κοινωνικής ένταξης. Βάσει αυτών, ο αιτούμενος ένταξης στο καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος, έχει ήδη δημιουργήσει εντός των απαιτούμενων 5 ετών προηγούμενης νόμιμης διαμονής στην Ελλάδα, ένα δίκτυο κοινωνικών σχέσεων, το οποίο περιλαμβάνει τις πιστοποιήσεις της κοινωνικής ένταξης. Όσοι υπάγονται στο επί μακρόν καθεστώς διαμονής απολαμβάνουν της κοινωνικής ασφάλειας και των πλεονεκτημάτων της, όπως απορρέουν και οριοθετούνται από το Ν. 4051/1960 «Περί ενισχύσεως απροστάτευτων παιδών» (ΦΕΚ Α'68), το Ν. 1302/1982 «Για την επικύρωση της Διεθνούς Σύμβασης εργασίας αρ.103/1952» (ΦΕΚ Α'133), το ΝΔ. 57/1973 «Περί λήψεως μέτρων κοινωνικής προστασίας οικονομικώς αδυνάτων και καταργήσεως των διεπουσών τον θεσμόν της απορίας διατάξεων» (ΦΕΚ Α'149), το Ν. 3454/2006 «Ενίσχυση της οικογένειας και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α'75) και το Ν. 2101/1992 «Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα των παιδιών» (ΦΕΚ Α'192). Περαιτέρω, η ομαλή κοινωνική τους ένταξη διευκολύνεται μέσω των φορολογικών διευκολύνσεων, της πρόσβασης στα αγαθά και στις υπηρεσίες που διατίθενται στο κοινό της χώρας και την πρόσβαση στην απόκτηση στέγης. Στο πλαίσιο της παροχής βοήθειας προς τους μετανάστες με νόμιμη άδεια διαμονής στην Ελλάδα που επιθυμούν να υπαχθούν στο επί μακρόν καθεστώς διαμονής, η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του Υπουργείου Παιδείας έχει σχεδιάσει τη δράση «Εκπαίδευση των μεταναστών στην ελληνική γλώσσα, την ελληνική ιστορία και τον ελληνικό πολιτισμό» και την έχει αναθέσει στο Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων της Γενικής Γραμματείας Δια βίου Μάθησης. Η Πολιτεία χρηματοδοτεί εκπαιδευτικές ενέργειες για να προωθήσει την ομαλότερη κοινωνική ένταξη των μεταναστών, όπως η εκπαίδευση στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, με δυνατότητα απόκτησης Πιστοποιητικού Ελληνομάθειας επιπέδου Α2 (το οποίο είναι

απαραίτητο για την αίτηση απόκτησης του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος) και του ελληνικού πολιτισμού και ιστορίας. Οι εκπαιδευτικές ενέργειες απευθύνονται σε πολίτες τρίτων χωρών 16 ετών και άνω, χωρίς καμία διάκριση και ανεξάρτητα από το εργασιακό τους καθεστώς, στο πλαίσιο της ενδυνάμωσης της κοινωνικής τους ένταξης.

3.4 Ευρωπαϊκή προοπτική

Θεμελιώδης στόχος της Ε.Ε. ήταν εξ αρχής και παραμένει έως σήμερα η προαγωγή της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής των κρατών-μελών της και της κοινωνικής ένταξης των πολιτών τρίτων χωρών υπό όρους και προϋποθέσεις. Η Οδηγία 2003/109/EC, ως μέσο που ρυθμίζει μακροπρόθεσμα το καθεστώς διαμονής για πρώτη φορά σε επίπεδο Ε.Ε., είναι ένα θετικό βήμα για την επίλυση πολυάριθμων προβλημάτων που σχετίζονται με τη μετανάστευση. Η ιδιαιτερότητα αυτής της οδηγίας είναι ότι δίνει το ειδικό καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος σε νόμιμους κατοίκους που έχουν διαμείνει στην επικράτεια των κρατών-μελών για περισσότερο από πέντε χρόνια, γεγονός που τους διαφοροποιεί όχι μόνο από τους παράτυπους μετανάστες αλλά και από άτομα που έχουν διαμείνει στην Ε.Ε. για μικρότερο χρονικό διάστημα. Χάρη σε αυτό, το πεδίο των δικαιωμάτων των επί μακρόν διαμενοντών είναι σημαντικά ευρύτερο από αυτό των ατόμων με προσωρινή διαμονή ή ακόμη και των προσώπων που λαμβάνουν άδειες διαμονής σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες των κρατών-μελών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η Οδηγία εντάσσει τους επί μακρόν διαμένοντες εντός του πεδίου εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, επιτρέποντάς τους έτσι να κυκλοφορούν ελεύθερα μεταξύ των κρατών-μελών. Επιπλέον, το γεγονός ότι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου τους επιτρέπει να επικαλούνται τις γενικές αρχές του και να βασίζονται στην ερμηνεία ορισμένων νομικών όρων από το Δικαστήριο. Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η ίδια η διατύπωση της Οδηγίας 2003/109/EC παρέχει στους επί μακρόν διαμένοντες το δικαίωμα σε ίση μεταχείριση σε σχέση με τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε πολλούς τομείς, η αποτελεσματικότητα αυτών των διατάξεων θα πρέπει να δοκιμαστεί στην πράξη (Romić, 2010). Το 2019, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε τη δεύτερη έκθεση εφαρμογής της σχετικά με την Οδηγία και ολοκλήρωσε έναν έλεγχο καταλληλότητας για τη νομοθεσία της Ε.Ε. για τη νόμιμη μετανάστευση, αξιολογώντας την αποτελεσματικότητα, τη συνοχή και τους

λόγους βελτίωσης των υφιστάμενων νόμων στον τομέα αυτό. Αυτές οι εκθέσεις διαπίστωσαν ελλείψεις, τόσο στο πλαίσιο της νόμιμης μετανάστευσης στο πλαίσιο της Ε.Ε. όσο και στην ίδια την Οδηγία. Οι περιορισμοί που εντοπίστηκαν αφορούσαν κυρίως την εφαρμογή της νομοθεσίας από τα κράτη-μέλη. Οι προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πλαίσιο του νέου συμφώνου του 2020 για τη μετανάστευση και το άσυλο επιδιώκουν να αντιμετωπίσουν αυτές τις ελλείψεις, με την αναθεώρηση, για παράδειγμα, της Οδηγίας για τους επί μακρόν διαμένοντες της Ε.Ε. Η αναθεώρηση του καθεστώτος των επί μακρόν διαμενόντων αποσκοπεί στη βελτίωση της εφαρμογής και της λειτουργίας της Οδηγίας με τη θέσπιση ενός «πραγματικού καθεστώτος επί μακρόν διαμονής στην Ε.Ε.» με ιδιαίτερη έμφαση στην ενίσχυση του δικαιώματος των επί μακρόν διαμενόντων να μετακινούνται και να εργάζονται σε άλλα κράτη μέλη της Ένωσης (European Parliament, 2022). Έχει γίνει πλέον αντιληπτό ότι το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο της εξελικτικής πορείας των πολιτών τρίτων χωρών προς την πλήρη ένταξή τους και, ταυτόχρονα, αφετηρία περαιτέρω εθνικών αλλά και κοινοτικών νομοθετικών πρωτοβουλιών (Παπαθεοδώρου, 2015).

Παρά τις προτάσεις της Ε.Ε. μέσω των συστάσεων της Οδηγίας, η πλειοψηφία των κρατών-μελών εξακολουθεί να εκδίδει σχεδόν αποκλειστικά εθνικές άδειες μακροχρόνιας διαμονής. Ως εκ τούτου, πολλοί πολίτες τρίτων χωρών που θα μπορούσαν να επωφεληθούν από τα δικαιώματα του καθεστώτος της Ε.Ε. δεν έχουν πρόσβαση σε αυτό. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει λάβει πολυάριθμες καταγγελίες από πολίτες και έχει κινήσει αρκετές διαδικασίες επί παραβάσει για την άσκηση νομικών μέτρων κατά των κρατών μελών. Βάσει όσων μελετήθηκαν για τη χώρα μας, η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2003/86/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη αποτέλεσε τη βάση της προσέγγισης της Πολιτείας στο ζήτημα της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών που διαμένουν επί σειρά ετών και νόμιμα στη χώρα μας και επιθυμούν να ενταχθούν στο επί μακρόν καθεστώς διαμονής. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η αιτία της οικογενειακής επανένωσης και η Οδηγία 2003/109/ΕΚ για την αναγνώριση του καθεστώτος των επί μακρόν διαμενόντων. Στόχος και των δύο Οδηγιών είναι η διευκόλυνση της ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Κεφάλαιο Τέταρτο: Μεθοδολογία

4.1 Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνηθεί το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος στην Ελλάδα, μέσω των αντιλήψεων, συναισθημάτων και εμπειριών των ίδιων των μεταναστών που απέκτησαν τη συγκεκριμένη άδεια διαμονής. Προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός, αναζητήθηκαν οι λόγοι για τους οποίους οι συμμετέχοντες επέλεξαν να αποκτήσουν αυτήν την άδεια διαμονής, ανιχνεύθηκαν πιθανές διαφορές κατά τις συναλλαγές τους με τους φορείς και τις υπηρεσίες και διερευνήθηκαν οι σκέψεις, τα συναισθήματα και τα βιώματά τους σχετικά με την καθημερινότητά τους. Έτσι, τα ερευνητικά ερωτήματα που κατήυθναν την έρευνα ήταν τα ακόλουθα:

1. Για ποιους λόγους επιλέγουν οι μετανάστες την επί μακρόν άδεια διαμονής;
2. Υπάρχουν διαφορές κατά τις συναλλαγές των μεταναστών με ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς, μετά την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής;
3. Πώς αισθάνονται και πώς βιώνουν οι μετανάστες το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος;

4.2 Μεθοδολογική προσέγγιση

Δεδομένου ότι σκοπός της έρευνας ήταν να αναδυθεί η οπτική των μεταναστών σχετικά με το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος, επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος, η οποία επιτρέπει στον ερευνητή την εις βάθος διερεύνηση του θέματος που μελετά. Ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα να κατανοήσει και να ερμηνεύσει τις αντιλήψεις, τις στάσεις, τα συναισθήματα και τα βιώματα των συμμετεχόντων, κάτι που με την ποσοτική μέθοδο δεν θα ήταν δυνατό (Cohen, Manion & Morrison, 2011· Creswell, 2013 Ίσαρη & Πουρκός, 2015· Schutt, 2015).

Η ποιοτική μέθοδος θεωρείται πως είναι καταλληλότερη για θέματα που δεν έχουν διερευνηθεί εκτενώς, καθώς αναδύονται ποικίλες διαστάσεις και αποχρώσεις του θέματος, μέσα από πλούσιες και λεπτομερείς περιγραφές της πραγματικότητας των συμμετεχόντων, όπως τη βιώνουν, την αντιλαμβάνονται και τη νοηματοδοτούν

(Schutt, 2015· Willig 2013). Επιπλέον, η ποιοτική μέθοδος χρησιμοποιείται ευρέως στις μελέτες που αφορούν πρόσφυγες και μετανάστες (Gu, 2019).

Στην ποιοτική μέθοδο, ο ερευνητής αναδεικνύει τις φωνές των συμμετεχόντων και διεισδύει στον κόσμο τους, επιδιώκοντας να κατανοήσει την κοινωνική πραγματικότητά τους και να ερμηνεύσει τα προσωπικά τους νοήματα, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο νοηματοδοτούν τις περιστάσεις και τα βιώματά τους (Cohen, Manion & Morrison, 2011· Gu, 2019· Ίσαρη & Πουρκός, 2015· Snape&Spencer, 2003· Willig 2013). Στόχος της ποιοτικής έρευνας δεν είναι η γενίκευση των αποτελεσμάτων, αλλά η εξαγωγή συμπερασμάτων, μέσα από την ανάδειξη της μοναδικότητας του κάθε συμμετέχοντα και της κάθε περίπτωσης (Ίσαρη & Πουρκός, 2015· Schutt, 2015· Willig 2013).

4.3 Διαδικασία επιλογής και χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων

Τα δεδομένα που παράγονται στην ποιοτική έρευνα είναι λεπτομερή, πυκνά και πλούσια (Gu, 2019· Ίσαρη & Πουρκός, 2015· Schutt, 2015), κάτι που δεν επιτρέπει τη συμμετοχή πολλών ατόμων στο δείγμα, καθώς ο μεγάλος αριθμός συμμετεχόντων απειλεί την ποιότητα της έρευνας (Ritchie, Lewis, & Elam, 2003). Το δείγμα συνέθεσαν έξι άτομα, αριθμός που θεωρείται ικανός να βοηθήσει τον ερευνητή να απαντήσει στα ερευνητικά ερωτήματα, δεδομένου ότι πρόκειται για ομοιογενές δείγμα (Guest et al., 2006).

Κατά βάση, η μέθοδος δειγματοληψίας στην ποιοτική έρευνα είναι σκόπιμη, δεδομένου ότι επιλέγονται συμμετέχοντες που είναι πρόθυμοι και ικανοί να απαντήσουν στα ερευνητικά ερωτήματα (Schutt, 2015). Ωστόσο, οι τρεις από τους συμμετέχοντες προήλθαν από τον κύκλο του ερευνητή, κάτι που αντανακλά τη μέθοδο της βολικής δειγματοληψίας, σύμφωνα με την οποία οι συμμετέχοντες είναι άμεσα διαθέσιμοι (Ίσαρη & Πουρκός, 2015; Ritchie, Lewis, & Elam, 2003). Ακολούθως, ο ερευνητής ζήτησε από τους συμμετέχοντες να του προτείνουν και άλλα άτομα, αξιοποιώντας τη μέθοδο της δειγματοληψίας χιονοστιβάδας (Ίσαρη & Πουρκός, 2015· Schutt, 2015).

Αναφορικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, είναι όλοι άνδρες, από 33 έως 45 ετών και με αλβανική καταγωγή. Όλοι ζουν πολλά χρόνια στην Ελλάδα και έχουν αποκτήσει την επί μακρόν άδεια διαμονής. Πριν αποκτήσουν το συγκεκριμένο τύπο άδειας διαμονής, οι δύο εξ αυτών κατείχαν άδεια διαμονής

δεκαετούς διάρκειας, οι τρεις τριετούς διάρκειας για εξαρτημένη εργασία και ο ένας κατείχε ξανά άδεια διαμονής επί μακρόν διαμένοντος. Ο ένας εξ αυτών κατοικεί μόνιμα στην Αθήνα και οι υπόλοιποι πέντε στο νομό Φθιώτιδας.

4.4 Διαδικασία και εργαλεία συλλογής δεδομένων

Για τη συλλογή των δεδομένων, επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη, που θεωρείται πως είναι ένα ευέλικτο και δυναμικό εργαλείο της ποιοτικής έρευνας (Ισαρη & Πουρκός, 2015· Gu, 2019· Schutt, 2015), με το οποίο ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα να κατανοήσει και να ερμηνεύσει την ανθρώπινη εμπειρία, καθώς ο ίδιος και οι συμμετέχοντες εμπλέκονται σε μια συνεργατική διαδικασία κατασκευής νοημάτων (Gu, 2019).

Οι ημιδομημένες ή εις βάθος συνεντεύξεις επιτρέπουν την κατανόηση των αντιλήψεων και εμπειριών κάθε συμμετέχοντα (Ισαρη & Πουρκός, 2015· Gu, 2019· Schutt, 2015), καθώς η συνέντευξη παίρνει τη μορφή συζήτησης, στην οποία ο ερευνητής και οι συμμετέχοντες είναι ισότιμοι συνεργάτες, παρόλο που ο ερευνητής σχεδιάζει, κατευθύνει και ελέγχει τη ροή της συζήτησης (Gu, 2019· Schutt, 2015). Σε αυτή τη διαδικασία, ο ερευνητής οφείλει να διαμορφώσει ένα κλίμα εμπιστοσύνης, ώστε οι συμμετέχοντες να εκφράζονται χωρίς δισταγμό και χωρίς να αποκρύπτουν πτυχές του θέματος και ο ερευνητής να αντλήσει όσο το δυνατό περισσότερες πληροφορίες (Gu, 2019· Schutt, 2015).

Για τη συνέντευξη, κατασκευάστηκε ένας οδηγός, ο οποίος βοηθά τον ερευνητή να διατηρεί το επίκεντρο του ενδιαφέροντός του στα θέματα που επιδιώκει να διερευνήσει, χωρίς, ωστόσο, να απαιτεί την αυστηρή τήρηση της σειράς ή της διατύπωσης των ερωτήσεων. Ο ερευνητής μπορεί να τροποποιήσει τις ερωτήσεις κατά τη διαδικασία της συνέντευξης και να ζητήσει τη διευκρίνιση θεμάτων που δεν είχαν προγραμματιστεί, αλλά αναδύονται, μέσω της συζήτησης (Gu, 2019· Schutt, 2015). Ο οδηγός συνέντευξης περιλαμβάνει ερωτήσεις ανοικτού τύπου, προκειμένου οι συμμετέχοντες να έχουν την άνεση να εκφραστούν (Ισαρη & Πουρκός, 2015· Gu, 2019· Schutt, 2015). Όταν οι συμμετέχοντες είναι πρόσφυγες ή μετανάστες, ο ερευνητής οφείλει να κάνει απλές ερωτήσεις (Gu, 2019).

Ο οδηγός που κατασκευάστηκε για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας και παρατίθεται στο Παράρτημα Α αποτελείται από 17 ερωτήσεις, οι οποίες χωρίζονται σε τρεις θεματικούς άξονες, όσα και τα ερευνητικά ερωτήματα. Ο πρώτος άξονας

αφορά στους λόγους επιλογής της συγκεκριμένης άδειας από τους συμμετέχοντες, ο δεύτερος άξονας στις πιθανές διαφορές κατά τις συναλλαγές τους με διάφορους φορείς και υπηρεσίες και ο τρίτος άξονας στις προσωπικές τους εμπειρίες. Πιο αναλυτικά, ο πρώτος άξονας περιέχει έξι ερωτήσεις, σχετικά με τα πλεονεκτήματα της επί μακρόν άδειας διαμονής σε σχέση με την αίσθηση ασφάλειας, την πρόσβαση στην ευρωπαϊκή και ελληνική αγορά εργασίας και τα ασφαλιστικά δικαιώματα. Ο δεύτερος άξονας περιλαμβάνει έξι ερωτήσεις σχετικά με την ικανοποίησή τους από τις συναλλαγές τους με φορείς και υπηρεσίες, τις προνοιακές παροχές, την πρόσβαση στην εκπαίδευση και τη διαδικασία έκδοσης της άδειας. Ο τρίτος άξονας αποτελείται από πέντε ερωτήσεις σε σχέση με τις εμπειρίες τους αναφορικά με το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος στην Ελλάδα, και πιο συγκριμένα, με την καθημερινότητά τους, το δικαίωμα ψήφου, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, αλλά και πιθανές περιπτώσεις φυλετικού διαχωρισμού. Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν σε χρόνο και τόπο που αποφάσισαν οι συμμετέχοντες, προκειμένου να μην διαταραχθεί η ρουτίνα τους, ενώ ο ερευνητής φρόντισε να μην υπάρχουν θόρυβοι και περισπασμοί, προκειμένου οι συνεντεύξεις να διεξαχθούν απρόσκοπτα. Ο μέσος όρος της διάρκειας των συνεντεύξεων ήταν κατά προσέγγιση 30 λεπτά, καθώς ο ερευνητής είχε επίγνωση των επαγγελματικών υποχρεώσεων των συμμετεχόντων και του πιθανού άγχους που θα προκαλούσε η παρατεταμένη διάρκεια της συζήτησης. Οι συνεντεύξεις καταγράφηκαν μέσω εφαρμογής του κινητού τηλεφώνου του ερευνητή και απομαγνητοφωνήθηκαν αυτολεξεί, για την ανάλυσή τους.

4.5 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων

Τα δεδομένα που παράγονται κατά τις συνεντεύξεις χαρακτηρίζονται από εύρος, βάθος και πυκνότητα (Braun & Clarke 2006· Gu, 2019· Ίσαρη & Πουρκός, 2015· Schutt, 2015), κάτι που απαιτεί την ανάγκη οργάνωσής τους σε θεματικές κατηγορίες και υποκατηγορίες. Η διαδικασία αυτή διευκολύνεται με τη θεματική ανάλυση, με την οποία αναδύονται επαναλαμβανόμενα νοηματικά μοτίβα στα δεδομένα. Πρόκειται για μια ευέλικτη και εύχρηστη μέθοδο, που καταλήγει στην ανάπτυξη θεματικών κατηγοριών, η καθεμιά από τις οποίες περιέχει κάτι σημαντικό σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα (Braun & Clarke 2006· Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Παράλληλα, με τη χρήση της θεματικής ανάλυσης ο ερευνητής μπορεί να αναδείξει νοήματα που δεν είναι προφανή, αλλά αναδύονται μέσα από τη συνέντευξη

(Braun & Clarke 2006).

Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες των Braun και Clarke (2006), η θεματική ανάλυση διεξάγεται σε έξι στάδια, αν και υπογραμμίζεται πως πρόκειται για μια δυναμική παρά γραμμική διεργασία, καθώς η μετακίνηση του ερευνητή μεταξύ των σταδίων αποτελεί σύνηθες αλλά και απαραίτητο στοιχείο της διαδικασίας. Στο πρώτο στάδιο, ο ερευνητής διεισδύει στα δεδομένα ώστε να εξοικειωθεί με το περιεχόμενό τους, μέσω πολλαπλών αναγνώσεων των συνεντεύξεων και καταγραφής σημειώσεων. Στο δεύτερο στάδιο, πραγματοποιείται η κωδικοποίηση των δεδομένων, με την τοποθέτηση κωδικών σε κάθε στοιχείο που θεωρείται ενδιαφέρον. Κατά το τρίτο στάδιο, ο ερευνητής αναζητά θέματα, συνδυάζοντας τους κωδικούς σε κατηγορίες και υποκατηγορίες. Στη φάση αυτή, ο ερευνητής επεξεργάζεται τις σχέσεις μεταξύ των κωδικών και των θεμάτων, τις οποίες μπορεί να αποτυπώσει σε έναν θεματικό χάρτη, δηλαδή ένα διάγραμμα που απεικονίζει αυτές τις σχέσεις μεταξύ θεμάτων και υποθεμάτων (Παράρτημα Β). Στο τέταρτο στάδιο, πραγματοποιείται επανέλεγχος και βελτιστοποίηση των θεμάτων, με την απόρριψη όσων δεν αποτελούν σαφή και ξεχωριστή κατηγορία, διασφαλίζοντας ότι τα υποθέματα ενός θέματος συνδέονται με συγκεκριμένη λογική και συνοχή, όπως και τα θέματα μεταξύ τους. Δεδομένων των αναπόφευκτων αλλαγών, ο θεματικός χάρτης τροποποιείται αναλόγως και βελτιστοποιείται. Το πέμπτο στάδιο προϋποθέτει την απόδοση τίτλων σε κάθε θέμα και υποθέμα, οι οποίοι αντανακλούν με σαφήνεια το περιεχόμενό τους. Με τον τρόπο αυτό, κατασκευάζεται ένας πίνακας που περιέχει τα θέματα, τα υποθέματα και χαρακτηριστικά αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις, το περιεχόμενο των οποίων σχετίζεται με τον τίτλο του θέματος ή υποθέματος. Το έκτο και τελικό στάδιο αφορά στη συγγραφή ενός αφηγηματικού, συνεκτικού κειμένου, που παρουσιάζει τα αποτελέσματα της ανάλυσης. Η ενσωμάτωση αποσπασμάτων από τις συνεντεύξεις αποδεικνύει τη σημαντικότητα του θέματος, ενισχύοντας με τη σειρά της την αξιοπιστία και την ποιότητα της έρευνας.

4.6 Ζητήματα δεοντολογίας

Η νοοτροπία, οι εμπειρίες, οι αντιλήψεις, τα συναισθήματα, οι αξίες και οι προκαταλήψεις του ερευνητή επηρεάζουν τη διαδικασία της συνέντευξης, κάτι που αυξάνει τον βαθμό υποκειμενικότητας της έρευνας. Προκειμένου να αποδυναμωθεί αυτή η επίδραση, ο ερευνητής οφείλει να διαθέτει επίγνωση του εαυτού του και να

απομακρύνει πιθανές απόψεις ή προκαταλήψεις που επηρεάζουν την έρευνα. Η ευαισθητοποίηση του ερευνητή σε πολιτισμικά θέματα βελτιώνει την ποιότητα της έρευνας και διευκολύνει τις διαδικασίες της συνέντευξης, της ανάλυσης και της ερμηνείας των δεδομένων (Gu, 2019).

Δεδομένου ότι, λόγω πολιτισμικών διαφορών, η πραγματικότητα του ερευνητή και των συμμετεχόντων δεν είναι ίδια, ο ερευνητής θα πρέπει να είναι προσεκτικός, ώστε να κατανοεί και να αποδίδει ορθά τα λεγόμενα των συμμετεχόντων. Ειδικότερα, στις περιπτώσεις προσφύγων και μεταναστών οι οποίοι λόγω του διαφορετικού πολιτισμικού και κοινωνικοοικονομικού τους υποβάθρου ή μορφωτικού επιπέδου δεν αντιλαμβάνονται επαρκώς τον σκοπό μιας έρευνας, τη διαδικασία της συλλογής δεδομένων και τα δικαιώματά τους, ο ερευνητής οφείλει να τους ενημερώσει λεπτομερώς σχετικά με όλα τα ανωτέρω (Gu, 2019). Με σεβασμό στις αρχές της εμπιστευτικότητας, της ανωνυμίας και του απορρήτου (Ισαρη & Πουρκός, 2015), ο ερευνητής ενημέρωσε τους συμμετέχοντες ότι τα ονόματά τους θα αντικατασταθούν από ψευδώνυμα και ότι κάθε στοιχείο που θα διευκόλυne την αναγνώρισή τους θα απομακρυνόταν. Ο ερευνητής συμβουλευθήκε τους συμμετέχοντες για την επιλογή ψευδωνύμων, καθώς δεν γνώριζε κάποια δημοφιλή αλβανικά ονόματα για να αντικαταστήσει τα δικά τους και, επομένως, τα ψευδώνυμα επιλέχθηκαν από τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Τέλος, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για το δικαίωμά τους να υπαναχωρήσουν ή και να αποχωρήσουν σε οποιαδήποτε φάση της έρευνας, χωρίς να χρειάζεται να αιτιολογήσουν την επιθυμία τους. Στην περίπτωση αυτή, ο ερευνητής διαβεβαίωσε τους συμμετέχοντες ότι τα δεδομένα τους θα καταστρέφονταν και δεν θα χρησιμοποιούνταν στη μελέτη.

Κεφάλαιο Πέμπτο: Αποτελέσματα ανάλυσης δεδομένων

Τα αποτελέσματα της θεματικής ανάλυσης ανέδειξαν τρία θέματα, όσα και τα ερευνητικά ερωτήματα που κατηύθυναν την έρευνα. Αναλυτικότερα, το πρώτο θέμα αφορά στους λόγους για τους οποίους οι συμμετέχοντες επέλεξαν την επί μακρόν άδεια διαμονής και αποτελείται από επτά υποθέματα, καθένα από τα οποία αποτελεί πλεονέκτημα της επί μακρόν άδειας διαμονής έναντι των άλλων αδειών διαμονής. Πιο συγκεκριμένα, η αίσθηση ασφάλειας και αποβολής άγχους, η ικανοποίηση από την απόκτηση και ανανέωση της άδειας, η απόκτηση επιπρόσθετων δικαιωμάτων σε σύγκριση με την προηγούμενη άδεια, η διευκόλυνση της διαδικασίας εύρεσης εργασίας, η ευρύτερη πρόσβαση στην ελληνική αγορά εργασίας, η δυνατότητα πρόσβασης στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και τα ασφαλιστικά πλεονεκτήματα αποτελούν τα υποθέματα του πρώτου θέματος. Το δεύτερο θέμα, που αφορά στις πιθανές αλλαγές που έχουν διαπιστώσει κατά τις συναλλαγές τους με τους ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς, περιλαμβάνει τέσσερα υποθέματα σχετικά με τη συμπεριφορά των υπαλλήλων σε υπηρεσίες και φορείς, την ικανοποίηση των συμμετεχόντων από τις συναλλαγές τους, την πρόσβαση στην εκπαίδευση, μέσω διαφόρων δράσεων ή επιμορφωτικών προγραμμάτων, καθώς και τις προνοιακές παροχές. Το τρίτο θέμα, που αφορά στα συναισθήματα και τις εμπειρίες των συμμετεχόντων σε σχέση με το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος, αποτελείται από πέντε υποθέματα, που αφορούν στο δικαίωμα ψήφου σε μετανάστες υπό το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος, το αίσθημα ισοτιμίας με τους ημεδαπούς, τη συμπεριφορά εργοδοτών και συναδέλφων στην εργασία τους, την καθημερινότητά τους και τη συμπεριφορά των Ελλήνων πολιτών προς τους μετανάστες που έχουν αποκτήσει την επί μακρόν άδεια διαμονής.

5.1 Λόγοι επιλογής της επί μακρόν άδειας διαμονής

ι) Αίσθημα ασφάλειας και αποβολή άγχους

Όταν οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να συγκρίνουν την επί μακρόν άδεια διαμονής με τις άδειες που κατείχαν προηγουμένως, ανέδειξαν ποικίλα πλεονεκτήματά της, με κυρίαρχο αυτό της αίσθησης ασφάλειας και της αποβολής άγχους. Πιο αναλυτικά, ο Αρμπέν τόνισε πως απομακρύνθηκε ο κίνδυνος της απέλασης, ο Τζεσίμ και ο Ιλίρ υπογράμμισαν τη σιγουριά που παρέχει η άδεια και ο

Ζαμίρ την ασφάλεια που νιώθει ο ίδιος και η οικογένεια του, ενώ ο Ερβίν αναγνώρισε την αξία της, σε σύγκριση με την προηγούμενη πενταετή άδεια:

Πριν είχα άδεια διαμονής για τρία χρόνια νομίζω ότι είναι καλύτερα ότι είναι πιο ασφαλής και δεν κινδυνεύω με απέλαση (Αρμπέν)

... ξέρω, όμως, ότι είναι μία πιο σίγουρη άδεια και δεν κινδυνεύω να χάσω τα χαρτιά μου (Αρμπέν)

... αισθάνομαι πιο ήσυχος (Τζεσίμ)

... έχω μια πιο σίγουρη άδεια διαμονής στα χέρια μου (Ιλίρ)

Η προηγούμενη άδεια που είχα ήταν για τρία χρόνια... Τώρα αισθάνομαι πιο σίγουρος για μένα και την οικογένειά μου (Ζαμίρ)

Εγώ είχα (...) για πέντε χρόνια και δεν την αλλάζω με τίποτα, είναι η καλύτερη άδεια (Ερβίν)

Παράλληλα, η απόκτηση της άδειας βοήθησε τους συμμετέχοντες να αποβάλλουν το άγχος της ανανέωσης της προηγούμενης άδειας, όπως υπογραμμίζουν ο Μπεσνίκ και ο Ιλίρ, οι οποίοι αναγκάζονταν να ανανεώσουν την άδειά τους κάθε τρία χρόνια:

Για τρία χρόνια είχα άδεια διαμονής, τώρα έχω για πέντε, είναι καλύτερα (Μπεσνίκ)

Είχα άδεια για τρία χρόνια και κάθε φορά είχα άγχος για την ανανέωση... Τώρα ελπίζω να είναι πιο εύκολα (Ιλίρ).

ii) Ικανοποίηση από τη διαδικασία απόκτησης και ανανέωσης της άδειας

Σε σχέση με τη διαδικασία απόκτησης της άδειας, οι συμμετέχοντες παραδέχθηκαν ότι η διαδικασία ήταν αρκετά απαιτητική, λόγω των δικαιολογητικών που χρειαζόταν να προσκομίσουν. Αυτό, ωστόσο, φαίνεται πως αντισταθμίστηκε από τη διάρκεια και την ασφάλεια που προσφέρει, καθώς οι συμμετέχοντες εξέφρασαν την ικανοποίησή τους. Άλλωστε, όπως υπογραμμίζουν, ο χρόνος παραμονής στην Ελλάδα ήταν αρκετός για να έχουν τα προσόντα για την απόκτηση της άδειας, όπως η σταθερή εργασία, η ασφάλιση και η κατοικία:

Θέλει πολλά δικαιολογητικά για να πάρεις την επί μακρόν, αν όμως την πάρεις δεν τη χάνεις μετά, είναι σίγουρη (...) είμαι πολύ ικανοποιημένος με αυτή την άδεια γιατί κρατάει 5 χρόνια (Αρμπέν)

Είναι πιο δύσκολο να πάρεις αυτή την άδεια σε σχέση με τις άλλες επειδή, όμως είχα πολλά χρόνια στην Ελλάδα και έχω σταθερή δουλειά δεν είχα πρόβλημα (Τζεσίμ)

... πρέπει να έχεις μόνιμο σπίτι, δουλειά και ασφάλιση για να την πάρεις Δηλαδή είναι πιο πολλά τα χαρτιά που θέλει να έχεις (Ερβίν)

Δεν είχα κανένα θέμα να την πάρω, γιατί είχα ό,τι ζητάει ο νόμος, ήταν πολλά τα χαρτιά, πάντως, την πρώτη φορά (Ζαμίρ)

... ήταν δύσκολο να την πάρω, γιατί θέλει πολλά χρόνια να είσαι στην Ελλάδα, να έχεις σταθερή δουλειά και σπίτι (Ζαμίρ)

Ο Ιλίρ παρατήρησε ότι η διαδικασία στην Αθήνα είναι περισσότερο χρονοβόρα, σε σύγκριση με την επαρχία, ενώ ο Μπεσνίκ σχολίασε ότι η έκδοση της άδειας καθυστέρησε περισσότερο, σε σύγκριση με την έκδοση της προηγούμενης του άδειας, χωρίς, ωστόσο, να γνωρίζει εάν αυτό ήταν τυχαίο ή αποτελεί πάγια πολιτική :

... αν είσαι στην επαρχία βγαίνουν πιο γρήγορα. Στην Αθήνα αργούν πολύ (Ιλίρ)

... άργησε βέβαια πιο πολύ να βγει, δεν ξέρω αν ήταν τυχαίο (Μπεσνίκ)

Σε σχέση με το κόστος της διαδικασίας, οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι τα χρήματα είναι όσα και για τις υπόλοιπες άδειες, με τον Ερβίν να σημειώνει ότι παλαιότερα το κόστος της ήταν μεγαλύτερο:

Από χρήματα, πλήρωσα τα ίδια που έδινα για την απλή άδεια για τρία χρόνια (Μπεσνίκ)

... από λεφτά το ίδιο με την απλή είναι τώρα, παλιά ήταν πιο ακριβή (Ερβίν)

Τα χρήματα είναι ίδια με τις άλλες άδειες (Ιλίρ)

Σχετικά με την ανανέωση της άδειας, οι συμμετέχοντες φάνηκαν ικανοποιημένοι, επειδή το κόστος ήταν μηδαμινό και δεν χρειαζόταν να προσκομίσουν πολλά δικαιολογητικά:

... τώρα που την ανανέωσα δεν ήθελε πολλά δικαιολογητικά ούτε παράβολο (Αρμπέν)

Τώρα που την ανανέωσα, δεν ήθελε τίποτα... Ούτε ασφάλιση, ούτε παράβολο. . .μόνο 16 ευρώ πλήρωσα για το πλαστική κάρτα (Ζαμίρ)

Μόνο ο Τζεσίμ, ο οποίος είχε δεκαετή άδεια διαμονής, δεν εντόπισε κάποιο επιπρόσθετο όφελος με την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής, δηλώνοντας ότι η άδεια διαμονής που κατείχε προηγουμένως είχε παρόμοια πλεονεκτήματα με αυτή του επί μακρόν διαμένοντος:

Είχα για 10 χρόνια... Θα ήθελα πάλι για 10, αλλά δεν υπάρχει τώρα αυτή η άδεια... Δεν νομίζω ότι έχει καμία διαφορά από την προηγούμενη (Τζεσίμ)

iii) Απόκτηση επιπρόσθετων δικαιωμάτων σε σχέση με την προηγούμενη άδεια

Αναφορικά με τα αυξημένα δικαιώματα που απέκτησαν με την επί μακρόν άδεια διαμονής, σε σύγκριση με τις προηγούμενες άδειες διαμονής, οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι απολαμβάνουν πολλαπλά οφέλη, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών απολαβών και των ασφαλιστικών πλεονεκτημάτων, της δυνατότητας των παιδιών τους να αποκτήσουν την ελληνική ιθαγένεια αλλά και της δυνατότητας πρόσβασης στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και την ελληνική εκπαίδευση. Πιο αναλυτικά, ο Μπεσνίκ υπογράμμισε ότι λαμβάνει ίσες οικονομικές απολαβές με τους Έλληνες πολίτες, ο Τζεσίμ πως τα παιδιά του μπορούν να αποκτήσουν την ελληνική ιθαγένεια, ο Ερβίν ότι έχει τη δυνατότητα να εργαστεί στην Ευρώπη και ο Ιλίρ πως έχουν τις ίδιες δυνατότητες πρόσβασης στην εκπαίδευση και τα ίδια ασφαλιστικά προνόμια με τους Έλληνες:

Βεβαίως και έχω πλεονεκτήματα σε σχέση με τις άλλες άδειες διαμονής (Μπεσνίκ)

Στην εργασία κυρίως, ναι, δίνει πιο πολλά δικαιώματα. ... στην αμοιβή, ας πούμε, είναι ίδια με τους ντόπιους (Μπεσνίκ)

Σίγουρα είμαι ευχαριστημένος, γιατί έχω περισσότερα δικαιώματα... (Ζαμίρ)

Ναι, σίγουρα... Για παράδειγμα, τα παιδιά μου μπορεί να κάνουν αίτηση για να πάρουν την ελληνική ιθαγένεια, επειδή εγώ έχω αυτήν την άδεια... Με την άλλη άδεια, για τρία χρόνια δηλαδή, δεν είχαν δικαίωμα (Τζεσίμ)

Νομίζω ότι η μόνη διαφορά είναι το ότι μπορώ να φύγω για δουλειά στην υπόλοιπη Ευρώπη (Ερβίν)

Ο νόμος λέει ότι έχουμε ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες για εκπαίδευση και ασφάλιση, με τις άλλες άδειες δεν τα είχαμε αυτά (Ιλίρ).

iv) Διευκόλυνση της διαδικασίας εύρεσης εργασίας

Επιπλέον, κάποιοι συμμετέχοντες υπογράμμισαν ότι οι διαδικασίες της αναζήτησης και εύρεσης εργασίας έχουν διευκολυνθεί και ότι είναι πια περισσότερο αποτελεσματικές:

Ναι, σίγουρα βρίσκω ευκολότερα δουλειά με αυτή την άδεια (Αρμπέν)

... μπορώ να κάνω ό,τι δουλειά θέλω (Μπεσνίκ)

... σίγουρα είναι πολύ πιο εύκολο να κάνεις οποιαδήποτε δουλειά... Και να εργαστείς αλλού, αλλά και να έχεις και δική σου δουλειά (Ερβίν)

Ο Τζεσίμ και ο Ιλίρ δεν διαπίστωσαν κάποια διαφορά σε σύγκριση με τα δικαιώματα που είχαν με τις προηγούμενες άδειες τους, τη δεκαετή και την τριετή, αντίστοιχα:

Νομίζω είναι το ίδιο, δεν είδα να αλλάξει κάτι πάνω σ' αυτό (Τζεσίμ)

Εγώ δεν είδα καμία διαφορά... Τις ίδιες δουλειές που έκανα και πριν κάνω και τώρα με την επί μακρόν άδεια... Δεν άλλαξε κάτι (Ιλίρ)

Ωστόσο, ο Ζαμίρ παρατήρησε πως υπάρχει μια βασική διαφορά, καθώς η κατάσταση δεν διαφοροποιείται στις περιπτώσεις που οι μετανάστες αναγκάζονται να εργάζονται σε προσωρινές εργασίες, ενώ για μόνιμη εργασία, οι εργοδότες προτιμούν εκείνους που έχουν την επί μακρόν άδεια διαμονής :

... για να κάνεις δουλειές από δω και από κει είναι το ίδιο... Για πιο μόνιμες δουλειές, όμως, τα αφεντικά προτιμούν αυτούς που έχουν την πενταετία (Ζαμίρ)

ν) Δυνατότητες πρόσβασης στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα

Σε σχέση με τις αυξημένες δυνατότητες πρόσβασης στην ελληνική αγορά εργασίας, ο Τζεσίμ, ο Ερβίν, ο Ζαμίρ και ο Ιλίρ εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για τα επιπρόσθετα οικονομικά δικαιώματα που διασφαλίζονται με την επί μακρόν άδεια διαμονής, εστιάζοντας στη δυνατότητα έναρξης ιδιωτικής επιχείρησης:

Με αυτή την άδεια μπορώ και ασκώ το επάγγελμά μου ελεύθερα, χωρίς να δουλεύω για άλλον δηλαδή... Υδραυλικός είμαι κι έχω πια το δικό μου μαγαζί... Οπότε, ναι, μου αρέσει (Τζεσίμ)

Με την άδεια αυτή μπορώ να ανοίξω ένα μαγαζί και να κάνω αυτό που θέλω, εμένα αυτό μου φτάνει (Ερβίν)

... είναι πολύ πιο εύκολο (...) να έχεις και δική σου δουλειά (Ερβίν)

Μπορώ να δουλεύω όπως και πριν, μπορώ όμως να έχω και δική μου δουλειά... Αυτό είναι πολύ σημαντικό (Ιλίρ)

Με αυτή την άδεια μπορώ να δουλεύω μόνος μου, όπου θέλω όπως θέλω και όσο θέλω.... Οπότε σίγουρα είναι καλύτερη η ζωή μου τώρα (Ιλίρ)

... μπόρεσα να ανοίξω δικό μου μαγαζί και τώρα δεν έχω αφεντικό... Αυτό το χρωστάω σε αυτή την άδεια διαμονής (Ζαμίρ)

vi) Δυνατότητες πρόσβασης στην αγορά εργασίας στην Ευρώπη

Ως προς τη δυνατότητα πρόσβασης στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας, οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν τη δυνατότητα αναζήτησης και εύρεσης εργασίας σε

κάποιο ευρωπαϊκό κράτος ως σημαντικό όφελος. Κάποιοι συμμετέχοντες, ωστόσο, όπως ο Τζεσίμ, ο Ερβίν και ο Ζαμίρ δεν παρέλειψαν να σχολιάσουν τη δυσκολία εύρεσης εργασίας σε άλλη χώρα της Ευρώπης:

... με αυτή την άδεια μπορώ να δουλέψω στην Ευρώπη νόμιμα (Αρμπέν)

Οι άλλες άδειες διαμονής δεν δίνουν αυτό το δικαίωμα, για εργασία δηλαδή... Μπορώ να πάω στην Ευρώπη μόνο σαν τουρίστας (Μπεσνίκ)

Έχω το δικαίωμα να δουλέψω, αν βρω δουλειά εκεί και με θέλουν. Αυτό δεν είναι πολύ εύκολο (Τζεσίμ)

Είμαι πολύ ικανοποιημένος, γιατί (...) ξέρω, ότι αν χρειαστεί, μπορώ να φύγω για δουλειά στην Ευρώπη όποτε θέλω και να γυρίσω όποτε θέλω... Αυτό δεν μπορούσα να το κάνω πριν (Ερβίν)

... μπορώ να ψάξω για δουλειά στην ευρωπαϊκή ένωση, αν υπάρχουν βέβαια θέσεις (Ζαμίρ)

Αντίθετα με τον Ιλίρ, που ενεπλάκη στη διαδικασία απόκτησης της επί μακρόν άδειας διαμονής, προκειμένου να αναζητήσει εργασία σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα, ο Ερβίν δήλωσε την άγνοιά του για τη δυνατότητα αυτή, καθώς σκοπός του είναι να παραμείνει στην Ελλάδα:

Δεν ξέρω, δε με ενδιέφερε ποτέ να φύγω από την Ελλάδα (Ερβίν)

Μόνο με αυτή την άδεια μπορείς να δουλέψεις νόμιμα στην Ευρώπη...

Για αυτό και την πήρα (Ιλίρ)

vii) Ασφαλιστικά πλεονεκτήματα

Σε σχέση με τα ασφαλιστικά πλεονεκτήματα που προσφέρει η επί μακρόν άδεια διαμονής συγκριτικά με τις προηγούμενες άδειες, οι τρεις συμμετέχοντες θεωρούν πως η κατάσταση παρέμεινε ίδια, παρά την απόκτηση της άδειας. Αναλυτικότερα, ο Αρμπέν, ο Ζαμίρ και ο Ιλίρ τόνισαν ότι οι εργοδότες τους μεταχειρίζονται διαφορετικά, λόγω του μεταναστευτικού τους υπόβαθρου, παρά το γεγονός ότι, θεωρητικά, θα πρέπει να απολαμβάνουν ίσα ασφαλιστικά δικαιώματα με τους Έλληνες για τις ίδιες συνθήκες εργασίας:

Δεν μου δίνει κάτι διαφορετικό από ό,τι οι άλλες άδειες εννοώ ένσημα ή εργόσημα (Αρμπέν)

Θεωρητικά έτσι είναι, αυτή η άδεια μάς κάνει περίπου το ίδιο με τους Έλληνες... Στην πράξη, όμως, αυτό δε συμβαίνει σχεδόν ποτέ θα έλεγα... Η μεταχείριση είναι πάντα λίγο διαφορετική (Ζαμίρ)

Ο νόμος λέει ότι δικαιούμαστε όλα αυτά που έχουν οι Έλληνες πάνω στη δουλειά... Έχω δει, όμως, ότι αυτό δεν ισχύει πάντα... Δεν μας δίνουν όλοι ό,τι δικαιούμαστε, αν και δουλεύουμε το ίδιο (Ιλίρ)

Αντίθετα, ο Μπεσνίκ δήλωσε ότι τα δικαιώματά του είναι πλέον ίσα με αυτά των Ελλήνων εργαζόμενων, ο Τζεσίμ εξέφρασε την ικανοποίησή του για την υγειονομική περίθαλψη και ο Ερβίν εστίασε στην αύξηση των παροχών από το ασφαλιστικό του ταμείο:

Βεβαίως και έχω πλεονεκτήματα σε σχέση με τις άλλες άδειες διαμονής... Για παράδειγμα, δε μπορεί να με απολύσει έτσι απλά ο εργοδότης μου, ισχύει για μένα ό,τι ισχύει και για τους Έλληνες (Μπεσνίκ)

Μπορώ να πάω στο νοσοκομείο κι έχω τα ίδια δικαιώματα με έναν Έλληνα σε ό,τι χρειαστώ, δε μπορεί να μου αρνηθούν κάτι επειδή δεν είμαι Έλληνας (Τζεσίμ)

... είμαι καλύτερα από πριν που είχα άλλη άδεια... Δικαιούμαι περισσότερες παροχές από το ασφαλιστικό μου ταμείο(Ερβίν)

5.2 Αλλαγές κατά τις συναλλαγές με δημοσίους και ιδιωτικούς φορείς μετά την απόκτηση της επί μακρόν άδεια διαμονής

i) Συμπεριφορά εργαζομένων σε υπηρεσίες

Στην ερώτηση σχετικά με πιθανές αλλαγές που διαπίστωσαν κατά τις συναλλαγές τους σε δημόσιους φορείς και δημόσιες υπηρεσίες, οι συμμετέχοντες παρατήρησαν ότι η επί μακρόν άδεια διαμονής τους εξασφαλίζει κάποιον βαθμό αξιοπιστίας, καθώς δεν απαιτείται να προσκομίζουν επιπρόσθετα δικαιολογητικά, όταν επιδεικνύουν τη συγκεκριμένη άδεια.

Μερικές φορές ναι βλέπω ότι δεν το ψάχνουν και πολύ το θέμα με αυτή την άδεια, ξέρουν όλοι ότι για να πάρω αυτή την άδεια πρέπει να είμαι εντάξει (Αρμπέν)

... είναι πιο εύκολα για μας με τους υπαλλήλους σε υπηρεσίες, γιατί τώρα έχουμε όλα τα χαρτιά που χρειάζονται... Δουλειά, δηλαδή, εισόδημα και ασφάλιση... Πολλοί έχουν και δικό τους σπίτι (Τζεσίμ)

Οι υπάλληλοι σε υπηρεσίες που ξέρουν τον νόμο δεν είναι τόσο αυστηροί με μας, είναι καλύτερα από πριν (Ερβίν)

Ωστόσο, ο Μπεσνίκ σχολίασε ότι πιθανά αυτή η συμπεριφορά οφείλεται στο γεγονός ότι η παρατεταμένη διάρκεια παραμονής στην Ελλάδα συμβάλλει στην αναγνώρισή τους από τους υπαλλήλους, οι οποίοι έχουν, σε πρότερες φάσεις, διαπιστώσει την εγκυρότητα των πιστοποιητικών τους:

... μετά από τόσα χρόνια στην Ελλάδα, σίγουρα μας αντιμετωπίζουν διαφορετικά, μας έχουν μάθει πια σχεδόν όλοι στην πόλη μας. (Μπεσνίκ)

Τέλος, ο Ιλίρ σημείωσε ότι δεν έχει παρατηρήσει κάποια αλλαγή στη συμπεριφορά και τον τρόπο εξυπηρέτησης των υπαλλήλων, καθώς, όπως και σε προηγούμενες συναλλαγές, κατά τις οποίες δεν είχε την επί μακρόν άδεια διαμονής, καλείται να επιδείξει την άδεια διαμονής, ώστε να διαπιστώσουν εάν διαμένει στην Ελλάδα νόμιμα:

... δεν έχω παρατηρήσει κάτι διαφορετικό... Το μόνο που μου ζητάνε είναι αν έχω άδεια διαμονής, αν δηλαδή είμαι νόμιμος, τίποτα άλλο (Ιλίρ)

ii) Ικανοποίηση από τις συναλλαγές με τους φορείς και τις υπηρεσίες

Τέσσερις από τους συμμετέχοντες, ο Αρμπέν, ο Τζεσίμ, ο Ερβίν και ο Ζαμίρ, εξέφρασαν την ικανοποίησή τους από τις συναλλαγές τους με τους δημόσιους φορείς και τις υπηρεσίες, δεδομένου ότι και οι ίδιοι γνωρίζουν τη διαδικασία, την οποία έχουν επαναλάβει πολλές φορές και ανταποκρίνονται στις υποχρεώσεις τους επαρκώς, έχοντας φροντίσει να συγκεντρώνουν τα δικαιολογητικά που χρειάζονται:

... είμαι αρκετά ικανοποιημένος δεν αντιμετωπίζω κανένα πρόβλημα. Αν είμαι εντάξει στις υποχρεώσεις μου δεν έχω κανένα πρόβλημα (Αρμπέν)

Δεν έχω αντιμετωπίσει ποτέ κανένα πρόβλημα, γιατί έχω ρωτήσει από πριν και έχω όλα αυτά που χρειάζονται και που λέει ο νόμος (Τζεσίμ)

... δεν αντιμετωπίζω κανένα πρόβλημα γιατί τώρα ξέρουμε τις διαδικασίες και τα χαρτιά που χρειάζονται, τα έχουμε κάνει πολλές φορές, όπως και οι Έλληνες (Ερβίν)

Ξέρουμε και εμείς το νόμο και έχουμε όλα τα χαρτιά (Ζαμίρ)

Μάλιστα ο Ζαμίρ, παρατήρησε ότι η κατάσταση στους φορείς και τις υπηρεσίες έχει σαφώς βελτιωθεί, εκφράζοντας την ικανοποίησή του για την άρση των εμποδίων που αντιμετώπιζαν παλαιότερα:

Έχουν αλλάξει πολύ τα πράγματα τα τελευταία χρόνια, προς το καλύτερο... Παλιότερα είχαμε πολλά προβλήματα, τώρα όμως είναι εντάξει (Ζαμίρ)

Ο Ιλίρ και ο Μπεσνίκ περιέγραψαν κάποιες περιπτώσεις υπαλλήλων, κυρίως μεγαλύτερης ηλικίας, που απαιτούν περισσότερα διαπιστευτήρια, και υπαλλήλων, που λόγω άγνοιας και ανεπάρκειας τούς υποβάλλουν σε επιπρόσθετες διαδικασίες:

Τις περισσότερες φορές δεν έχω κανένα πρόβλημα... Καμιά φορά, όμως, καταλαβαίνω ότι με βλέπουν κάπως περίεργα, δεν με εμπιστεύονται και πολύ σε αυτά που λέω... Κυρίως άνθρωποι μεγάλης ηλικίας (Ιλίρ)

Πολλές φορές έχω προβλήματα, γιατί μερικοί υπάλληλοι δε γνωρίζουν το νόμο και ζητάνε χαρτιά χωρίς να χρειάζονται (Μπεσνίκ).

iii) Πρόσβαση σε επιμορφωτικά προγράμματα και προγράμματα κατάρτισης

Σε σχέση με την πρόσβαση στην εκπαίδευση, οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν την αξία της επί μακρόν άδειας διαμονής ως πολύτιμο εφόδιο για τη συμμετοχή τους σε προγράμματα εκπαίδευσης και επιμορφωτικά προγράμματα, όπως τα προγράμματα κατάρτισης και τα προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας, όπως σχολίασαν ο Μπεσνίκ και ο Τζεσίμ:

Ναι, υπάρχουν προγράμματα για επαγγελματική κατάρτιση κυρίως, που πρέπει να έχεις αυτή την άδεια για να μπορείς να πας (Μπεσνίκ)

Ναι, βλέπω συνέχεια προγράμματα για εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, μόνο για όσους έχουν την επί μακρόν άδεια (Τζεσίμ)

Από την άλλη πλευρά, ο Ερβίν παρατήρησε ότι, παρόλο υπάρχουν προγράμματα εκπαίδευσης ή κατάρτισης που προσφέρονται από την περιφέρεια ή τον ΟΑΕΔ ειδικά σε όσους έχουν αποκτήσει την άδεια, δεν έχουν ιδιαίτερες διευκολύνσεις. Τη θέση αυτή υποστήριξε και ο Ιλίρ, ο οποίος υπογράμμισε ότι οι εργοδότες δεν διευκολύνουν τους επί μακρόν διαμένοντες να συμμετέχουν σε αυτά τα προγράμματα, είτε με τη μορφή αδειάς είτε με τη μορφή οικονομικής αποζημίωσης. Δεν παρέλειψε, ωστόσο, να σχολιάσει ότι, για τη συμμετοχή του σε ένα πρόγραμμα κατάρτισης, που σχετιζόταν με τη θέση εργασίας του, έλαβε οικονομικό κίνητρο από το κράτος:

Βλέπω πολλά προγράμματα από την περιφέρεια ή τον ΟΑΕΔ που γίνονται κυρίως για εμάς που έχουμε πέντε χρόνια άδεια... Δεν έχουμε όμως κάποια διευκόλυνση όπως λέτε, κάτι διαφορετικό από τους άλλους (Ερβίν)

Υπάρχουν τέτοια προγράμματα αλλά δεν σου δίνουν όλοι άδεια από τη δουλειά για να πας να τα παρακολουθήσεις... Εμένα μία φορά με άφησαν γιατί ήταν σχετικό με τη δουλειά που κάνω και δεν το πλήρωσαν αυτοί αλλά το κράτος (Ιλίρ)

Σε ανάλογο πνεύμα, ο Ζαμίρ δήλωσε ότι έχει επίγνωση τέτοιων προγραμμάτων, αλλά εστίασε στην απουσία ενημέρωσής τους από τους υπευθύνους ή τους εργοδότες και την ανάγκη ατομικής έρευνας για την εύρεση των προγραμμάτων που θα τον ενδιέφεραν:

Αν ψάχνεις υπάρχουν αρκετά προγράμματα πού μπορούμε να πάρουμε μέρος επειδή έχουμε την πενταετία... Αν δεν ψάξεις δεν θα σου πει κανένας (Ζαμίρ)

Ο Αρμπέν, αν και παραδέχτηκε πως δεν έχει ιδιαίτερη επίγνωση της παροχής προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, γνωρίζει ότι υπάρχουν κάποια

προγράμματα που αφορούν όσους επιθυμούν να εργαστούν σε άλλο ευρωπαϊκό κράτος:

Δεν νομίζω ότι έχω κάτι ιδιαίτερο, ίσως υπάρχουν κάποια προγράμματα που αφορούν εργασία στην Ευρώπη, αλλά δεν έχω ασχοληθεί καθόλου (Αρμπέν)

iv) Προνοιακές παροχές

Σε σχέση με τις προνοιακές παροχές, με τη μορφή φορολογικών ελαφρύνσεων ή απαλλαγών και οικονομικών ενισχύσεων, οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι δεν λαμβάνουν κάτι επιπρόσθετα και πως οι παροχές είναι ίδιες με εκείνες που λάμβαναν με το καθεστώς των προηγούμενων αδειών ή ανάλογες με αυτές των Ελλήνων πολιτών, που έχουν τα ίδια δημογραφικά χαρακτηριστικά:

... απολύτως τίποτα είναι ακριβώς το ίδιο, όπως η προηγούμενη άδεια (Αρμπέν)

Δεν έχω καταλάβει να υπάρχει κάτι... Ούτε οι φίλοι μου ξέρουν κάτι (Μπεσνίκ)

Για τη φορολογία δεν ξέρω αν υπάρχει κάτι (Ζαμίρ)

Επιδόματα όχι... Ό,τι επιδόματα δικαιούνται όλοι, νομίζω (Τζεσίμ)

Νομίζω ότι δικαιούμαι να πάρω ό,τι ακριβώς μπορεί να πάρει και ένας Έλληνας που δουλεύουμε μαζί, επίδομα ή κάτι άλλο... Έτσι λέγανε παλιότερα, δεν ξέρω αν έχει αλλάξει κάτι (Ιλίρ)

Ωστόσο, ο Ζαμίρ αφηγήθηκε μια διαφορετική εμπειρία, καθώς σε αίτημά του για τραπεζικό δάνειο, ενημερώθηκε ότι το επιτόκιο θα ήταν ευνοϊκότερο, εφόσον θα προσκόμιζε την επί μακρόν άδεια διαμονής:

Μία φορά (...) που ρώτησα στην τράπεζα για ένα δάνειο, μου είπαν ότι μπορώ να έχω καλύτερο επιτόκιο με αυτή την άδεια (Ζαμίρ)

5.3 Συναισθήματα και εμπειρίες

i) Δικαίωμα ψήφου

Σχετικά με το δικαίωμα ψήφου στις εκλογές της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, το οποίο τους είχε χορηγηθεί την προηγούμενη δεκαετία αλλά στη συνέχεια καταργήθηκε ως αντισυνταγματικό, σύμφωνα με απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, οι περισσότεροι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι θα επιθυμούσαν την επαναφορά του. Όπως δήλωσαν, θα ήθελαν να συμμετέχουν στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, καθώς αισθάνονται ως ισότιμοι με τους Έλληνες πολίτες, με τα ίδια δικαιώματα, υποχρεώσεις και ενδιαφέροντα για τον τόπο τους.

Προσωπικά, με ενδιαφέρει πολύ... Έχω δικό μου σπίτι, δική μου δουλειά και ενδιαφέρομαι για το μέρος που ζω... Θα ήθελα να έχω ένα λόγο παραπάνω (Τζεσίμ)

Ναι βέβαια σίγουρα θα με ενδιέφερε... Και έτσι είναι το σωστό, αφού μένω εδώ και πληρώνω φόρους (Ερβίν)

Θέλω να έχω γνώμη για αυτά που συμβαίνουν στη γειτονιά μου... έχω δικό μου σπίτι εδώ και χρόνια και θα ήθελα να ψηφίζω σε αυτές τις εκλογές (Ιλίρ)

Μάλιστα, ο Ζαμίρ διερωτάται για ποιον λόγο δεν μπορεί να ψηφίζει στις εκλογές που αφορούν τον τόπο του, ενώ διαθέτει τα ίδια χαρακτηριστικά με τους Έλληνες πολίτες και οι γιοι του έχουν εκπληρώσει τις υποχρεώσεις τους στον ελληνικό στρατό:

Είμαι στην Ελλάδα 30 χρόνια, έχω δικό μου σπίτι, τα παιδιά μου έχουν πάρει την ελληνική ιθαγένεια και έχουν πάει στο στρατό... Γιατί να μην μπορώ να ψηφίσω και εγώ; (Ζαμίρ)

Ο Μπεσνίκ αξιολογεί θετικά την πολιτική του ελληνικού κράτους σχετικά με την επί μακρόν άδεια διαμονής, που τους προσφέρει αυξημένα δικαιώματα και αναγνωρίζει την ιδιότητά τους ως μονίμους κατοίκους της χώρας. Ωστόσο, μάλλον αποδέχεται το γεγονός ότι το δικαίωμα ψήφου στις τοπικές εκλογές είναι δύσκολο να παραχωρηθεί με τις σύγχρονες συνθήκες:

Είμαι πολλά χρόνια μόνιμα στην Ελλάδα και χαίρομαι που το κράτος μας έδωσε αυτή την άδεια, μας αναγνωρίζει σαν μόνιμους δηλαδή (...) απλά τώρα έχω πάει ένα βήμα πιο πέρα και η Ελλάδα με αναγνωρίζει σχεδόν σαν μόνιμο κάτοικο (Μπεσνίκ)

Το βλέπω λίγο δύσκολο όμως αυτή την εποχή (Μπεσνίκ)

Από την άλλη πλευρά, ο Ζαμίρ θεωρεί πως η συμμετοχή τους στις διαδικασίες εκλογών της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης θα είναι δυνατή στο εγγύς ή απώτερο μέλλον:

Είναι κάτι που νομίζω ότι αργά ή γρήγορα θα γίνει (Ζαμίρ)

Αξίζει να σημειωθεί πως, από τους συμμετέχοντες, μόνο ο Αρμπέν δεν έχει κανένα απολύτως ενδιαφέρον για τις τοπικές εκλογές και το δικαίωμα ψήφου:

*... δεν με πειράζει, γιατί δεν έχω σκοπό να ασχοληθώ καθόλου.
(Αρμπέν).*

ii) Αίσθημα ισοτιμίας

Συγκρίνοντας τα δικαιώματα που εξασφαλίζει το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος με αυτά των Ελλήνων πολιτών, οι συμμετέχοντες φαίνεται πως έχουν αποδεχθεί ότι οι πολίτες μιας χώρας έχουν περισσότερα δικαιώματα, σε σύγκριση με τους μετανάστες, ακόμη και εάν αποκτήσουν την επί μακρόν άδεια διαμονής. Την αποδοχή αυτής της κατάστασης εξέφρασαν με σαφήνεια ο Αρμπέν και ο Τζεσίμ, ενώ ο Ζαμίρ τόνισε πως, παρά το γεγονός ότι, θεωρητικά, έχουν τις ίδιες δυνατότητες για οικονομική δραστηριότητα ή παροχή υπηρεσιών και έργου με τους Έλληνες πολίτες, οι ίδιοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες, λόγω του μεταναστευτικού τους υπόβαθρου, ενώ ο Μπεσνίκ εξέφρασε τη δυσπιστία του σχετικά με τα εργασιακά του δικαιώματα:

*... νομίζω ότι οι Έλληνες πάντα θα έχουν περισσότερες ευκαιρίες ...
Αλλά έτσι είναι σε κάθε χώρα, οι ντόπιοι έχουν πάντα περισσότερες ευκαιρίες (Αρμπέν)*

*... σίγουρα δεν έχω τις ίδιες ευκαιρίες με έναν Έλληνα... Έτσι είναι
(Τζεσίμ)*

... νομίζω ότι έτσι είναι... Έχουμε τις ίδιες δυνατότητες τώρα, αλλά για μας είναι πιο δύσκολο, επειδή δεν είμαστε ντόπιοι... Θέλει πολύ μεγάλη προσπάθεια (Ζαμίρ)

Ο δικηγόρος μου μου είπε ότι έχω τα ίδια δικαιώματα πάνω στη δουλειά, εγώ όμως δεν το πιστεύω (Μπεσνίκ)

Ο διαχωρισμός μεταξύ Ελλήνων πολιτών και μεταναστών, ακόμη και μετά την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής είναι σαφής για κάποιους από τους συμμετέχοντες σε όλους τους βασικούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, όπως την εργασία ή την εκπαίδευση. Ο Αρμπέν, αν και παραδέχεται ότι η άδεια τού εξασφάλισε περισσότερα δικαιώματα, δεν θεωρεί πως έχει εξομοιωθεί ως πολίτης με του Έλληνας:

... πιστεύω ότι έχω πιο πολλά δικαιώματα παντού... Όχι σαν τους Έλληνες όμως, άλλο αυτό (Αρμπέν)

Παρόμοιες ήταν και οι απαντήσεις των λοιπών συμμετεχόντων όταν μίλησαν σχετικά με τα δικαιώματά τους, συγκρίνοντάς τα με εκείνα των Ελλήνων πολιτών, καθώς αναγνωρίζουν, και μάλλον φαίνεται να αποδέχονται, τη διάκρισή τους από τους Έλληνες πολίτες, παρά την απόκτηση περισσότερων δικαιωμάτων με την επί μακρόν άδεια διαμονής.

Ο δικηγόρος μου είπε ότι έχω πολλά ίδια δικαιώματα με τους Έλληνες δεν περιμένω όμως να έχω ακριβώς τα ίδια (Αρμπέν)

Μάλλον έχω σχεδόν τα ίδια δικαιώματα με τους Έλληνες. Αυτό όμως στην πράξη δε συμβαίνει σχεδόν ποτέ... Σε καμία χώρα, βέβαια, όχι μόνο στην Ελλάδα (Μπεσνίκ)

... δεν έχουμε τα ίδια. . .δε μπορεί να έχουμε τα ίδια, κανένα κράτος δεν το κάνει αυτό... (Τζεσίμ)

Με αυτή την άδεια έχουμε απλά περισσότερα δικαιώματα από πριν, όχι όμως ίδια με τους Έλληνες (Ζαμίρ)

Μάλιστα, ο Ερβίν τόνισε ότι δεν απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα με τους Έλληνες πολίτες, παρόλο που εκπληρώνουν τις ίδιες υποχρεώσεις, κάτι που

υποδηλώνει την αίσθηση αδικίας. Ο ίδιος θεωρεί ότι μπορούν να αποκτήσουν τα ίδια δικαιώματα με τους Έλληνες, μόνο εάν αποκτήσουν την ελληνική ιθαγένεια:

... δεν έχουμε τα ίδια δικαιώματα... Μόνο αν πάρεις την ιθαγένεια έχεις ίδια δικαιώματα έτσι νομίζω... Υποχρεώσεις όμως νομίζω ότι έχουμε τις ίδιες (Ερβίν)

Παρομοίως, ο Ιλίρ παρατήρησε ότι, αν και στην καθημερινότητα ο διαχωρισμός αυτός δεν είναι ευδιάκριτος, η στέρηση των δικαιωμάτων της ψήφου και της απόκτησης της ιδιότητας του δημοσίου υπάλληλου τον ενοχλεί:

Για τα καθημερινά πράγματα ναι έχουμε τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις... Από εκεί και πέρα όμως όχι... Για παράδειγμα δεν μπορώ να ψηφίσω ούτε να γίνω δημόσιος υπάλληλος (Ιλίρ).

iii) Συμπεριφορά εργοδοτών και συναδέλφων στην εργασία μετά την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής

Σε σχέση με το εργασιακό τους περιβάλλον, οι συμμετέχοντες έχουν παρατηρήσει ότι οι εργοδότες τους ανέπτυξαν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη, κάτι που οι ίδιοι αιτιολογούν. Όπως πιστεύουν ο Ερβίν, ο Ζαμίρ και ο Μπεσνίκ, οι εργοδότες, προηγουμένως, ήταν ανασφαλείς σε σχέση με τις διαθέσεις των συμμετεχόντων, αποφεύγοντας να τους δίνουν σημαντικές εργασίες, που έδιναν σε Έλληνες, από φόβο μήπως οι συμμετέχοντες εγκαταλείψουν την Ελλάδα και, επομένως, την εργασία τους, κάτι για το οποίο ο Ζαμίρ ρωτήθηκε από τον εργοδότη του. Ωστόσο, μετά την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής, οι εργοδότες συνειδητοποίησαν ότι αυτός ο φόβος ήταν ρεαλιστικός και βελτίωσαν τη συμπεριφορά τους, προκειμένου να μην χάσουν τις πολύτιμες υπηρεσίες των συμμετεχόντων:

... τα αφεντικά με εμπιστεύονται περισσότερο (Αρμπέν)

Ναι, έχω δει κάποιες αλλαγές. . . αυτό που μου έκανε εντύπωση είναι ότι τώρα μου δίνουν δουλειές που έδιναν μόνο σε Έλληνες, με εμπιστεύονται δηλαδή πιο πολύ (Ερβίν)

Είδα ότι τα αφεντικά με υπολογίζουν περισσότερο τώρα, ίσως φοβούνται να μη φύγω από την Ελλάδα τώρα που μπορώ και θέλουν να φανούν καλοί απέναντί μου (Μπεσνίκ)

Μόλις πήρα την άδεια για πέντε χρόνια ο εργοδότης μου με ρώτησε αν θα φύγω από την Ελλάδα... Ήξερε το νόμο και φοβήθηκε να μη φύγω (Ζαμίρ)

Παρομοίως και ο Ιλίρ έχει παρατηρήσει βελτίωση της αντιμετώπισης του από τους εργοδότες, αν και μεταφράζει αυτή την αλλαγή ως αντάλλαγμα για επιπρόσθετη εργασία ή αυξημένα καθήκοντα:

Μπορώ να πω ότι μου φέρονται πιο καλά ορισμένες φορές... Μου ζητάνε, όμως, και περισσότερα πράγματα, θέλουν περισσότερα από μένα (Ιλίρ)

Σε σχέση με τους συναδέλφους τους, ωστόσο, οι συμμετέχοντες δεν διαπίστωσαν κάποια αλλαγή μετά την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής:

Όχι δεν είδα κάποια ιδιαίτερη αλλαγή στη δουλειά μου από τότε που πήρα αυτή την άδεια (Αρμπέν)

Από τους συναδέλφους μου, όχι, δεν είδα καμία διαφορά... (Τζεσίμ)

Όχι, δεν μπορώ να πω ότι είδα κάτι διαφορετικό, επειδή πήρα αυτή την πενταετία... Τα ίδια είναι (Ζαμίρ)

iv) Η καθημερινότητα μετά την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής

Σε σχέση με την καθημερινότητά τους, οι μισοί από τους συμμετέχοντες δεν διαπίστωσαν κάποια διαφορά, μετά την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής, καθώς οι συνήθειές τους παρέμειναν ίδιες:

Στην καθημερινή ζωή δεν έχει αλλάξει κάτι (Αρμπέν)

Δεν άλλαξε κάτι στην ουσία... Τα ίδια πράγματα έκανα και κάνω (Μπεσνίκ)

Δε νομίζω ότι έχει αλλάξει κάτι σε αυτά που κάνω (Ιλίρ)

Ωστόσο, από την άλλη πλευρά, οι υπόλοιποι τρεις συμμετέχοντες συνειδητοποίησαν τις αλλαγές στις ζωές τους, που επέφερε η απόκτηση της άδειας. Όπως παραδέχτηκε ο Ζαμίρ, η ζωή του άλλαξε ριζικά, επειδή κατάφερε να βελτιώσει την εργασιακή του κατάσταση και να αυξήσει τα έσοδα του, ενώ ο Τζεσίμ δήλωσε πως θεωρεί την αίσθηση σιγουριάς και ασφάλειας που του προσέφερε η απόκτηση της άδειας ως πολύτιμο αγαθό:

Εμένα άλλαξε όλη μου η ζωή γιατί μπόρεσα να ανοίξω δικό μου μαγαζί και τώρα δεν έχω αφεντικό... Αυτό το χρωστάω σε αυτή την άδεια διαμονής (Ζαμίρ)

Δεν άλλαξε η καθημερινότητα, εγώ, όμως, αισθάνομαι πιο ήσυχος, αυτό έχει αλλάξει (Τζεσίμ)

Ο Ερβίν αναγνώρισε τις αλλαγές που επήλθαν στη ζωή του, ακόμη και μέσω της διαδικασίας απόκτησης της άδειας, δεδομένου ότι, για να επιτύχει τον σκοπό αυτό, κατάφερε να αποκτήσει μια σταθερή δουλειά, που θα του επέφερε σταθερά έσοδα. Παράλληλα, υπενθύμισε τη δυνατότητα λήψης δανείου για την αγορά της οικογενειακής στέγης, με την επί μακρόν άδεια διαμονής, εκφράζοντας την αίσθηση ισότητας με τους Έλληνες πολίτες:

Πολλά πράγματα αλλάζουν σιγά-σιγά όμως... Για να πάρεις αυτή την άδεια χρειάζεται να έχεις μεγάλο εισόδημα... Αυτό σημαίνει ότι έχεις σταθερή δουλειά... Μπορείς να έχεις και την οικογένειά σου εδώ, ακόμη και να πάρεις ένα σπίτι, η τράπεζα σου δίνει δάνειο... Ό,τι κάνει όλος ο κόσμος δηλαδή... Αυτό αλλάζει (Ερβίν)

ν) Σχέσεις με τους Έλληνες πολίτες μετά την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής

Σε σχέση με τη συμπεριφορά των Ελλήνων απέναντί τους, οι συμμετέχοντες ανέφεραν κάποια ζητήματα. Ο Ερβίν δήλωσε πως ελάχιστες φορές είχε κάποια προβλήματα, κυρίως με αστυνομικούς, ενώ ο Ιλίρ αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα στην Αθήνα, που δεν υπήρχαν όταν έμενε στην επαρχία:

Πολύ λίγες φορές έχω αντιμετωπίσει προβλήματα, κυρίως από αστυνομικούς (Ερβίν)

*Στην Αθήνα που μένω τα τελευταία χρόνια είχα κάποια προβλήματα
(Ιλίρ)*

Κάποιοι συμμετέχοντες υποδηλώνουν ότι στην αρχή υπήρχαν προβλήματα διαχωρισμού ή ρατσισμού στην Ελλάδα, τα οποία, ωστόσο, δεν υφίστανται πια, λόγω της μακροχρόνιας διαμονής τους στη χώρα, όπως εξηγούν ο Αρμπέν και ο Μπεσνίκ:

*Έχω πολλά χρόνια που μένω στην Ελλάδα και δεν αντιμετωπίζω πια
ιδιαίτερα προβλήματα όπως όταν πρωτοήρθα (Αρμπέν)*

Όχι, σπάνια τώρα πια (Μπεσνίκ)

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες δεν θεωρούν την καταγωγή ως αιτία των προβλημάτων που προκύπτουν, αλλά τον χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του ανθρώπου. Αυτές οι αντιλήψεις τους αντανακλούν την ομαλή κοινωνική ένταξη των συμμετεχόντων, δεδομένου ότι συμπεριφέρονται με σεβασμό στους άλλους και στην κοινότητα που τους φιλοξένησε και για αυτό δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα φυλετικού διαχωρισμού. Οι συμμετέχοντες ανέφεραν τα εξής:

*... 20 χρόνια δεν έχω δημιουργήσει κανένα πρόβλημα κι όλοι μου
φέρονται πολύ σωστά. Αν δεν ήμουν εντάξει εγώ, όμως, θα ήταν όλα πιο
δύσκολα (Μπεσνίκ)*

*Όταν έμενα στο χωριό όμως που με ήξεραν όλοι, δεν είχα κανένα θέμα.
Πιστεύω ότι αν είσαι σωστός δεν παίζει ρόλο η καταγωγή σου (Ιλίρ)*

*Προβλήματα, όχι, δε θα έλεγα ότι έχω λόγω του ότι είμαι από την
Αλβανία.... Δε νομίζω ότι τώρα έχει σημασία από πού είμαι (Τζεσίμ)*

*... δεν έχω κανένα πρόβλημα, λόγω της καταγωγής μου, ούτε με κοιτάνε
περίεργα (Ζαμίρ)*

Παρομοίως, ο Ερβίν, έχοντας περιγράψει τον τρόπο με τον οποίο η επί μακρόν άδεια διαμονής άλλαξε τη ζωή του, η οποία άρχισε να μοιάζει με αυτή των Ελλήνων, λέει χαρακτηριστικά πως η διαδικασία αυτή του επέτρεψε να ενταχθεί στην ελληνική κοινωνία και να γίνει αποδεκτός:

Και σιγά-σιγά δεν έχει σημασία το ότι είσαι ξένος (Ερβίν)

Συμπερασματικά, οι συμμετέχοντες, αν και αναγνωρίζουν τα οφέλη που προκύπτουν από την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής, δεν παραλείπουν να εκφράσουν και ένα αίσθημα αδικίας, εξαιτίας της άνισης, ουσιαστικά, μεταχείρισής τους από την πολιτεία. Στην ουσία, μετά από τη μακροχρόνια παραμονή τους στην Ελλάδα και την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους, οι συμμετέχοντες έχουν ενταχθεί στην ελληνική κοινωνία, κάτι που αντανακλάται από τη θετική τους στάση προς τους Έλληνες και από την έλλειψη αναφορών σε περιστατικά φυλετικού διαχωρισμού ή ρατσιστικής συμπεριφοράς των Ελλήνων. Ωστόσο, διατηρούν τις προσδοκίες τους για ουσιαστική ισότητα και εξίσωση των δικαιωμάτων τους με τους Έλληνες, κάτι που, όπως αναδύεται από τις αναφορές και αφηγήσεις τους, μπορεί να επιτευχθεί με πολιτειακή παρέμβαση.

Κεφάλαιο Έκτο: Συμπεράσματα

Η παρούσα ερευνητική μελέτη αναζήτησε τους λόγους για τους οποίους οι συμμετέχοντες επέλεξαν να αποκτήσουν την άδεια του επί μακρόν διαμένοντος, ανίχνευσε τις πιθανές διαφορές κατά τις συναλλαγές τους με διάφορους φορείς και υπηρεσίες της χώρας μας και διερεύνησε τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τα βιώματά τους σχετικά με την καθημερινότητά τους. Οι έξι συμμετέχοντες ήταν άνδρες, 33-45 ετών με καταγωγή από την Αλβανία, οι οποίοι ζουν στη χώρα μας υπό το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος.

Τα ευρήματα που αφορούν στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή τους λόγους επιλογής της επί μακρόν άδειας διαμονής, ανέδειξαν τα σημαντικά και ποικίλα πλεονεκτήματα της συγκεκριμένης άδειας, όπως τα αντιλαμβάνονται οι συμμετέχοντες. Στα πλεονεκτήματα αυτά περιλαμβάνονται η απομάκρυνση του κινδύνου της απέλασης, η σιγουριά που παρέχει το επί μακρόν καθεστώς διαμονής σε σύγκριση με την τριετή άδεια, η ασφάλεια που βιώνει το άτομο και η οικογένειά του, ενώ ένας συμμετέχων δήλωσε ότι αποτελεί την καλύτερη μορφή άδειας διαμονής. Η ανανέωση της άδειας διαμονής για εξαρτημένη εργασία κάθε τριετία φαίνεται ότι προκαλεί συναισθήματα ανασφάλειας, αβεβαιότητας και άγχους στους ερωτώμενους. Σχεδόν όλοι τους ισχυρίστηκαν ότι η διαδικασία της απόκτησης του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος είναι αρκετά απαιτητική και γραφειοκρατική, γεγονός όμως που αντισταθμίζεται από την ικανοποίηση που εισπράττουν από την ασφάλεια που τους παρέχει. Οι ίδιοι ισχυρίστηκαν ότι εφόσον αποκτηθεί το επί μακρόν καθεστώς διαμονής, δύσκολα χάνεται ή ανακαλείται, γεγονός που ενισχύει την ικανοποίησή τους. Όσοι έχουν σταθερή δουλειά και ασφάλιση φαίνεται να εκφράζουν μικρότερο προβληματισμό ενώ άλλοι δήλωσαν ότι υπάρχει μεγαλύτερη δυσκολία στην απόκτηση αυτής της άδειας διαμονής, εξαιτίας των προϋποθέσεων που θα πρέπει να πληρούνται. Κάποια προβλήματα που αναφέρθηκαν αφορούν στο ότι η απόκτηση του επί μακρόν καθεστώτος διαμονής συνιστά μία χρονοβόρα διαδικασία σε σύγκριση με τις άλλες μορφές άδειας διαμονής ενώ τονίστηκε και κάποια καθυστέρηση στην έκδοσή της, ιδίως στην πρωτεύουσα. Όσον αφορά το χρηματικό αντίτιμο που απαιτεί η έκδοση της άδειας, οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι μπορούν να αντεπεξέλθουν και ότι το ποσό είναι πλέον αντίστοιχο με τις άλλες άδειες διαμονής, ενώ η ανανέωσή της είναι απλή, χωρίς κόστος και χωρίς την ανάγκη προσκόμισης επιπλέον δικαιολογητικών. Μόνο ένας συμμετέχων δεν εντόπισε κάποια επιπρόσθετα οφέλη

του επί μακρόν καθεστώτος σε σύγκριση με την τριετή άδεια διαμονής, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες, οι οποίοι δηλώνουν αρκετά έως πολύ ικανοποιημένοι. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ρωτήθηκαν, επίσης, για το κατά πόσο έχουν επιπρόσθετα δικαιώματα με το επί μακρόν καθεστώς διαμονής σε σύγκριση με την προηγούμενη άδειά τους. Τα οφέλη αυτά περιλαμβάνουν τις οικονομικές απολαβές, που είναι ίσες με αυτές των Ελλήνων, τα ασφαλιστικά προνόμια, τη δυνατότητα των τέκνων τους να αποκτήσουν ελληνική ιθαγένεια, τη δυνατότητα εργασίας στην Ε.Ε., την ισότιμη πρόσβαση στις παροχές της ελληνικής εκπαίδευσης και τη διευκόλυνση της αναζήτησης και εύρεσης εργασίας («... μπορώ να κάνω ό,τι δουλειά θέλω»). Σημαντικό εύρημα αποτελεί η άποψη των συμμετεχόντων ότι με το επί μακρόν καθεστώς διαμονής μπορούν να ασκούν το επάγγελμά τους ελεύθερα και να εργάζονται ως ελεύθεροι επαγγελματίες ή επιχειρηματίες, αναδεικνύοντας την ύπαρξη επιπρόσθετων οικονομικών και εργασιών πλεονεκτημάτων. Ιδιαίτερα σημαντική θεωρούν και τη δυνατότητα που έχουν να εργαστούν νόμιμα σε κάποιο άλλο κράτος-μέλος της Ε.Ε., μία εκδοχή που τους προσφέρει περισσότερη σιγουριά και ασφάλεια, ως επιλογή εργασιακής στήριξης σε περίπτωση που η απασχόλησή τους στην Ελλάδα δεν εξελίσσεται ευνοϊκά. Ωστόσο, υπήρξαν και δύο συμμετέχοντες που δήλωσαν ότι δεν υπάρχει κάποια διαφορά σε σύγκριση με τα δικαιώματα που είχαν με τις προηγούμενες άδειες τους. Κάποιοι από τους συμμετέχοντες θεωρούν ότι ενώ θα έπρεπε βάσει της νομοθεσίας να απολαμβάνουν ίσα ασφαλιστικά δικαιώματα με τους Έλληνες πολίτες, κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει. Τρεις συμμετέχοντες έθιξαν τη διαφορετική μεταχείρισή τους από τους εργοδότες τους εξαιτίας της καταγωγής τους, ενώ οι υπόλοιποι έκαναν λόγο για αυξημένες ασφαλιστικές παροχές και για ίση προσβασιμότητα στο υγειονομικό σύστημα υγείας. Καθίσταται σαφές ότι τα ευρήματα που αφορούν στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα καταδεικνύουν τη ψυχολογική και πρακτική επίδραση που ασκεί η απόκτηση του επί μακρόν καθεστώτος διαμονής στην πλειοψηφία των συμμετεχόντων. Από ψυχολογικής σκοπιάς, βιώνουν περισσότερη ασφάλεια, ικανοποίηση και σιγουριά και λιγότερο φόβο για το μέλλον, απολαμβάνοντας τα επιπρόσθετα οφέλη και δικαιώματα που τους παρέχει το επί μακρόν καθεστώς διαμονής. Πέρα από την αύξηση της ψυχολογικής τους ευημερίας τους, οι συμμετέχοντες και οι οικογένειές τους βιώνουν, στην πλειοψηφία τους, ικανοποίηση από τα πρόσθετα δικαιώματα σε εργασιακό επίπεδο, ενώ δηλώνουν ικανοποιημένοι με το ενδεχόμενο να λάβουν τα τέκνα τους

την ελληνική ιθαγένεια. Ωστόσο, οι μισοί συμμετέχοντες δήλωσαν ότι δεν απολαμβάνουν επιπρόσθετα ασφαλιστικά πλεονεκτήματα. Τα ευρήματα αυτά μπορούν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν εμπράκτως επιπρόσθετα οφέλη στην απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής σε σύγκριση με τις άλλες άδειες διαμονής.

Αναφορικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή το κατά πόσο υπάρχουν διαφορές κατά τις συναλλαγές των μεταναστών με ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς μετά την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής, οι συμμετέχοντες έκαναν λόγο για αύξηση της αξιοπιστίας τους, σε κάποιο βαθμό, καθώς δεν απαιτείται από αυτούς να προσκομίζουν επιπρόσθετα δικαιολογητικά όταν επιδεικνύουν τη συγκεκριμένη άδεια διαμονής. Βάσει νόμου, οι επί μακρόν διαμένοντες θα πρέπει ήδη να έχουν εξασφαλισμένη κατοικία, εργασία και ασφαλιστική κάλυψη, γεγονός που οδηγεί στην ευκολότερη συνδιαλλαγή τους με τους υπαλλήλους στις δημόσιες υπηρεσίες. Όπως υπογραμμίζει ο Τζεσίμ «... είναι πιο εύκολα για μας με τους υπαλλήλους σε υπηρεσίες, γιατί τώρα έχουμε όλα τα χαρτιά που χρειάζονται...». Ένας συμμετέχων δήλωσε ότι δεν έχει παρατηρήσει κάποια αλλαγή στη συμπεριφορά και τον τρόπο εξυπηρέτησής του σε διάφορες υπηρεσίες, καθώς το πραγματικό ενδιαφέρον εστιάζεται στη νομιμότητα της διαμονής, η οποία υπήρχε και με τις διαφορετικής μορφής άδειες διαμονής. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (4 άτομα) δήλωσαν ότι είναι ικανοποιημένοι από τις συναλλαγές τους με τους δημόσιους φορείς και τις υπηρεσίες ενώ, παράλληλα, η εμπειρία που έχουν αποκτήσει σχετικά με τη διαδικασία ανανέωσης της άδειας διαμονής τους και τη σχετική νομοθεσία, τους δίνει το προνόμιο να συγκεντρώνουν γρήγορα και εύκολα τα δικαιολογητικά που χρειάζονται, χωρίς να δημιουργούνται προβλήματα και καθυστερήσεις στη διαδικασία. Παρατηρήθηκαν, ωστόσο, και κάποιες περιπτώσεις, σύμφωνα με τα λεγόμενα των συμμετεχόντων, όπου κάποιοι υπάλληλοι δημοσίων υπηρεσιών, είτε λόγω άγνοιας της νομοθεσίας είτε λόγω διακριτικής συμπεριφοράς στο πρόσωπό τους, ζητούν επιπλέον δικαιολογητικά, τα οποία είναι στην ουσία περιττά. Κάποιοι από τους συμμετέχοντες επεσήμαναν ότι, παρότι το επί μακρόν καθεστώς διαμονής τους παρέχει ανοιχτή πρόσβαση στα επιμορφωτικά προγράμματα, στην πραγματικότητα δεν διευκολύνονται ιδιαίτερα για τη συμμετοχή τους σε αυτά, επειδή οι εργοδότες τους, δεν τους χορηγούν άδεια από την εργασία ούτε κάποια

οικονομική αποζημίωση. Σε ό,τι αφορά στις προνοιακές παροχές, οι συμμετέχοντες υποστήριξαν ότι δεν απολαμβάνουν κάποιο επιπρόσθετο δικαίωμα ή παροχή.

Το τρίτο και τελευταίο ερευνητικό ερώτημα εστίασε στην καταγραφή των βιωμάτων, των συναισθημάτων και των εμπειριών των συμμετεχόντων σχετικά με το επί μακρόν καθεστώς διαμονής. Οι περισσότεροι δήλωσαν ότι θα ήθελαν να τους χορηγηθεί εκ νέου το δικαίωμα ψήφου στις εκλογές της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως την προηγούμενη δεκαετία, καθώς επιθυμούν, ως νόμιμοι και επί μακρόν διαμένοντες στη χώρα, να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων που αφορούν τους τόπους διαμονής τους. Παράλληλα, η απόλαυση του δικαιώματος ψήφου θα τους έκανε να νιώθουν ίσοι με τους Έλληνες πολίτες και ότι χαίρουν ίσων δικαιωμάτων, καθώς θεωρούν ότι η συμμετοχή τους στις διαδικασίες των τοπικών εκλογών θα αποδείκνυε εμπράκτως το ενδιαφέρον για τον τόπο διαμονής τους και τα προβλήματα που προκύπτουν. Κάποιοι από αυτούς, ιδίως όσοι έχουν τέκνα που έχουν αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια ή έχουν υπηρετήσει τη θητεία τους στον ελληνικό στρατό, βιώνουν την κατάργηση του δικαιώματος ψήφου στις τοπικές αυτοδιοικητικές εκλογές ως άδικη και σε κατεύθυνση αντίθετη από αυτή της εξίσωσης των δικαιωμάτων τους με αυτά των ελλήνων. Ως προς το αίσθημα της ισοτιμίας, οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι έχουν επίγνωση του γεγονότος ότι οι έλληνες πολίτες έχουν διαχρονικά και θα συνεχίσουν στο μέλλον να έχουν περισσότερες ευκαιρίες, καθώς κάτι τέτοιο πιστεύουν ότι συμβαίνει σε κάθε χώρα. Θεωρούν ότι ένας μετανάστης, ακόμη και υπό το επί μακρόν καθεστώς διαμονής, απαιτείται να καταβάλλει περισσότερο κόπο και προσπάθεια σε όλους τους τομείς, δεδομένου ότι οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται γι' αυτόν είναι αρκετά λιγότερες. Γενικότερα, διακρίνουν, τουλάχιστον κατά το ήμισυ του δείγματος, έναν αρκετά σαφή διαχωρισμό ως προς το σύνολο των τομέων της ανθρώπινης δραστηριότητας μεταξύ αυτών και των ελλήνων πολιτών, καθώς παρά τα δικαιώματα που απολαμβάνουν με το επί μακρόν καθεστώς διαμονής, παραμένουν διακριτοί από τους Έλληνες, γεγονός που φαίνεται να έχουν σχεδόν όλοι αποδεχτεί. Οι απόψεις της πλειοψηφίας των συμμετεχόντων σχετικά με την πρόσβασή τους σε επιμορφωτικά προγράμματα και σε προγράμματα κατάρτισης, ως μέρος των επιπρόσθετων δικαιωμάτων του επί μακρόν καθεστώτος διαμονής, ήταν θετικές. Οι συμμετέχοντες, όπως ήταν αναμενόμενο, σχολίασαν τη δυνατότητα πρόσβασής τους, ως επί μακρόν διαμένοντες, σε προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας προκειμένου να

πάρουν μέρος σε εξετάσεις πιστοποίησης γλωσσικής επάρκειας ανώτερου επιπέδου, με στόχο την υποβολή αίτησης πολιτογράφησης για απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας. Αναφορικά με το κατά πόσο οι συμμετέχοντες βίωσαν κάποια αλλαγή στη συμπεριφορά των συναδέλφων τους και των εργοδοτών τους μετά την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής, καταγράφηκε μία αύξηση της εμπιστοσύνης στο πρόσωπό τους, καθώς η νέα άδεια διαμονής απομάκρυνε το φόβο απέλασης του εργαζόμενου μετανάστη από τη χώρα. Φαίνεται, ειδικότερα, ότι το επί μακρόν καθεστώς διαμονής ενίσχυσε την εμπιστοσύνη των εργοδοτών προς τους συμμετέχοντες, αλλά δεν επέφερε αλλαγές στις στάσεις και στην συμπεριφορά των συναδέλφων τους. Ως προς τις τυχόν αλλαγές στην καθημερινότητα των συμμετεχόντων εξαιτίας της απόκτησης της επί μακρόν άδειας διαμονής, οι μισοί δεν ανέφεραν κάποιες αλλαγές, ενώ οι υπόλοιποι έκαναν λόγο για αύξηση των εσόδων τους και βελτίωση της εργασιακής τους κατάστασης, καθώς και για ψυχολογική ευημερία που σχετίζεται με το αίσθημα σιγουριάς και ασφάλειας. Το τελευταίο θέμα που αναδείχθηκε μέσα από τις συνεντεύξεις αφορούσε στις τυχόν αλλαγές στις διαπροσωπικές σχέσεις των μεταναστών με τους ημεδαπούς μετά την απόκτηση της επί μακρόν άδειας διαμονής, με κάποιους από τους συμμετέχοντες να δηλώνουν ότι παλαιότερα και μεμονωμένα περιστατικά ξενοφοβίας ή ρατσιστικής συμπεριφοράς απέναντί τους έχουν εκλείψει μετά την απόκτηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος. Το εύρημα αυτό είναι αρκετά σημαντικό καθώς αποκαλύπτει την ομαλή κοινωνική ένταξη των συμμετεχόντων, οι οποίοι δηλώνουν ότι πρωτίστως οι ίδιοι φέρονται με σεβασμό προς τους άλλους πολίτες και, επομένως, δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα εξαιτίας της καταγωγής και του μεταναστευτικού υποβάθρου τους.

Αντίθετα με τις δηλώσεις των συμμετεχόντων της παρούσας μελέτης, ο πέμπτος γύρος της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας (European Social Survey Data) αποκάλυψε ότι οι Έλληνες θεωρούν σε ποσοστό 56,8% ότι οι μετανάστες υποβαθμίζουν την πολιτιστική ζωή και τις παραδόσεις τους, σε ποσοστό 43,4% δήλωσαν ότι πρέπει να απαγορευτεί η είσοδος μεταναστών από φτωχότερες χώρες και σε ποσοστό 40,4% απάντησαν ότι πρέπει να απαγορευτεί γενικώς η είσοδος και παραμονή στην Ελλάδα ατόμων που ανήκουν σε διαφορετική φυλή ή εθνικότητα (www.europeansocialsurvey.org). Μεγάλο ποσοστό των Ελλήνων πολιτών φαίνεται ότι διάκειται αρνητικά απέναντι στην είσοδο και στη διαμονή μεταναστών στη χώρα, θεωρώντας αρνητική την επίδρασή τους στην ελληνική οικονομία και στον

εργασιακό τομέα, ενώ θεωρεί τους μετανάστες ως απειλή για την πολιτισμική ομοιογένεια του κράτους. Τα στοιχεία αυτά συσχετίζονται με τα περιορισμένα δικαιώματα των αλλοδαπών (αιτούντες άσυλο, προσωρινοί μετανάστες) και με τον αργό βηματισμό στην παροχή δικαιωμάτων (επί μακρόν διαμένοντες μετανάστες, κατέχοντες άδεια διαμονής αόριστης διάρκειας) ενώ παραμένει πολύ μικρός ο αριθμός των μεταναστών με πλήρη και καθολικά δικαιώματα (πολιτογραφηθέντες αλλοδαποί) (Μπαλούρδος & Τσίγκανου, 2013).

Συμπερασματικά, σύμφωνα με τα ευρήματα της ανάλυσης των συνεντεύξεων των συμμετεχόντων, διαφαίνεται ότι παρότι η πλειοψηφία τους υποστηρίζει ότι η απόκτηση του επί μακρόν καθεστώτος διαμονής είναι βέλτιστη σε σύγκριση με την τριετή άδεια διαμονής, εξακολουθούν να βιώνουν αίσθημα αδικίας και ανισότητας μέσω των διακρίσεων, των δυσκολιών που συναντούν στην καθημερινότητά τους, της στέρησης του δικαιώματος ψήφου ή ακόμη και του γεγονότος ότι δεν μπορούν να διεκδικήσουν μια θέση εργασίας στο δημόσιο τομέα. Παρότι δηλώνουν ικανοποιημένοι για τα επιπρόσθετα δικαιώματα που απολαμβάνουν από το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος, θεωρούν ότι η μεταχείρισή τους είναι ως ένα βαθμό άνιση, σε σύγκριση με τους έλληνες πολίτες. Οι συμμετέχοντες δεν έκαναν αναφορά σε περιστατικά ρατσισμού ή διαχωρισμού εναντίον τους κατά τη διαβίωσή τους στην Ελλάδα, όμως φαίνεται ότι τους ενοχλεί ότι δεν εκλαμβάνονται ως «έλληνες πολίτες», διατηρώντας προσδοκίες για μια ουσιαστικότερη ισότητα.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας ήταν σχετικά θετικά και καταδεικνύουν διάφορα οφέλη από την απόκτηση της άδειας του επί μακρόν διαμένοντος, όπως τα εκλαμβάνουν οι ίδιοι οι μετανάστες. Παράλληλα, τα λεγόμενά τους δίνουν μια εικόνα ομαλής ένταξής τους στην ελληνική κοινωνία και πραγματικότητα. Θα πρέπει, βεβαίως, να υπογραμμιστεί ότι σύμφωνα με ερευνητικά στοιχεία της χώρας μας και της Ε.Ε., οι συνθήκες στην Ελλάδα σχετικά με τη μεταναστευτική πολιτική, τα δικαιώματα και τις παροχές στους μετανάστες και την κοινωνική ένταξή τους δεν είναι οι καλύτερες μεταξύ των κρατών-μελών της Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα βρίσκεται κάτω του μέσου όρου των κρατών-μελών της Ε.Ε. στα πεδία της πολιτικής συμμετοχής, της νομοθεσίας για διαμονή επί μακρόν, της νομοθεσίας για την οικογενειακή επανένωση, της πρόσβασης στην αγορά εργασίας και της πολιτικής κατά των διακρίσεων. Παράλληλα, ξεπερνάει οριακά το μέσο όρο των κρατών-μελών στους τομείς της πρόσβασης στην ιθαγένεια και στην εκπαίδευση (Κόντης &

Μπεζεβέγκης, 2011). Η μελέτη εκτίμησε απλούς και σύνθετους δείκτες ένταξης στις διαστάσεις της αγοράς εργασίας, της υγείας, της πρόνοιας, της εκπαίδευσης, της στέγασης, της ψυχολογικής και της κοινωνικοπολιτισμικής προσαρμογής και της κοινωνικής και πολιτικής συμμετοχής και τα ευρήματα κατέδειξαν σε γενικές γραμμές επιτυχή κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην Ελλάδα. Ωστόσο, στις επιμέρους διαστάσεις της ετεροαπασχόλησης, της ασφάλισης, της πολιτικής συμμετοχής και της σχολικής διαρροής καταγράφηκε χαμηλός βαθμός ένταξης, συνεπώς και έλλειμμα σχετικής ενταξιακής πολιτικής (Κόντης & Μπεζεβέγκης, 2011). Στο σημείο αυτό υπογραμμίζεται η άποψη των συμμετεχόντων της παρούσας έρευνας για την αδικία που βιώνουν εξαιτίας της άρσης του δικαιώματος ψήφου. Περαιτέρω, στοιχεία του ΟΟΣΑ έχουν εκτιμήσει ότι οι μετανάστες της χώρας μας υπολείπονται σε βαθμό ένταξης του μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ στα πεδία του εισοδήματος και της ευημερίας, της κατάστασης κατοικίας, της πολιτικής συμμετοχής και πολιτογράφησης, ενώ υπερτερούν του μέσου όρου στα πεδία της κατάστασης υγείας και της πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας. Αμφίσημη εκτιμάται η θέση των μεταναστών στην Ελλάδα στα πεδία της αγοράς εργασίας και της εκπαίδευσης των παιδιών τους (OECD, 2012).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνική βιβλιογραφία

Βουτσίνου, Μ. (2015). Προστασία δικαιωμάτων μεταναστών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας: ζητήματα αποτελεσματικής εφαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας. Στο: Δ, Συρρή., (επιμ.) *Συμβιώνοντας με τη μετανάστευση*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ιανός.

Δασκαλοπούλου, Σ. (2005). Πολιτισμικά δικαιώματα και διαπολιτισμική επικοινωνία. *ΔτΑ*, 28, 1211-1222.

Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας. Εφαρμογές στην ψυχολογία και στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα (www.kallipos.gr).

Κόντης Α., & Μπεζεβέγκης Η. (2011). *Καθορισμός δεικτών για την αξιολόγηση των πολιτικών ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική κοινωνία*. Αθήνα.

Λιαργκόβας, Π., & Παπαγεωργίου, Χ. (2018). *Το ευρωπαϊκό φαινόμενο. Ιστορία, θεσμοί, πολιτικές*. 3^η Έκδοση. Αθήνα: Τζιόλα.

Μπάγκαβος, Χ., & Παπαδοπούλου, Δ. (2002). *Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.

Μπαλούρδος, Δ., & Τσίγκανου, Ι. (2013). *Μετα-ανάλυση ερευνών για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η. (2016). Οι πολιτικές μετανάστευσης και ασύλου. Στο *Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές*. Αθήνα: Κριτική.

Παπαθεοδώρου, Θ. (2015). *Νομικό καθεστώς αλλοδαπών*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ξένη βιβλιογραφία

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

Carrera, S., Vara, S. J., & Strik, T. (2019). *Constitutionalising the External Dimensions of EU Migration Policies in Times of Crisis. Legality, Rule of Law and Fundamental Rights Reconsidered*. Edward Elgar Publishing.

Cavounidis, J. (2002). Migration in Southern Europe and the Case of Greece. *International Migration*, 40, 45-70.

Cavounidis, J. (2004). Migration to Greece from the Balkans. *South Eastern Europe Journal of Economics*, 2, 35-59.

Cohen, L. Manion, L. & Morrison, K. (2011). *Research methods in education* (7th edn). Oxon: Routledge.

Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th edn). London: Sage publications.

Esses, V. M., Wright, J. D., Thomson, C., & Hamilton, L. K. (2017). *The SAGE Encyclopedia of Political Behavior: Immigration*. SAGE Publications, Inc.

European Parliament. (2022). *Rights of third-country nationals who are long-term residents in the EU Directive 2003/109/EC*. Briefing Implementation Appraisal. European Union.

Fakiolas, R., & King, R. (1996). Emigration, return, immigration: a review and evaluation of Greece's postwar experience of international migration. *International Journal of Population Geography*, (2), 171-190.

Gropas, R., & Triandafyllidou, A. (2005). *Migration in Greece at a glance*. Athens: Hellenic Foundation for European & Foreign Policy.

Gu, C.-J. (2019). Interviewing immigrants and refugees: Reflexive engagement with research subjects. In S. J. Gold & S. J. Nawyn (Eds.), *Routledge international handbook of migration studies* (2nd edn) (pp. 565-581). London/ New York: Routledge.

Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field methods*, 18(1), 59-82.

Guzi, M., Kahanec, M., and Ulceluse, M. M. (2021). *Europe's Migration Experience and its Effects on Economic Inequality*. Germany: IZA.

Karassavoglou, A., Alexiou, S., & Zoumboulidis, V. (2008). Immigration in Greece: The Immigrants' Intentions of Returning to their Land of Origin - The Case of the Region of Kavala/North Greece. *International Research Journal of Finance and Economics*, 19, 77-88.

Labrianidis, L., & Pratsinakis, M. (2016). *Greece's new Emigration at times of Crisis*. Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, GreeSE Paper No.99.

OECD. (1999a). *Some Lessons from Recent Regularisation Programmes*. Seminar on Preventing and Combating the Employment of Foreigners in an Irregular Situation.

OECD. (2012). *Settling In: OECD Indicators of Immigrant Integration*. Paris: OECD Publishing.

Pratsinakis, M. (2014). Resistance and Compliance in Immigrant–Native Figurations: Albanian and Soviet Greek Immigrants and their Interaction with Greek society. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(8), 1295-1313.

Ritchie, J., Lewis, J., & Elam, G. (2003). Designing and selecting samples. In J. Ritchie, & J. Lewis (Eds), *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (pp. 77-108). London: Sage Publications.

Romić, M. (2010). Obtaining long-term resident status in the European Union. *Croatian Yearbook of European Law & Policy*, 6 (1), 153-166.

Schutt, R. K. (2015). *Investigating the social world: The process and practice of research* (8th edn). Singapore: Sage Publications.

Skandalis, K., & Ghazzawi, I. (2014). Immigration and entrepreneurship in Greece: Factors influencing and shaping entrepreneurship establishments by immigrants. *International Journal of Entrepreneurship*, 18, 77-100.

Snape, D., & Spencer, L. (2003). The foundations of qualitative research In J. Ritchie, & J. Lewis (Eds), *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (pp. 1-23). London: Sage Publications.

Speciale, B. (2010). Immigration policies in the EU: challenges and priorities. *Reflets et perspectives de la vie économique*, XLIX, 121-135.

Triandafyllidou, A., ELIAMEP & EUI. (2013). *Migration in Greece: People, Policies and Practices*. Athens: Hellenic Foundation for European & Foreign Policy.

Triandafyllidou, A., Marouf, M., & Nikolova, M. (2009). *Greece: Immigration towards Greece at the Eve of the 21st Century. A Critical Assessment*. IDEA Working Papers.

Willig, C. (2013). *Introducing Qualitative Research in Psychology*. UK: McGraw-Hill Education.

Ηλεκτρονικές Πηγές

European Parliament. (2021). *Immigration policy*. Available at <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/152/immigration-policy>. Access 1/12/22.

Kasimis C. (2012). *Greece: Illegal immigration in the midst of crisis*. Migration Information Source Online Journal. Available at <http://www.migrationpolicy.org/article/greece-illegal-immigrationmidst-crisis>. Accessed 8/3/12.

Παραρτήματα

Παράρτημα Α: Οδηγός Συνέντευξης

Ερωτήσεις ανά θεματικό άξονα/ ερευνητικό ερώτημα

Α. Για ποιο λόγο επέλεξαν την άδεια διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος;

1. Ποια άδεια διαμονής είχατε προηγουμένως; θεωρείτε πως η άδεια διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος είναι πιο ασφαλής; νιώθετε προστασία;
2. Θεωρείτε ότι η άδεια διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος σας εξασφαλίζει όσες ευκαιρίες για οικονομική δραστηριότητα ή παροχή υπηρεσιών/ έργου έχουν και οι Έλληνες πολίτες;
3. Έχετε ευκολότερη πρόσβαση στη μισθωτή ή μη μισθωτή δραστηριότητα με την άδεια διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος;
4. Με την άδεια του επί μακρόν διαμένοντος έχετε ευκολότερη πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας;
5. Η άδεια διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος σας παρέχει ασφαλιστικά πλεονεκτήματα;
6. Πιστεύετε ότι με την άδεια διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος έχετε αυξημένα δικαιώματα, σε σχέση με άλλες άδειες διαμονής;

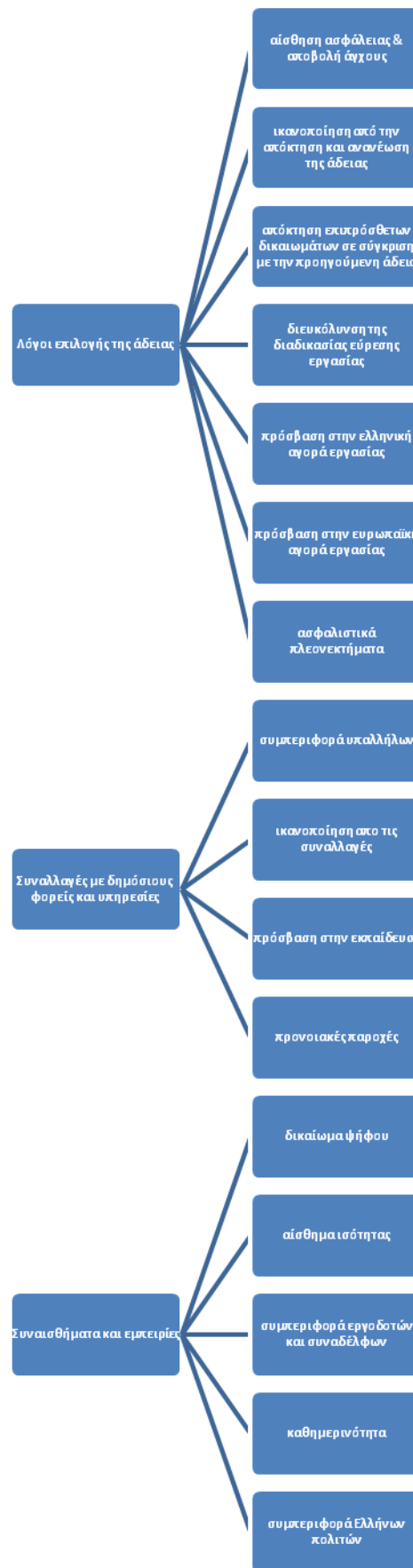
Β. Έγουν διαπιστώσει διαφορές στις συναλλαγές με ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς;

1. Έχετε παρατηρήσει αλλαγές στις επαφές σας με εργοδότες ή υπαλλήλους που εργάζονται σε υπηρεσίες (δημοτικοί υπάλληλοι, υπάλληλοι του ΟΑΕΔ, υπάλληλοι του ασφαλιστικού σας ταμείου) από τότε που αποκτήσατε την άδεια διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος;
2. Είστε ικανοποιημένοι από τις συναλλαγές σας με τις υπηρεσίες και τους φορείς; πώς σας αντιμετωπίζουν; αντιμετωπίζετε προβλήματα κατά τις συναλλαγές σας;

3. Σε σχέση με την εργασία σας, διαπιστώσατε αλλαγές από τότε που αποκτήσατε την άδεια διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος;
4. Έχετε κάποιες διευκολύνσεις σε επιμορφωτικά προγράμματα και προγράμματα κατάρτισης με την άδεια διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος;
5. Με την άδεια διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος λαμβάνετε παροχές στέγασης ή επιδόματα; έχετε κάποιες φορολογικές διευκολύνσεις;
6. Αναφορικά με τη γραφειοκρατία και το κόστος της διαδικασίας έκδοσης της άδειας διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος, ήταν λιγότερο δαπανηρή και χρονοβόρα η διαδικασία;

Γ. Πώς αισθάνονται και πώς βιώνουν οι ίδιοι το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος;

1. Είστε ικανοποιημένοι από τη ζωή σας στην Ελλάδα, τώρα που είστε στο καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος;
2. Συνεχίζετε να αντιμετωπίζετε προβλήματα λόγω της καταγωγής σας;
3. Θεωρείτε ότι με το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος έχετε τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις με τους Έλληνες πολίτες;
4. Πώς άλλαξε η καθημερινότητά σας με την έκδοση της άδειας διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος;
5. Θα σας ενδιέφερε να αποκτήσετε ξανά το δικαίωμα ψήφου στις εκλογές της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης;

Παράρτημα Γ: Πίνακας θεμάτων και υποθεμάτων

Θέματα	Υπό-θέματα	Αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις
<p>Λόγοι επιλογής της άδειας</p>	<p>αίσθηση ασφάλειας & αποβολή άγχους</p>	<p><i>Πριν είχα άδεια διαμονής για τρία χρόνια νομίζω ότι είναι καλύτερα ότι είναι πιο ασφαλής και δεν κινδυνεύω με απέλαση (Αρμπέν)</i></p> <p><i>... ξέρω, όμως, ότι είναι μία πιο σίγουρη άδεια και δεν κινδυνεύω να χάσω τα χαρτιά μου (Αρμπέν)</i></p> <p><i>... αισθάνομαι πιο ήσυχος (Τζεσίμ)</i></p> <p><i>... έχω μια πιο σίγουρη άδεια διαμονής στα χέρια μου (Ιλίρ)</i></p> <p><i>Η προηγούμενη άδεια που είχα ήταν για τρία χρόνια... Τώρα αισθάνομαι πιο σίγουρος για μένα και την οικογένειά μου (Ζαμίρ)</i></p> <p><i>Εγώ είχα (...) για πέντε χρόνια και δεν την αλλάζω με τίποτα, είναι η καλύτερη άδεια (Ερβίν)</i></p> <p><i>Για τρία χρόνια είχα άδεια διαμονής, τώρα έχω για πέντε, είναι καλύτερα (Μπεσνίκ)</i></p> <p><i>Είχα άδεια για τρία χρόνια και κάθε φορά είχα άγχος για την ανανέωση... Τώρα ελπίζω να είναι πιο εύκολα (Ιλίρ)</i></p>
	<p>ικανοποίηση από την απόκτηση και ανανέωση της άδειας</p>	<p><i>Θέλει πολλά δικαιολογητικά για να πάρεις την επί μακρόν, αν όμως την πάρεις δεν τη χάνεις μετά, είναι σίγουρη (...) είμαι πολύ ικανοποιημένος με αυτή την άδεια γιατί</i></p>

		<p>κρατάει 5 χρόνια (Αρμπέν)</p> <p>Είναι πιο δύσκολο να πάρεις αυτή την άδεια σε σχέση με τις άλλες επειδή, όμως είχα πολλά χρόνια στην Ελλάδα και έχω σταθερή δουλειά δεν είχα πρόβλημα (Τζεσίμ)</p> <p>... πρέπει να έχεις μόνιμο σπίτι, δουλειά και ασφάλιση για να την πάρεις Δηλαδή είναι πιο πολλά τα χαρτιά που θέλει να έχεις (Ερβίν)</p> <p>Δεν είχα κανένα θέμα να την πάρω, γιατί είχα ό,τι ζητάει ο νόμος, ήταν πολλά τα χαρτιά, πάντως, την πρώτη φορά (Ζαμίρ)</p> <p>... ήταν δύσκολο να την πάρω, γιατί θέλει πολλά χρόνια να είσαι στην Ελλάδα, να έχεις σταθερή δουλειά και σπίτι (Ζαμίρ)</p> <p>... αν είσαι στην επαρχία βγαίνουν πιο γρήγορα. Στην Αθήνα αργούν πολύ (Ιλίρ)</p> <p>... άργησε βέβαια πιο πολύ να βγει, δεν ξέρω αν ήταν τυχαίο (Μπεσνίκ)</p> <p>Από χρήματα, πλήρωσα τα ίδια που έδινα για την απλή άδεια για τρία χρόνια (Μπεσνίκ)</p> <p>... από λεφτά το ίδιο με την απλή είναι τώρα, παλιά ήταν πιο ακριβή (Ερβίν)</p> <p>Τα χρήματα είναι ίδια με τις άλλες άδειες (Ιλίρ)</p> <p>... τώρα που την ανανέωσα δεν ήθελε πολλά δικαιολογητικά ούτε παράβολο (Αρμπέν)</p> <p>Τώρα που την ανανέωσα, δεν ήθελε τίποτα...</p>
--	--	--

		<p>Ούτε ασφάλιση, ούτε παράβολο. . .μόνο 16 ευρώ πλήρωσα για το πλαστική κάρτα (Ζαμίρ)</p> <p>Είχα για 10 χρόνια... Θα ήθελα πάλι για 10, αλλά δεν υπάρχει τώρα αυτή η άδεια... Δεν νομίζω ότι έχει καμία διαφορά από την προηγούμενη (Τζεσίμ)</p>
	<p>απόκτηση επιπρόσθετων δικαιωμάτων σε σύγκριση με την προηγούμενη άδεια</p>	<p>Βεβαίως και έχω πλεονεκτήματα σε σχέση με τις άλλες άδειες διαμονής (Μπεσνίκ)</p> <p>Σίγουρα είμαι ευχαριστημένος, γιατί έχω περισσότερα δικαιώματα... (Ζαμίρ)</p> <p>Στην εργασία κυρίως, ναι, δίνει πιο πολλά δικαιώματα. ... στην αμοιβή, ας πούμε, είναι ίδια με τους ντόπιους (Μπεσνίκ)</p> <p>Ναι, σίγουρα... Για παράδειγμα, τα παιδιά μου μπορεί να κάνουν αίτηση για να πάρουν την ελληνική ιθαγένεια, επειδή εγώ έχω αυτήν την άδεια... Με την άλλη άδεια, για τρία χρόνια δηλαδή, δεν είχαν δικαίωμα (Τζεσίμ)</p> <p>Νομίζω ότι η μόνη διαφορά είναι το ότι μπορώ να φύγω για δουλειά στην υπόλοιπη Ευρώπη (Ερβίν)</p> <p>Ο νόμος λέει ότι έχουμε ίσα δικαιώματα με τους Έλληνες για εκπαίδευση και ασφάλιση, με τις άλλες άδειες δεν τα είχαμε αυτά (Ιλίρ)</p>
	<p>διευκόλυνση της διαδικασίας</p>	<p>Ναι, σίγουρα βρίσκω ευκολότερα δουλειά με αυτή την άδεια (Αρμπέν)</p>

	<p>εύρεσης εργασίας</p>	<p>... μπορώ να κάνω ό,τι δουλειά θέλω (Μπεσνίκ)</p> <p>... σίγουρα είναι πολύ πιο εύκολο να κάνεις οποιαδήποτε δουλειά... Και να εργαστείς αλλού, αλλά και να έχεις και δική σου δουλειά (Ερβίν)</p> <p>Νομίζω είναι το ίδιο, δεν είδα να αλλάζει κάτι πάνω σ' αυτό (Τζεσίμ)</p> <p>Εγώ δεν είδα καμία διαφορά... Τις ίδιες δουλειές που έκανα και πριν κάνω και τώρα με την επί μακρόν άδεια... Δεν άλλαξε κάτι (Ιλίρ)</p> <p>... για να κάνεις δουλειές από δω και από κει είναι το ίδιο... Για πιο μόνιμες δουλειές, όμως, τα αφεντικά προτιμούν αυτούς που έχουν την πενταετία (Ζαμίρ)</p>
	<p>πρόσβαση στην ελληνική αγορά εργασίας</p>	<p>Με αυτή την άδεια μπορώ και ασκώ το επάγγελμά μου ελεύθερα, χωρίς να δουλεύω για άλλον δηλαδή... Υδραυλικός είμαι κι έχω πια το δικό μου μαγαζί... Οπότε, ναι, μου αρέσει (Τζεσίμ)</p> <p>Με την άδεια αυτή μπορώ να ανοίξω ένα μαγαζί και να κάνω αυτό που θέλω, εμένα αυτό μου φτάνει (Ερβίν)</p> <p>... είναι πολύ πιο εύκολο (...) να έχεις και δική σου δουλειά (Ερβίν)</p> <p>Μπορώ να δουλεύω όπως και πριν, μπορώ όμως να έχω και δική μου δουλειά... Αυτό</p>

		<p>είναι πολύ σημαντικό (Ιλίρ)</p> <p>Με αυτή την άδεια μπορώ να δουλεύω μόνος μου, όπου θέλω όπως θέλω και όσο θέλω....</p> <p>Οπότε σίγουρα είναι καλύτερη η ζωή μου τώρα (Ιλίρ)</p> <p>... μπόρεσα να ανοίξω δικό μου μαγαζί και τώρα δεν έχω αφεντικό... Αυτό το χρωστάω σε αυτή την άδεια διαμονής (Ζαμίρ)</p>
	<p>πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας</p>	<p>... με αυτή την άδεια μπορώ να δουλέψω στην Ευρώπη νόμιμα (Αρμπέν)</p> <p>Οι άλλες άδειες διαμονής δεν δίνουν αυτό το δικαίωμα, για εργασία δηλαδή... Μπορώ να πάω στην Ευρώπη μόνο σαν τουρίστας (Μπεσνίκ)</p> <p>Έχω το δικαίωμα να δουλέψω, αν βρω δουλειά εκεί και με θέλουν. Αυτό δεν είναι πολύ εύκολο (Τζεσίμ)</p> <p>Είμαι πολύ ικανοποιημένος, γιατί (...) ξέρω, ότι αν χρειαστεί, μπορώ να φύγω για δουλειά στην Ευρώπη όποτε θέλω και να γυρίσω όποτε θέλω... Αυτό δεν μπορούσα να το κάνω πριν (Ερβίν)</p> <p>... μπορώ να ψάξω για δουλειά στην ευρωπαϊκή ένωση, αν υπάρχουν βέβαια θέσεις (Ζαμίρ)</p> <p>Δεν ξέρω, δε με ενδιέφερε ποτέ να φύγω από την Ελλάδα (Ερβίν)</p> <p>Μόνο με αυτή την άδεια μπορείς να</p>

		<i>δουλέμεις νόμιμα στην Ευρώπη... Για αυτό και την πήρα (Ιλίρ)</i>
	ασφαλιστικά πλεονεκτήματα	<p><i>Δεν μου δίνει κάτι διαφορετικό από ό,τι οι άλλες άδειες εννοώ ένσημα ή εργόσημα (Αρμπέν)</i></p> <p><i>Θεωρητικά έτσι είναι, αυτή η άδεια μάς κάνει περίπου το ίδιο με τους Έλληνες... Στην πράξη, όμως, αυτό δε συμβαίνει σχεδόν ποτέ θα έλεγα... Η μεταχείριση είναι πάντα λίγο διαφορετική (Ζαμίρ)</i></p> <p><i>Ο νόμος λέει ότι δικαιούμαστε όλα αυτά που έχουν οι Έλληνες πάνω στη δουλειά... Έχω δει, όμως, ότι αυτό δεν ισχύει πάντα... Δεν μας δίνουν όλοι ό,τι δικαιούμαστε, αν και δουλεύουμε το ίδιο (Ιλίρ)</i></p> <p><i>Βεβαίως και έχω πλεονεκτήματα σε σχέση με τις άλλες άδειες διαμονής... Για παράδειγμα, δε μπορεί να με απολύσει έτσι απλά ο εργοδότης μου, ισχύει για μένα ό,τι ισχύει και για τους Έλληνες (Μπεσνίκ)</i></p> <p><i>Μπορώ να πάω στο νοσοκομείο κι έχω τα ίδια δικαιώματα με έναν Έλληνα σε ό,τι χρειαστώ, δε μπορεί να μου αρνηθούν κάτι επειδή δεν είμαι Έλληνας (Τζεσίμ)</i></p> <p><i>... είμαι καλύτερα από πριν που είχα άλλη άδεια... Δικαιούμαι περισσότερες παροχές από το ασφαλιστικό μου ταμείο(Ερβίν)</i></p>
Συναλλαγές με δημόσιους φορείς	συμπεριφορά υπαλλήλων	<i>Μερικές φορές ναι βλέπω ότι δεν το ψάχνουν και πολύ το θέμα με αυτή την άδεια, ξέρουν</i>

<p>και υπηρεσίες</p>		<p>όλοι ότι για να πάρω αυτή την άδεια πρέπει να είμαι εντάξει (Αρμπέν)</p> <p>... είναι πιο εύκολα για μας με τους υπαλλήλους σε υπηρεσίες, γιατί τώρα έχουμε όλα τα χαρτιά που χρειάζονται... Δουλειά, δηλαδή, εισόδημα και ασφάλιση... Πολλοί έχουν και δικό τους σπίτι(Τζεσίμ)</p> <p>Οι υπάλληλοι σε υπηρεσίες που ξέρουν τον νόμο δεν είναι τόσο αυστηροί με μας, είναι καλύτερα από πριν (Ερβίν)</p> <p>... μετά από τόσα χρόνια στην Ελλάδα, σίγουρα μας αντιμετωπίζουν διαφορετικά, μας έχουν μάθει πια σχεδόν όλοι στην πόλη μας. (Μπεσνίκ)</p> <p>... δεν έχω παρατηρήσει κάτι διαφορετικό... Το μόνο που μου ζητάνε είναι αν έχω άδεια διαμονής, αν δηλαδή είμαι νόμιμος, τίποτα άλλο (Ιλίρ)</p>
	<p>ικανοποίηση από τις συναλλαγές</p>	<p>... είμαι αρκετά ικανοποιημένος δεν αντιμετωπίζω κανένα πρόβλημα. Αν είμαι εντάξει στις υποχρεώσεις μου δεν έχω κανένα πρόβλημα (Αρμπέν)</p> <p>Δεν έχω αντιμετωπίσει ποτέ κανένα πρόβλημα, γιατί έχω ρωτήσει από πριν και έχω όλα αυτά που χρειάζονται και που λέει ο νόμος (Τζεσίμ)</p> <p>... δεν αντιμετωπίζω κανένα πρόβλημα γιατί τώρα ξέρουμε τις διαδικασίες και τα χαρτιά που χρειάζονται, τα έχουμε κάνει πολλές</p>

		<p>φορές, όπως και οι Έλληνες (Ερβίν)</p> <p>Ξέρουμε και εμείς το νόμο και έχουμε όλα τα χαρτιά (Ζαμίρ)</p> <p>Έχουν αλλάξει πολύ τα πράγματα τα τελευταία χρόνια, προς το καλύτερο... Παλιότερα είχαμε πολλά προβλήματα, τώρα όμως είναι εντάξει (Ζαμίρ)</p> <p>Τις περισσότερες φορές δεν έχω κανένα πρόβλημα... Καμιά φορά, όμως, καταλαβαίνω ότι με βλέπουν κάπως περίεργα, δεν με εμπιστεύονται και πολύ σε αυτά που λέω... Κυρίως άνθρωποι μεγάλης ηλικίας (Ιλίρ)</p> <p>Πολλές φορές έχω προβλήματα, γιατί μερικοί υπάλληλοι δε γνωρίζουν το νόμο και ζητάνε χαρτιά χωρίς να χρειάζονται (Μπεσνίκ)</p>
	<p>πρόσβαση στην εκπαίδευση</p>	<p>Ναι, υπάρχουν προγράμματα για επαγγελματική κατάρτιση κυρίως, που πρέπει να έχεις αυτή την άδεια για να μπορείς να πας (Μπεσνίκ)</p> <p>Ναι, βλέπω συνέχεια προγράμματα για εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, μόνο για όσους έχουν την επί μακρόν άδεια (Τζεσίμ)</p> <p>Βλέπω πολλά προγράμματα από την περιφέρεια ή τον ΟΑΕΔ που γίνονται κυρίως για εμάς που έχουμε πέντε χρόνια άδεια... Δεν έχουμε όμως κάποια διευκόλυνση όπως λέτε, κάτι διαφορετικό από τους άλλους</p>

		<p>(Ερβίν)</p> <p><i>Υπάρχουν τέτοια προγράμματα αλλά δεν σου δίνουν όλοι άδεια από τη δουλειά για να πας να τα παρακολουθήσεις... Εμένα μία φορά με άφησαν γιατί ήταν σχετικό με τη δουλειά που κάνω και δεν το πλήρωσαν αυτοί αλλά το κράτος (Ιλίρ)</i></p> <p><i>Αν ψάχνεις υπάρχουν αρκετά προγράμματα πού μπορούμε να πάρουμε μέρος επειδή έχουμε την πενταετία... Αν δεν ψάξεις δεν θα σου πει κανένας (Ζαμίρ)</i></p> <p><i>Δεν νομίζω ότι έχω κάτι ιδιαίτερο, ίσως υπάρχουν κάποια προγράμματα που αφορούν εργασία στην Ευρώπη, αλλά δεν έχω ασχοληθεί καθόλου (Αρμπέν)</i></p>
	<p>προνοιακές παροχές</p>	<p><i>... απολύτως τίποτα είναι ακριβώς το ίδιο, όπως η προηγούμενη άδεια (Αρμπέν)</i></p> <p><i>Δεν έχω καταλάβει να υπάρχει κάτι... Ούτε οι φίλοι μου ξέρουν κάτι (Μπεσνίκ)</i></p> <p><i>Για τη φορολογία δεν ξέρω αν υπάρχει κάτι(Ζαμίρ)</i></p> <p><i>Επιδόματα όχι... Ό,τι επιδόματα δικαιούνται όλοι, νομίζω (Τζεσίμ)</i></p> <p><i>Νομίζω ότι δικαιούμαι να πάρω ό,τι ακριβώς μπορεί να πάρει και ένας Έλληνας που δουλεύουμε μαζί, επίδομα ή κάτι άλλο... Έτσι λέγανε παλιότερα, δεν ξέρω αν έχει αλλάξει κάτι (Ιλίρ)</i></p>

		<p><i>Μία φορά (...) που ρώτησα στην τράπεζα για ένα δάνειο, μου είπαν ότι μπορώ να έχω καλύτερο επιτόκιο με αυτή την άδεια (Ζαμίρ)</i></p>
<p>Συναισθήματα και εμπειρίες</p>	<p>δικαίωμα ψήφου</p>	<p><i>Προσωπικά, με ενδιαφέρει πολύ... Έχω δικό μου σπίτι, δική μου δουλειά και ενδιαφέρομαι για το μέρος που ζω... Θα ήθελα να έχω ένα λόγο παραπάνω (Τζεσίμ)</i></p> <p><i>Ναι βέβαια σίγουρα θα με ενδιέφερε... Και έτσι είναι το σωστό, αφού μένω εδώ και πληρώνω φόρους (Ερβίν)</i></p> <p><i>Θέλω να έχω γνώμη για αυτά που συμβαίνουν στη γειτονιά μου... έχω δικό μου σπίτι εδώ και χρόνια και θα ήθελα να ψηφίζω σε αυτές τις εκλογές (Ιλίρ)</i></p> <p><i>Είμαι στην Ελλάδα 30 χρόνια, έχω δικό μου σπίτι, τα παιδιά μου έχουν πάρει την ελληνική ιθαγένεια και έχουν πάει στο στρατό... Γιατί να μην μπορώ να ψηφίσω και εγώ; (Ζαμίρ)</i></p> <p><i>Είμαι πολλά χρόνια μόνιμα στην Ελλάδα και χαίρομαι που το κράτος μας έδωσε αυτή την άδεια, μας αναγνωρίζει σαν μόνιμους δηλαδή (...) απλά τώρα έχω πάει ένα βήμα πιο πέρα και η Ελλάδα με αναγνωρίζει σχεδόν σαν μόνιμο κάτοικο (Μπεσνίκ)</i></p> <p><i>Το βλέπω λίγο δύσκολο όμως αυτή την εποχή (Μπεσνίκ)</i></p> <p><i>Είναι κάτι που νομίζω ότι αργά ή γρήγορα θα γίνει (Ζαμίρ)</i></p> <p><i>... δεν με πειράζει, γιατί δεν έχω σκοπό να</i></p>

		ασχοληθώ καθόλου. (Αρμπέν)
	Αίσθημα ισότητας	<p>... νομίζω ότι οι Έλληνες πάντα θα έχουν περισσότερες ευκαιρίες ... Αλλά έτσι είναι σε κάθε χώρα, οι ντόπιοι έχουν πάντα περισσότερες ευκαιρίες (Αρμπέν)</p> <p>... σίγουρα δεν έχω τις ίδιες ευκαιρίες με έναν Έλληνα... Έτσι είναι (Τζεσίμ)</p> <p>... νομίζω ότι έτσι είναι... Έχουμε τις ίδιες δυνατότητες τώρα, αλλά για μας είναι πιο δύσκολο, επειδή δεν είμαστε ντόπιοι... Θέλει πολύ μεγάλη προσπάθεια (Ζαμίρ)</p> <p>Ο δικηγόρος μου μου είπε ότι έχω τα ίδια δικαιώματα πάνω στη δουλειά, εγώ όμως δεν το πιστεύω (Μπεσνίκ)</p> <p>... πιστεύω ότι έχω πιο πολλά δικαιώματα παντού... Όχι σαν τους Έλληνες όμως, άλλο αυτό (Αρμπέν)</p> <p>Ο δικηγόρος μου είπε ότι έχω πολλά ίδια δικαιώματα με τους Έλληνες δεν περιμένω όμως να έχω ακριβώς τα ίδια (Αρμπέν)</p> <p>Μάλλον έχω σχεδόν τα ίδια δικαιώματα με τους Έλληνες. Αυτό όμως στην πράξη δε συμβαίνει σχεδόν ποτέ... Σε καμία χώρα, βέβαια, όχι μόνο στην Ελλάδα (Μπεσνίκ)</p> <p>... δεν έχουμε τα ίδια. . .δε μπορεί να έχουμε τα ίδια, κανένα κράτος δεν το κάνει αυτό... (Τζεσίμ)</p> <p>Με αυτή την άδεια έχουμε απλά περισσότερα</p>

		<p>δικαιώματα από πριν, όχι όμως ίδια με τους Έλληνες (Ζαμίρ)</p> <p>... δεν έχουμε τα ίδια δικαιώματα... Μόνο αν πάρεις την ιθαγένεια έχεις ίδια δικαιώματα έτσι νομίζω... Υποχρεώσεις όμως νομίζω ότι έχουμε τις ίδιες (Ερβίν)</p> <p>Για τα καθημερινά πράγματα ναι έχουμε τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις... Από εκεί και πέρα όμως όχι... Για παράδειγμα δεν μπορώ να ψηφίσω ούτε να γίνω δημόσιος υπάλληλος (Ιλίρ)</p>
	<p>συμπεριφορά εργοδοτών και συναδέλφων</p>	<p>... τα αφεντικά με εμπιστεύονται περισσότερο (Αρμπέν)</p> <p>Ναι, έχω δει κάποιες αλλαγές. . . αυτό που μου έκανε εντύπωση είναι ότι τώρα μου δίνουν δουλειές που έδιναν μόνο σε Έλληνες, με εμπιστεύονται δηλαδή πιο πολύ (Ερβίν)</p> <p>Είδα ότι τα αφεντικά με υπολογίζουν περισσότερο τώρα, ίσως φοβούνται να μη φύγω από την Ελλάδα τώρα που μπορώ και θέλουν να φανούν καλοί απέναντί μου (Μπεσνίκ)</p> <p>Μόλις πήρα την άδεια για πέντε χρόνια ο εργοδότης μου με ρώτησε αν θα φύγω από την Ελλάδα... Ήξερε το νόμο και φοβήθηκε να μη φύγω (Ζαμίρ)</p> <p>Μπορώ να πω ότι μου φέρονται πιο καλά ορισμένες φορές... Μου ζητάνε, όμως, και περισσότερα πράγματα, θέλουν περισσότερα</p>

		<p>από μένα (Ιλίρ)</p> <p>Όχι δεν είδα κάποια ιδιαίτερη αλλαγή στη δουλειά μου από τότε που πήρα αυτή την άδεια (Αρμπέν)</p> <p>Από τους συναδέλφους μου, όχι, δεν είδα καμία διαφορά... (Τζεσίμ)</p> <p>Όχι, δεν μπορώ να πω ότι είδα κάτι διαφορετικό, επειδή πήρα αυτή την πενταετία... Τα ίδια είναι (Ζαμίρ)</p>
	<p>καθημερινότητα</p>	<p>Στην καθημερινή ζωή δεν έχει αλλάξει κάτι (Αρμπέν)</p> <p>Δεν άλλαξε κάτι στην ουσία... Τα ίδια πράγματα έκανα και κάνω (Μπεσνίκ)</p> <p>Δε νομίζω ότι έχει αλλάξει κάτι σε αυτά που κάνω (Ιλίρ)</p> <p>Εμένα άλλαξε όλη μου η ζωή γιατί μπόρεσα να ανοίξω δικό μου μαγαζί και τώρα δεν έχω αφεντικό... Αυτό το χρωστάω σε αυτή την άδεια διαμονής (Ζαμίρ)</p> <p>Δεν άλλαξε η καθημερινότητα, εγώ, όμως, αισθάνομαι πιο ήσυχος, αυτό έχει αλλάξει (Τζεσίμ)</p> <p>Πολλά πράγματα αλλάζουν σιγά-σιγά όμως... Για να πάρεις αυτή την άδεια χρειάζεται να έχεις μεγάλο εισόδημα... Αυτό σημαίνει ότι έχεις σταθερή δουλειά... Μπορείς να έχεις και την οικογένειά σου εδώ, ακόμη και να πάρεις ένα σπίτι, η τράπεζα σου δίνει δάνειο... Ό,τι</p>

		<p>κάνει όλος ο κόσμος δηλαδή... Αυτό αλλάζει (Ερβίν)</p>
	<p>συμπεριφορά Ελλήνων πολιτών</p>	<p>Πολύ λίγες φορές έχω αντιμετωπίσει προβλήματα, κυρίως από αστυνομικούς (Ερβίν)</p> <p>Στην Αθήνα που μένω τα τελευταία χρόνια είχα κάποια προβλήματα (Ιλίρ)</p> <p>Έχω πολλά χρόνια που μένω στην Ελλάδα και δεν αντιμετωπίζω πια ιδιαίτερα προβλήματα όπως όταν πρωτοήρθα (Αρμπέν)</p> <p>Όχι, σπάνια τώρα πια (Μπεσνίκ)</p> <p>20 χρόνια δεν έχω δημιουργήσει κανένα πρόβλημα κι όλοι μου φέρονται πολύ σωστά. Αν δεν ήμουν εντάξει εγώ, όμως, θα ήταν όλα πιο δύσκολα (Μπεσνίκ)</p> <p>Όταν έμενα στο χωριό όμως που με ήξεραν όλοι, δεν είχα κανένα θέμα. Πιστεύω ότι αν είσαι σωστός δεν παίζει ρόλο η καταγωγή σου (Ιλίρ)</p> <p>Προβλήματα, όχι, δε θα έλεγα ότι έχω λόγω του ότι είμαι από την Αλβανία.... Δε νομίζω ότι τώρα έχει σημασία από πού είμαι (Τζεσίμ)</p> <p>20 χρόνια δεν έχω δημιουργήσει κανένα πρόβλημα κι όλοι μου φέρονται πολύ σωστά. Αν δεν ήμουν εντάξει εγώ, όμως, θα ήταν όλα πιο δύσκολα (Μπεσνίκ)</p>

		<p><i>Όταν έμενα στο χωριό όμως που με ήξεραν όλοι, δεν είχα κανένα θέμα. Πιστεύω ότι αν είσαι σωστός δεν παίζει ρόλο η καταγωγή σου (Ιλίρ)</i></p> <p><i>Προβλήματα, όχι, δε θα έλεγα ότι έχω λόγω του ότι είμαι από την Αλβανία.... Δε νομίζω ότι τώρα έχει σημασία από πού είμαι (Τζεσίμ)</i></p> <p><i>... δεν έχω κανένα πρόβλημα, λόγω της καταγωγής μου, ούτε με κοιτάνε περίεργα (Ζαμίρ)</i></p> <p><i>Και σιγά-σιγά δεν έχει σημασία το ότι είσαι ξένος (Ερβίν)</i></p>
--	--	--